

ВИДАВНИЦТВО
РАНОК

ІННА БОЛЬШАКОВА
ІГОР ХВОРОСТЯНИЙ

НАВЧАННЯ
БЕЗ МЕЖ

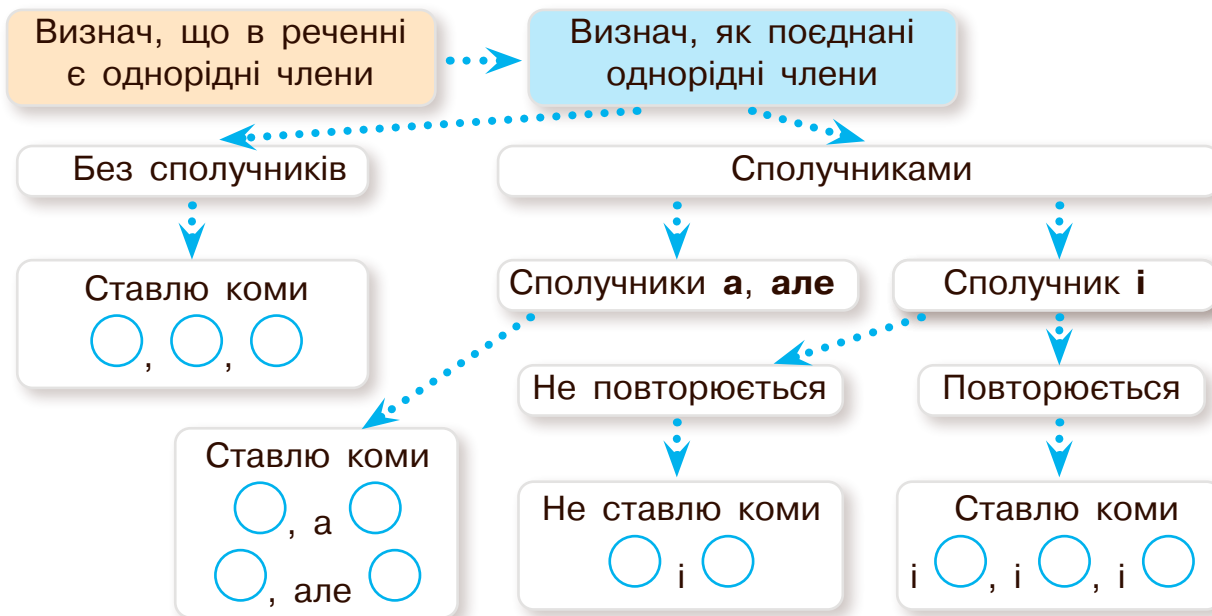
УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

4
КЛАС

Я ЛЮБЛЮ УКРАЇНСЬКУ МОВУ Я ЛЮБЛЮ УКРАЇНСЬКУ МОВУ

ЧАСТИНА 2

Розділові знаки в реченнях з однорідними членами

Відмінювання прикметників

Відмінки	Чоловічий рід	Середній рід	Жіночий рід
			
Називний (називаю)	який? рудий	яке? руде	яка? руда
Родовий (немає)	якого? рудого	якого? рудого	якої? рудої
Давальний (даю)	якому? рудому	якому? рудому	якій? рудій
Знахідний (знаходжу)	якого? рудого який? рудий	яке? руде	яку? руду
Орудний (орудую)	яким? рудим	яким? рудим	якою? рудою
Місцевий (сиджу на...)	на якому? на рудому	на якому? на рудому	на якій? на рудій
Кличний	рудий	руде	руда

Відмінювання особових займенників

Відмінок	Питання	Особові займенники 1 і 2 особи			
		однина		множина	
Н. в.	<i>хто?</i>	я	ти	ми	ви
Р. в.	<i>кого?</i>	менé	тебé	нас	вас
Д. в.	<i>кому?</i>	мені	тобі	нам	вам
Зн. в.	<i>кого?</i>	менé	тебé	нас	вас
Ор. в.	<i>ким?</i>	мно́ю	тобо́ю	на́ми	ва́ми
М. в.	<i>на кому?</i>	(на) мені	(на) тобі	(на) нас	(на) вас

Відмінок	Питання	Особові займенники 3 особи		
		однина		множина
Н. в.	<i>хто? що?</i>	він / воно́	вона́	вони́
Р. в.	<i>кого? чого?</i>	його́, (у) ньо́го	її́, (у) не́ї	їх́, (у) них
Д. в.	<i>кому? чому?</i>	йому́	їй	їм
Зн. в.	<i>кого? що?</i>	його́, (про) ньо́го	її́, (про) не́ї	їх́, (про) них
Ор. в.	<i>ким? чим?</i>	ним	не́ю	ні́ми
М. в.	<i>на кому? на чому?</i>	(на) ньо́му, (на) ні́м	(на) ні́й	(на) них

Інна Большакова
Ігор Хворостяний

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

Підручник інтегрованого курсу для 4 класу
закладів загальної середньої освіти
(у 2-х частинах)

Частина 2

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

rnk.com.ua/111312
Інтерактивний
електронний додаток

Київ • Харків
Видавництво «Ранок»
2026

УДК 811.161.2:028.1(075.2)

Б 79

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 20.08.2025 № 1164)

Видано за рахунок державних коштів.
Продаж заборонено

Підручник створено відповідно до Типової освітньої програми,
розробленої під керівництвом Р. Б. Шияна

Підручник успішно пройшов апробацію у 2025/2026 навчальному році
(наказ Міністерства освіти і науки України від 02.02.2026 № 140)

Ілюстрації *Ольги та Сюзанни Рибцових*

Большакова І. О.

Б 79 Українська мова та читання : підруч. інтегрованого
курсу для 4 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.) :
Ч. 2 / І. О. Большакова, І. Г. Хворостяний. — Харків :
Вид-во «Ранок», 2026. — 144 с. : іл.

ISBN 978-617-8775-71-1

УДК 811.161.2:028.1(075.2)

Інтерактивний
електронний додаток
доступний за QR-кодом
або посиланням
rnk.com.ua/111312

**ЗРОБЛЕНО
В УКРАЇНІ**

ISBN 978-617-8775-70-4 (ч. 1)
ISBN 978-617-8775-71-1 (ч. 2)

© Большакова І. О., Хворостяний І. Г., 2026
© Рибцова О. А., ілюстрації, 2026
© Рибцова С. І., ілюстрації, 2026
© ТОВ Видавництво «Ранок», 2026

Дорогі друзі!

Ви продовжуєте свою дивовижну пригоду з вивчення мови. Ви не лише відкриватимете таємниці законів мови, а й досліджуватимете секрети усного й писемного мовлення, будете вчитися мислити критично й творчо, співпрацювати одне з одним, мріяти та підкорювати вершини разом!

Продовжимо нашу мандрівку! Успіхів!

Щиро — автори

Умовні позначення:

— читаю вдумливо

— досліджую мовлення

— редагую

— пишу для себе

— працюю самостійно

— мислю критично

Прикметник як самостійна частина мови

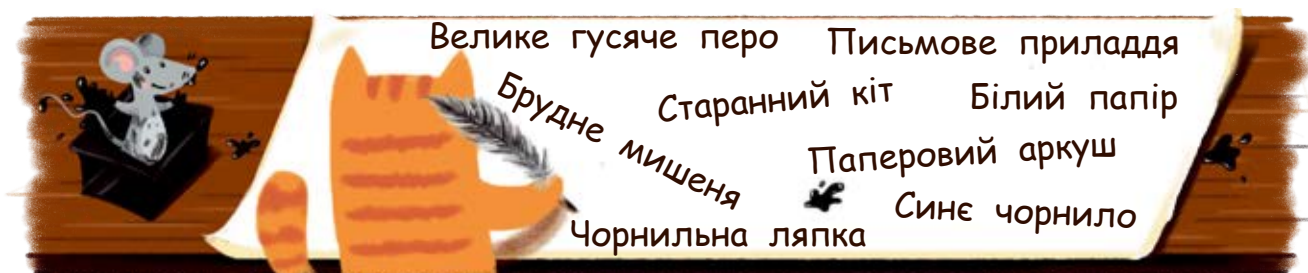

Прикметник — самостійна частина мови.
Прикметник називає ознаку предмета
й відповідає на питання *який? яка? яке? які?*

1 Порівняй зміст речень і малюнок. Чим вони відрізняються?

- Кіт пише пером на папері.
- Кіт пише *металевим* пером на *чорному* папері.
- Кіт пише *гусячим* пером на *світлому* папері.

- Якими з речень можна підписати малюнок? Чому?
- Яку роль у мові виконують прикметники?
- Установи зв'язок між словами в третьому реченні.
Якими членами речення є прикметники?

2 Уяви, що кіт пише на папері чорнилом іншого кольору.
Склади й запиши речення з прикметниками.

Зразок. Кіт пише на зеленому папері червоним чорнилом.

3 Запиши прикметники із завдань 1 і 2 в таблицю. Добери свої приклади.

Колір	Розмір	Належність	Матеріал	Риса характеру	Ставлення
Сірий	Малий	Котячий	Паперовий	Охайний	Дивний

4 Факти й думки. Перевіряємо факти. Помилка.

ЯК ВИПРАВИТИ ПОМИЛКУ ПРИ ПИСЬМІ

Усі можуть робити помилки. Коли ти вчишся, ти також робиш помилки. Учись їх помічати та виправляти.

Як у давнину люди виправляли помилки на письмі? Це залежало від того, чим і на чому робили записи.

Глиняні таблички та воскові сторінки

На табличках із глини чи сторінках із воску писали паличкою з дерева, металу чи кістки. Таку паличку називали *сті́луsom*, або *пíсалом*. Один її кінець був загострений, щоб писати. Інший був широкий і гладкий — ним витирали написане.

Пергамент і гусяче перо

Пізніше люди навчилися писати на пергаменті (обробленій шкірі тварин) пером із гусака і чорнилом. Помилку зішкрібали шматочком пемзи. Пемза — це легка та пориста гірська порода. Вона буває жовтого, сірого або коричневого кольору і зовні схожа на застиглу піну. Така порода утворювалася після виверження вулканів.

Папір та олівець

На папері писали олівцем із графіту. Щоб видалити напис, використовували гумку. Вона стирала графіт із поверхні, вбираючи його часточки в себе. Спочатку гумки виготовляли зі смоли каучукового дерева, а пізніше — зі штучної гуми.

А як ти виправляєш свої помилки?

- Запиши словосполучення, замінюючи іменник прикметником.

Зразок. Помилки на письмі — письмові помилки.

Таблички з глини, сторінки з воску, паличка з дерева, стилус із металу, писало з кістки, перо з гусака, пемза з вулкана.

5 Спиши виділене речення із завдання 4. Підкресли прикметники.

Змінювання прикметників за числами та родами

Прикметник змінюється за числами, в однині — за родами.

- 1 Зміни прикметники за числами й родами за зразком.
Шоколадний, солодкий, цукровий, смачний.

Однина			Множина (які?)
ч. р. (який?)	ж. р. (яка?)	с. р. (яке?)	
Золотий	Золота	Золоте	Золоті

- 2 Розглянь малюнок. Що відбувається?

КОНКУРС ПУХНАСТИКІВ

- Чому слово **пухнастий** ужито в різних формах?

У словосполученні іменника з прикметником головним словом є іменник. Щоб визначити рід і число прикметника, потрібно визначити рід і число іменника за зразком.

- 3 Склади словосполучення за зразком. Визнач число й рід прикметників.

Зима, морози; сонце, ранок; зоря, ніч; шоколад, фабрика.

Редагує. Мама купити шоколадне батончик. Дідусь принести солодкі зефір. Брат спекти яблучна пиріг.

- 4 Запиши словосполучення, замінюючи прикметники антонімами чи синонімами. Визнач число й рід прикметників.

Солодкий сон, солодка мова, солодка вата, солодке яблуко, солодкі ліки.

Довідка. Тривожний, улесливий, кислий, гіркий, прісний, несмачний, щирий, правдивий, цукровий.

одн., ч. р.

одн., ч. р.

Зразок. Солодкий сон — тривожний сон,

- Порівняй словосполучення **солодка вата** і **солодка мова**.

- 5 Прочитай анотацію. Розкажи, що ти дізнався / дізналася про книгу, про що ще хочеш дізнатися. Чому книгу назвали «солодкою»?

АНОТАЦІЯ НА КНИГУ РОАЛЬДА ДАЛА «ЧАРЛІ І ШОКОЛАДНА ФАБРИКА»

- 1 Ця книга — найпопулярніша «солодка» книга письменника.

- 2 Хлопчик Чарлі живе в бідній, але дуже добрій родині. Лише раз на рік, у свій день народження, він отримує дарунок — маленький шоколадний батончик. Чарлі понад усе мріє хоча б одним оком глянути, як створюють справжні солодощі.

- 3 У місті живе й дивний виробник шоколаду Віллі Вонка. Він оголошує, що сховав п'ять Золотих квитків під обгортками своїх батончиків! Той, хто знайде Золотий квиток, потрапить на фабрику. Чи посміхнеться вдача бідному Чарлі?

- 4 Прочитай цю «солодку» повість-казку Роальда Дала та дізнайся про це!

Завдання на вибір.

1. Випиши з анотації словосполучення іменників із прикметниками. Визнач число й рід прикметників.

2. Напиши рецепт твоїх улюблених солодощів. Уживай прикметники.

Читання з розумінням

- 1 Тема й головна думка. Проблема. Місце та час подій. Характеристика персонажів. Художній опис. Переказуємо.

- Які солодощі твої улюблені? Чому?

ЧАРЛІ І ШОКОЛАДНА ФАБРИКА (Частина 1, скорочено)

Повість-казка

Ідучи вранці до школи, Чарлі Бакет бачив у вітринах крамничок цілі стóси величезних шоколадних плиток. Він міг відчутися смак шоколаду єдиний раз на рік, на свій день народження. Уся родина заощаджувала для цього гроші й дарувала невеличку шоколадну плиточку. І щоразу хлопчик акуратно ховав цю плиточку в спеціальну **дерев'яну коробочку** й зберігав її, ніби вона була зі щирого золота. Кілька наступних днів не смів до неї навіть торкатися — тільки дивився. Коли ж урешті не витримував, то віддирав із куточка манюсінький шматочок **паперової обгортки**, щоб визирнув **манюсінький шматочок** шоколаду, а тоді відкушував звідти манюсіньку крихточку — аби тільки відчутися цей чудесний **солодкий смак**, що поволі розтікався по язичку. Отак Чарлі примудрявся розтягти десятицентову плиточку шоколаду більш як на місяць.

- Як часто Чарлі міг скуштувати шоколад? Чому?

Ще було одне лихо, що мучило Чарлі понад усе. У цьому місті, майже біля самої хатинки, де мешкав Чарлі, стояла величезна **шоколадна фабрика**! То була найбільша й найвідоміша в цілому світі фабрика! Називалася вона «ВОНКА», а власником її був містер Віллі Вонка. Чарлі прагнув потрапити на фабрику й побачити, що ж там у середині.

- Про що мріяв Чарлі? Чому? Чи здійсниться його мрія?

Вечорами Чарлі заходив у кімнатку до дідусів і бабусь, щоб послухати їхні розповіді й побажати на добраніч.

Усі старенькі мали за дев'яносто років. Чарлі був їхньою єдиною в житті радістю. Якось увечері він запитав:

— А чи справді фабрика «Вонка» найбільша у світі?

— Чи справді? — здивувалися водночас усі четверо. — Аякже! Світ не бачив такого дивовижного, фантастичного, неймовірного виробника шоколаду, як містер Віллі Вонка! Ще недавно на фабриці містера Віллі Вонки працювали тисячі працівників. Аж раптом якогось дня містер Вонка мусив попросити їх усіх піти додому й більше ніколи не вертатися. Усі інші виробники шоколаду стали заздрити, що містер Вонка виробляє такі **чудові цукерки**, і почали засилати шпигунів, щоб ті повикрадали його **таємні рецепти**. Шпигуни влаштовувалися на фабрику «Вонка», прикидаючись звичайними працівниками, і вивідували, як робиться те чи те.

— А тоді верталися на свої фабрики й усе розповідали? — запитав Чарлі.

— Атож, — підтвердив дідунь Джо, — Містер Віллі Вонка замкнув **головну браму** й повісив на неї ланцюга. Отак зненатьця величезна шоколадна фабрика завмерла й спорожніла. Але якось рано-вранці з високих фабричних димарів засоталися **тоненькі смужечки білого диму!** «Фабрика працює!» — дивувалися люди. — «Чути машини! Вони знову гудуть! А в повітрі пахне шоколадом! Там повно працівників! Але ж ніхто туди не заходив! І ніхто звідти не виходить!» Так фабрика працює вже десять років.

— Дідуню, що ж то за люди там працюють?

— Це найбільша таємниця. Ми знаємо, що вони — малесенькі. Невиразні тіні, що іноді з'являються за вікнами, належать **крихітним людям**, не вищим за моє коліно...

- Про що ти дізнався / дізналася? Які таємниці приховані на фабриці? Що буде далі?

До кімнати зайшов пан Бакет, батько Чарлі.

— Чули новину? — вигукнув він і прочитав: «Нарешті фабрику «Вонка» відкриють для кількох щасливців».

Містер Вонка прислав сьогодні таке оголошення:

«Я вирішив дозволити цього року відвідати мою фабрику п'ятьом дітям. П'ять Золотих квитків було надруковано на золотому папері й заховано під звичайнісінькими обгортками п'яти звичайнісіньких шоколадних батончиків, які можуть опинітися де завгодно — у будь-якій крамничці на будь-якій вуличці в будь-якому місті будь-якої країни світу — на будь-якому прилавку, де продають цукерки «Вонка». Шукайте Золоті квитки! Успіхів вам усім!»

- Про що оголосив Віллі Вонка? Хто знайде квитки? Що буде далі?

Уже на другий день знайшли перший Золотий квиток. Щасливцем виявився якийсь Авґустус Ґлуп. «Я знала, що Авґустус знайде Золотого квитка, — сказала його мати журналістам. — Він щодня з'їдає стільки шоколадних цукерок, що було б просто неймовірно, якби він його не знайшов. Їсти — це його пристрасть. Це єдине, що його цікавить».

Потім знайшовся другий Золотий квиток. Цього разу пощастило дівчинці, яку звали Веру́ка Солт.

Її батько пояснив журналістам, як саме було знайдено квиток. «Я почав купувати всі шоколадні батончики “Вонка”. Купував їх, мабуть, тисячами. Сотнями тисяч! Тоді вантажив у фургони й відправляв на власну фабрику. Зранку до вечора кожнісінька моя робітниця зривала з батончиків обгортки. І раптом... на четвертий день увечері одна робітниця закричала: “Я знайшла! Золотий квиток!” Вона віддала його, а я побіг додому й віддав його моїй любій Веру́ці».

*За Робальдом Далом
Переклад Віктора Морозова*

- Які почуття викликало в тебе оголошення про Золоті квитки?

- Запиши до тексту три запитання на знання фактів. Обговоріть відповіді на них у парі.

- Хто знайшов квитки? Як це було? Прочитай. Чи зможе Чарлі знайти квиток так, як інші діти? Чому? Як ти гадаєш, що буде далі?

Завдання на вибір.

1. Запиши виділені словосполучення. Визнач число й рід прикметників.

2. Заміни у виділених словосполученнях прикметники на інші. Визнач їхні число й рід.

3. Випиши три речення з прикметниками. Визнач число й рід прикметників.

- Чому в прикметниках ми спочатку визначаємо число, а потім рід?

Відмінювання прикметників в однині

Прикметники змінюються за відмінками. Таку зміну називають **відмінюванням**.

1

Хто з дітей склав правильне речення про шоколадну фабрику? Чому?

Віллі Вонка побудував **шоколадна фабрика**.

На **шоколадна фабрика** виготовляли зефір.

Зефірний димок підіймався над **шоколадною фабрикою**.

- Що потрібно змінити, щоб речення правильно вимовлялися й записувалися? Як називають зміну слів за відмінками?

2 Розкажіть про відмінки за схемою в парах.

3 Провідмінняй (зміни за відмінками) слово-сполучення **рудий кіт, руде білчєня і руда миша**. Звіряй свої записи з поданими на ф́орзаці.

а Обведи закінчення в питаннях відмінків і познач закінчення прикметників. Зроби висновок.

Зразок. Як **ий**? — руд**ий** кіт.

б Чи змінювалося значення слова **рудий** при відмінюванні? Що змінювалося?

Коли ти змінюєш закінчення прикметника, ти змінюєш його **форму**, а не **значення**.

4 Запиши назви солодоців, змінюючи їх за вказаними відмінками.

Рожевий зефір, малиновий мармелад, шоколадний батончик, м'ятна цукерка, коричнева карамель, абрикосове варення, горіхове печиво, густа карамель.

Родовий (немає якого? якої?)	Давальний (даю якому? якій?)	Орудний (орудую яким? якою?)
Рожев ого зефіру, ...	Рожев ому зефіру, ...	Рожев им зефіром, ...

Читання з розумінням

- 1 Характеристика персонажів. Читаємо в особах. Переказуємо.

- Розкажи, що ти знаєш про Чарлі та його мрію.

ЧАРЛІ І ШОКОЛАДНА ФАБРИКА (Частина 2, скорочено)

Повість-казка

Наступного дня в Чарлі був день народження.

— З днем народження! — голосно привітали Чарлі.

Обома руками він дуже обережно тримав свій єдиний дарунок «Високочудесний зефірмелад Вонки».

Усі тепер чекали, коли Чарлі почне розгортати дарунок. Усі знали, що смішно було сподіватися знайти чарівний квиток у жалюгідному маленькому батончику, але дорослі знали: надія, хоч і малесенька, та все ж була.

Чарлі роздер обгортку просто посередині. Йому на коліна впав світло-коричневий шоколадний батончик. Там не було й сліду Золотого квитка.

- Що подарували Чарлі? Що він відчував: хвилювання, надію, смуток, розчарування, радість? Що буде далі?

Цього дня газета повідомила про знахідку ще двох Золотих квитків. Залишився один.

«Третій квиток знайшла панна Віолета Бореґард:

— Я жую безперестанку, — кричала дівчина. — Коли почула про квитки містера Вонки, то відклала смачну жуйку й перейшла на цукерки — мала надію, що мені пощастить. Тепер я знову жуватиму. Я дуже люблю жуйку. Не можу без неї жити. Жую цілісінькими днями, крім тих кількох хвилин, коли треба їсти. Мама каже, що панночкам таке

не лічить і що бридко дивитися, коли дівчачі щелепи постійно плямкають, але я не згодна. І хто вона така, до речі, щоб критикувати?»

- **Чому Віолета знайшла Золотий квиток?**

«Четвертий Золотий квиток знайшов хлопець Майк Тіві. Коли туди прибув наш кореспондент, дев'ятирічний хлопець сидів перед величезним телевізором, не зводячи очей з екрана, і дивився фільм, у якому одна зграя бандитів розстрілювала з автоматів іншу.

— Цей серіал такий кайфовий! Просто клас! Я дивлюся його щодня. Я всі серіали дивлюся щодня, навіть ті, де не стріляють. Але бандитські — найкращі. Вони такі класні, ці бандюги!»

- **Як Майк знайшов Золотий квиток? Чи зможе Чарлі зробити так само? Чому? Що буде далі?**

На другий день, коли Чарлі вернувся зі школи, дідунь Джо витяг старезного шкіряного гаманця з однією-єдиною срібною монеткою.

— Зробимо ще одну спробу знайти той останній квиток. Що скажеш?

— Дідуню, невже ви хочете витратити на це останні свої гроші? — прошепотів Чарлі.

— Авжеж, хочу! — схвильовано прохрипів старий. — Я не менше за тебе прагну знайти той квиток! Біжи в крамничку, купи батончик «Вонка» і мерщій повертайся з ним сюди, розгорнемо разом.

Чарлі взяв срібну монетку й миттю вислизнув із кімнати. За п'ять хвилин він уже повернувся.

— Купив? Добре! Тепер... разом його розгорнемо. Як ти гадаєш, з якого кінця починати?

— З отого. З найдалшого від вас. Відірвіть тільки малесенький клаптик, щоб ми нічого й не бачили.

— Ну що ж. Отак-от, — і він віддер обгортку.

Це був солодкий батончик — та й годі. Зненацька їм стало дуже смішно, і вони вибухли шаленим реготом.

- Чому дідусь Джо віддав Чарлі свою єдину монету? Чому вони засміялися, коли не знайшли Золотий квиток?

За два наступні тижні стало страшенно холодно. Давно забулася радість із приводу Золотих квитків. Ніхто в родині не міг ні про що думати, крім двох нагальних проблем — як зігрітися і як наїстися.

Фабрика зубної пасти, де працював пан Бакет, зненацька збанкрутувала¹ й мусила закритися. Урешті-решт він міг заробити кілька п'єнсів тільки розчищаючи сніг на вулицях. Але цього не вистачало, щоб купити харчі для сімох душ. Становище ставало нестерпним.

А Чарлі з кожним днем худнув і худнув. Обличчя його стало страшенно бліде та виснажене. Шкіра так щільно обтисла йому щоки, що з-під неї аж випиналися кістки. Сумнівно було, що він протягне так довго й не захворіє.

За Р'обальдом Д'алом

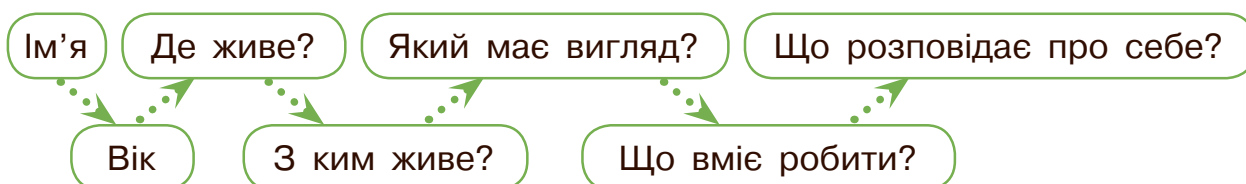
Переклад Віктора Морозова

- Що відчував Чарлі, коли не знаходив Золотий квиток? Що він відчував, коли у родини не стало грошей на їжу і тепло в домі?

- Розкажи про Чарлі за схемою.

- Опиши, як діти отримали Золоті квитки. Які звички їм допомогли? Чи можна вважати ці звички гарними? Чому?

Пишу для себе.

Вибери одного з персонажів — володаря Золотого квитка. Напиши від його імені, як він знайшов квиток.

.....

2

Обговорення в групах. Якби ви були Віллі Вонкою, як би вибирали переможців?

¹ Збанкрутувала — повністю втратила всі гроші.

Початкова форма прикметників

Постав прикметник у початкову форму: **однина, чоловічий рід, називний відмінок**. Прикметник відповідає на питання **який?**

Початкова
форма
ЯКИЙ?

- 1** Прочитай вірш. Подумай, чому початкову форму прикметника порівнюють із піжамою. Який розмір піжами прикметника?

Прикметник у реченнях завжди в роботі,
Форму міняє в щоденній турботі.
Різні відмінки весь час приміряє:
Знахідний, Давальний, Орудний — хто знає?
Коли ж він втомився — піжаму вдягає,
Початкову форму собі повертає.
Розмір піжами запам'ятай:
Однина,
Чоловічий рід,
Називний відмінок,
І піжаму як форму не забувай:
В піжамі прикметник завжди **ЯКИЙ?**
Милий і теплий, м'який і домашній,
Радісний й добрий, чесний і справжній.

Інна Більшакова

- «Одягни» прикметники в піжаму, тобто постав у початкову форму.

Зразок. Солодка — (який?) солодкий (одн., ч. р., Н. в.)
Смачні, шоколадна, м'ятне, кисла.

- 2** Запиши в таблицю прикметники в початковій формі, дописуючи іменники. Познач основу й закінчення прикметників.

Сніжній, шоколадним, житнє, майбутня, веселі.

Зимовий день, ...	Синій сніг, ...

Читання з розумінням

1 Характеристика персонажів. Читаємо в особах. Переказуємо.

- Про що мріє Чарлі? Що він робив, щоб його мрія здійснилася? Чи буде він і далі щось робити для цього? Чому ти так гадаєш?

Повість-казка

ЧАРЛІ І ШОКОЛАДНА ФАБРИКА (Частина 3, скорочено)

Одного дня, коли Чарлі йшов зі школи, його погляд зненацька впав на якийсь папірець, що лежав у канаві на снігу. Це був один долар!

Може, його хтось щойно загубив? Та ні, не може бути, бо він присипаний снігом. Він може його взяти?

Чарлі міцно затис папірець тремтячими пальцями. Це означало єдине, одне-однісіньке. Це означало ЇЖУ. Він повернувся й рушив до найближчої **невеликої** крамнички, зайшов і поклав на прилавок **мокру** банкноту.

— Один «Високочудесний зефірмелад Вонки», — випалив він.

Потім схопив шоколадку, миттю зірвав обгортку і вп'явся в неї зубами.

— Їж потроху, — порадив продавець. — Живіт заболить, якщо ковтати не прожувавши.

Хлопець ледве дихав, але відчував неймовірно, **величезне** щастя.

- Де Чарлі знайшов долар? Чи правильно вчинив Чарлі, взявши гроші собі? Що означає «вп'явся зубами в шоколадку»? Чому хлопчик відчував себе щасливим? Що буде далі?

Простяг руку по решту. Тоді завагався. Яка різниця, якщо він витратить ще однісіньку монетку...

— Мабуть, — сказав він тихо, — мабуть... я візьму ще один батончик. Такий самий, якщо можна.

— Чому ж не можна? — відповів гладкий продавець. Він дістав із **дерев'яної** полиці батончик.

Чарлі взяв, здер обгортку... і раптом... з-під обгортки... блиснуло **золотим** сяйвом. Серце в нього завмерло.

— Це ж Золотий квиток! — закричав продавець і підстрибнув на пів метра вгору. — Знаєш, я відчуваю, що тобі цей квиток був дуже потрібний. Страшенно за тебе радий. Щастя тобі, синку.

— Дякую вам, — відповів Чарлі й помчав крізь сніг. Чарлі ввірвався у двері з криком:

— Мамо! Мамо! Мамо! — вигукнув Чарлі, влітаючи в кімнату, мов вихор. — Дивіться! Я його знайшов! Останній Золотий квиток! Він мій! Я знайшов на вулиці гроші та купив дві шоколадки, а в другій був Золотий квиток! Це п'ятий Золотий квиток, мамо, і я його знайшов!

- Скільки батончиків купив Чарлі? Чому? Що відчував Чарлі, коли знайшов Золотий квиток? Що буде далі?

Секунд із десяти у кімнаті панувала тиша. Ніхто не смів заговорити чи поворухнутися. Це була **чарівна** мить. Пан Бакет прочитав:

«Містер Віллі Вонка вітає тебе, **щасливого** власника Золотого квитка! Запрошую тебе відвідати мою фабрику й цілісний день побути моїм гостем. Я сам водитиму тебе по фабриці, покажу все, що там можна побачити, а потім за тобою їхатиме до самого дому ціла колона величезних вантажівок, які будуть заповнені солодощами, яких тобі й твоїм рідним вистачить на багато років.

А ще я готую й інші несподіванки для тебе. **Мої сюрпризи вразять, захоплять, здивують, ошелешать і спантеличать тебе.** Для відвідин я вибрав перший день лютого. Ти маєш підійти до брами фабрики рівно о десятій ранку. Не запізнився!

І ще ти маєш право взяти із собою одного чи двох родичів, які б пильнували, щоб ти не наробив якоїсь шкоди. І останнє — не забудь цей квиток, інакше тебе не впустять.

Віллі Вонка».

- Коли і з ким має прийти Чарлі на фабрику? Де його зустрінуть? Що побачить Чарлі? Які подарунки отримає? Які враження очікують хлопчика? Що буде далі?

— Перший день лютого! — вигукнула пані Бакет. — Та це ж завтра!

— Треба вирішити, хто піде на фабрику разом із Чарлі.

— Я піду! — закричав дідунь Джо й знову зірвався з ліжка. — Я піду з ним! Я його припилюю! Не турбуйтеся!

І тут знадвору щосили загроюкали у двері. За мить у хатинку влетіла ціла зграя кореспондентів і фотографів.

За Рóальдом Дáлом

Переклад Віктора Морозова

- Що ти відчуваєш? Чому?
- Склади кілька запитань до тексту, які б починалися словами *Хто? Що? Де? Коли? Яким чином? Чому?*
- Чому Чарлі пощастило знайти Золотий квиток?

2

Медіатекст.

Прочитай новину з газети.

ВЕЧІРНІ НОВИНИ:

ОСТАННІЙ ЗОЛОТИЙ КВИТОК ЗНАЙДЕНО!

Сьогодні п'ятий, останній Золотий квиток на шоколадну фабрику Віллі Вонки нарешті знайшов школяр Чарлі Бакет, який живе в бідній родині на околиці міста.

ЯК ЦЕ СТАЛОСЯ?

Хлопчик знайшов на засніженій вулиці долар і вирішив купити солодоців. У першому батончику нічого не було, але у другому високочудесному зефірмеладі Вонки був Золотий квиток.

ЩО КАЖУТЬ ОЧЕВИДЦІ?

«Цей малий заслужив на перемогу більше за будь-кого іншого!» — вигукнув розчулений продавець.

ЩО ДАЛІ?

Вже першого лютого рівно о 10:00 ранку Чарлі та його дідусь переступлять поріг таємничої фабрики як почесні гості містера Вонки.

Репортер Серж Крауч

- Про кого новина? Що сталося? Де? Коли? Чому?
- Які думки були в перехожих? Чому?
- З якою метою створено новину?

Відмінювання прикметників чоловічого роду

- 1 Розглянь малюнок. Що відбувається? Запиши словосполучення. Порівняй закінчення й основу прикметників.

[д]
рудий кіт

[н']
синій кіт

[д]
руда миша

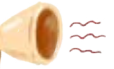
[н']
синя миша

[д]
руде білчєня

[н']
синє білчєня

Тверда і м'яка
основи слів

- 2 Провідміняй словосполучення **рудий кіт** і **синій кіт**. Звіряй свої записи з таблицею. Чим відрізняється правопис цих прикметників?

Відмінок	Питання		
Називний 	Який?	Руд <u>ий</u> кіт	Сін <u>ій</u> кіт
Родовий (немає) 	Якого?	Руд <u>ого</u> кота	Сін <u>ього</u> кота
Давальний (даю) 	Якому?	Руд <u>ому</u> коту	Сін <u>ьому</u> коту
Знахідний (знаходжу) 	Який? (неістота) Якого? (істота)	Руд <u>ий</u> ніс Руд <u>ого</u> кота	Сін <u>ій</u> ніс Сін <u>ього</u> кота
Орудний (орудую) 	Яким?	Руд <u>ім</u> котом	Сін <u>ім</u> котом
Місцевий (сиджу) 	На якому?	На руд <u>ому</u> коті	На сін <u>ьому</u> коті
Кличний 		X	X

- 3 Діти з'ясовували, у яких відмінках відрізняються закінчення прикметників чоловічого роду з основою на твердий і м'який приголосні. Хто найточніше відповів на запитання?

Сергій

У називному
й орудному
відмінках.

Дарина

У називному
та знахідному
відмінках.

Андрій

У всіх
відмінках.

- 4 Запиши словосполучення у відповідному відмінку в таблицю. У яких прикметниках ти напишеш м'який знак? Чому?

Пізній вечір, веселий клоун, домашній сік, гумовий м'яч, ранній сніданок, нижній поверх, осінній день, вечірній звук, майбутній програміст, цікавий урок.

Родовий (немає якого?)	Давальний (даю якому?)	Місцевий (на якому місці?)
Пізнього вечора, ...	Пізньому вечору, ...	На пізньому вечорі, ...

- 5 Склади фантастичну історію із 4–5 речень. Використовуй у кожному реченні одне зі словосполучень із завдання 4.

Розрізняю називний і знахідний відмінки прикметників

Яким членом речення є іменник (неістота), пов'язаний із прикметником?

Теплий шарф лежав у шафі.

Я одягаю теплий шарф.

Називний відмінок

Знахідний відмінок

- 6 Спиши. Визнач головні й другорядні члени речення. Підкресли словосполучення іменника з прикметником. Визнач відмінок спочатку іменника, а потім прикметника.

1. Ярик читав *дитячий журнал*. *Дитячий журнал* лежав на столі.
2. *Міський автобус* змінив маршрут. Яся зайшла в *міський автобус*.
3. *Дерев'яний пенал* торохтів у наплічнику. Я відкрив *дерев'яний пенал*.

Розрізняю називний і знахідний відмінки прикметників

ПОЧАТКОВА
ФОРМА

Чи є прийменники?

немає

Називний відмінок

є

Знахідний відмінок

Прийменники **про, через, крізь** уживають тільки зі знахідним відмінком. Прийменники **на, за, по** уживають зі знахідним та іншими відмінками.

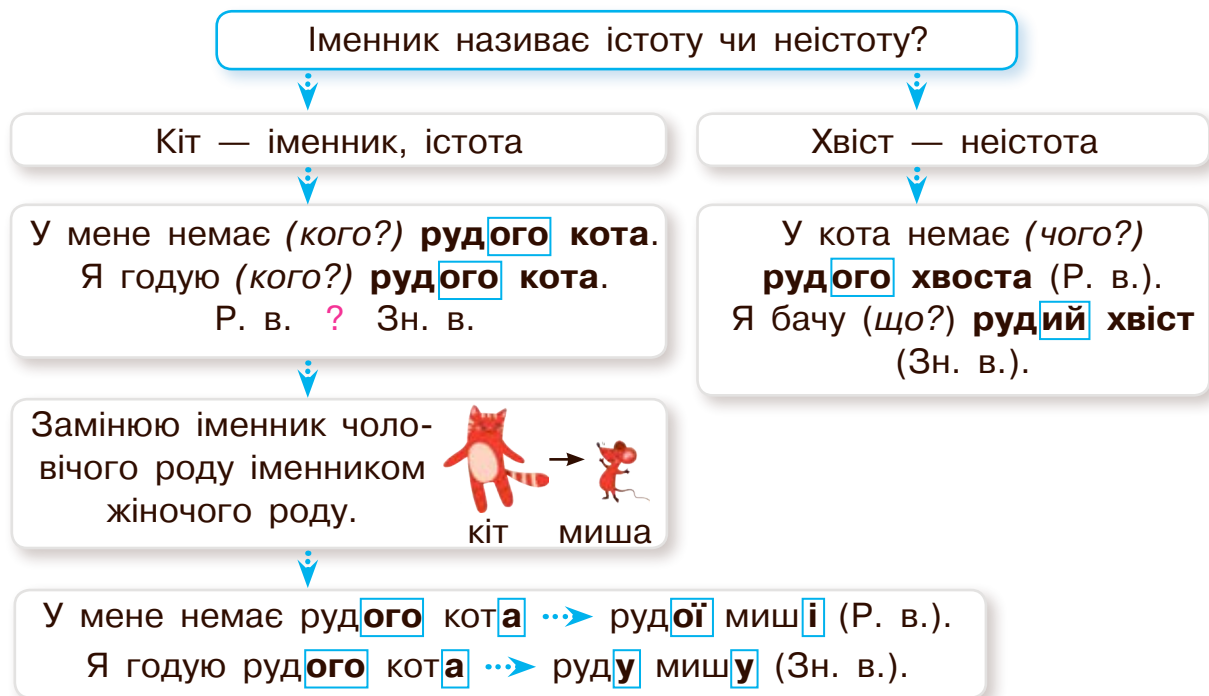
- 7 Випиши словосполучення прикметників з іменниками, які вжито в *знахідному* відмінку. Для цього визнач *головні й другорядні члени речення* і знайди *прийменники*.

1. Ми переїхали через великий міст. Будівельники спорудили кам'яний міст. Дерев'яний міст захитався під колесами машини.
2. Діти принесли футбольний м'яч. Тенісний м'ячик перелетів через високий паркан.
3. На уроці ми читали про Золотий квиток Віллі Вонки. Золотий квиток порадував Чарлі.

про
через
крізь

- 8 Склади три речення, використовуючи прикметники із прийменниками **про, через, крізь**. Визнач відмінок прикметників.

Розрізняю родовий і знахідний відмінки прикметників

9 Доповни речення одним прикметником із дужок. Визнач відмінок спочатку іменника, а потім — прикметника.

- Я малюю (білий, бурий, чорний) ведмедя. Ми розглядали вольєр (білий, бурий, чорний) ведмедя.
- Діти фотографували (рудий, пухнастий) хом'яка. У полі ми побачили нірку (рудий, пухнастий) хом'яка.
- Я прийшов до (знайомий, незнайомий) бібліотекаря. Я зустріла (знайомий, незнайомий) бібліотекаря.

Р. в. — миш**і**
Зн. в. — миш**у**

Зразок. Я малюю (кого?) біл**ого** ведмед**я** (мишу — Зн. в.).

10 Спиши, замінюючи слово в дужках спільнокореневим прикметником у потрібному відмінку. Визнач відмінки прикметників.

Софія розповідала про (колючка) їжака. Квітка привабила запахом (смуга) джмеля. Цуценя спить біля (величина) собаки.

Відмінювання прикметників середнього роду

1 Провідміняй словосполучення.

Чим відрізняються білченята на малюнках? А закінчення слів **руде** і **синє**? Чи однакові закінчення будуть у словах **руде** і **синє**, якщо ти зміниш їх за відмінками?

руд**е** білченя і син**є** білченя

Н. В.
-е, -є

- Порівняй закінчення питань відмінків і закінчення прикметників.

2 Діти порівнювали відмінювання прикметників чоловічого й середнього родів. Чия відповідь є правильною? Чому?

У прикметників чоловічого й середнього родів

однакові закінчення в усіх відмінках.

Іванна

різні закінчення в усіх відмінках.

Жанна

різні закінчення в називному й знахідному відмінках.

Ілля

3 Запиши словосполучення в таблицю за зразком.

Нижнє з'єднання, домашнє завдання, **раннє** зібрання, осіннє вбрання, **вечірнє** звучання, самотнє життя, сусіднє поле, **останнє** запитання, дружнє спілкування.

Родовий (немає якого?)	Давальний (даю якому?)	Місцевий (сиджу на якому?)
Нижн ь ого з'єднання, ...	Нижн ь ому з'єднанню, ...	На нижн ь ому з'єднанні, ...

- Добери антоніми до виділених прикметників.
- Обведи іменники з м'яким подовженим приголосним.

4 Факти й думки. Перевіряємо факти.

Чи бувають у природі сині білченята? Ні. Колір шерсті білченяти природних відтінків. На спинці шерсть може бути (якою?) (чорний, коричневий, рудий, червонуватий, сірий). А черевце (яке?) (біленький, кремовий). Хвостик і вушка можуть бути одного кольору зі спинкою чи контрастні. Білчєня поліських лісів зазвичай руденьке. Карпатське — чорне. А в гірському Криму живе білчєня телеутка, яке влітку руденьке, а взимку — світленьке, сріблясто-сіре.

- а Спиши четверте і п'яте речення, розкриваючи дужки.
- б Випиши з тексту словосполучення іменників із прикметниками середнього роду. Запиши їх у родовому, давальному й орудному відмінках.

5 Спиши, замінюючи слово в дужках спільнокореневим прикметником у місцевому відмінку за зразком.

У (літо) взутті, у (дім) вбранні, у (жито) полі, у (давно) місті, у (порожньо) пеналі.

Зразок. У літн**ьому** взутті, у літн**ім** взутті.

У місцевому відмінку однини прикметники чоловічого та середнього родів можуть мати дві форми: у син**ьому** капелюсі й у син**ім** капелюсі.

6 Запиши у двох формах, добираючи до прикметників іменники.

Місцевий відмінок чоловічого та середнього родів

У домашн**ьому** халаті, ...

У домашн**ім** халаті, ...

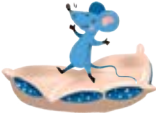
Зручний, відповідний, слухний, сприятливий, попелястий, олов'яний, сріблястий, сталевий, байдужий, холодний.

Відмінювання прикметників жіночого роду

1 Провідміняй словосполучення.

Чим відрізняються мишки на малюнках? А закінчення слів **руда** і **синя**? Чи однакові закінчення будуть у словах **руде** і **синє**, якщо ти зміниш їх за відмінками?

руд**а** миша і син**я** миша

Н. в.
-а, -я

- Порівняй закінчення питань відмінків і закінчення прикметників.

2 Діти з'ясовували, у яких відмінках відрізняються закінчення прикметників жіночого роду з основою на твердий і м'який приголосні. Хто найточніше відповів на запитання?

Однакові закінчення в усіх відмінках.

Єва

Різні закінчення в усіх відмінках.

Олег

Різні закінчення в називному та знахідному відмінках.

Оля

- У яких відмінках прикметників жіночого роду потрібно писати м'який знак? Чому?

3 Запиши словосполучення в таблицю. Познач закінчення прикметників. Обведи м'який знак.

Родовий (немає <i>якої?</i>)	Орудний (орудую <i>якою?</i>)
Давн ь ої мелодії, ...	Давн ь ою мелодією, ...

Давня мелодія, порожня площа, домашня яєчня, хатня миша, пізня вечерея, вечірня зоря, дружня зустріч.

- Склади речення з трьома словосполученнями на вибір або запиши подані.

Зразок. Бабуся почула давню мелодію і почала підспівувати. Хатня миша прогризла дірку в мішку із зерном.

Тема і головна думка тексту. Мета створення. Характеристика персонажів. Створюємо кінцівку. Театралізуємо.

зачин

головна
частина

ЛІСОВА МИША І ХАТНЯ МИШКА

Лісова миша мешкала в лісі, в нірці під (могутня) ялиною, а хатня — у (сільська) хатці.

Зустрілися якось (рання) зимою, (пізня) порою хатня мишка і лісова миша. Вирішили погостювати одна в одній ї побалакати за (дружня) вечерею.

Прибігла хатня мишка до лісової на гостину. Лісова миша кашу зварила. Поклала ї пшеничні зернятка, і ліщинові горішки, і гарбузове насіннячко, і міцні жолуді. Їсть хатня мишка кашу, не смакує їй та їжа. Хоч плач. З'їла трохи, а потім каже:

— Яка смакота! Наїлася досхочу! Дякую красно! Але час мені додому вертати, — і побігла.

Наступного дня лісова миша прибігла до (хатня) мишки. Дісталися вони до (верхня, порожня) полиці (синя) шафи. А там, біля (задня) стінки, миска з їжею стоїть. Ласують миші ї окрайцем (житня) булки, і шматочком (домашня) ковбаски, і дрібкою (вчорашня) сирної запіканки. Не подобаються лісовій миші наїдки. Не хоче вона жирну їжу до рота брати.

— Смачнуще все яке, — каже. — Щиро дякую! Наїлася досхочу! — і побігла додому в ліс.

кінцівка

Що буде далі? Придумай кінцівку.

Чому?

- Чому мишам не сподобалася їжа?
- Чому миші не сказали про те, що їжа їм не смакує?
- Чому в житті виникають такі ситуації? Що потрібно говорити в таких випадках?

Завдання на вибір.

1. Випиши з тексту перші три речення, розкриваючи дужки. Визнач число, рід, відмінок прикметників.

2. Випиши з тексту речення з п'ятого абзацу, розкриваючи дужки. Визнач число, рід, відмінок прикметників.

Розрізняю давальний
і місцевий **відмінки прикметників**

Давальний відмінок
(якому? якій?)

Рідко вживаємо з прийменниками

усупереч, наперекір, услід, завдяки, назустріч

Місцевий відмінок
(на якому? на якій?)

Завжди вживаємо з прийменниками

у, в, на, по

5 Прочитай.

У (просторий, класний) кімнаті чисто і затишно. На (дерев'яний) підлозі пістрявіє килим. На (учнівський) парті лежать олівці й ручки, зошити і книжки. На (шкільний, зелений) дошці діти прикріпили свої малюнки. Ось мама йде назустріч (маленький) дівчинці і посміхається. На іншому малюнку катер пливе всупереч (високий, морський) хвилі, а хлопчик дивиться услід (білий) чайці, що кружляє над ним.

Який?

Завдання на вибір.

1. Спиши, розкриваючи дужки. Визнач відмінок і познач закінчення прикметників.

2. Опиши свій клас, уживаючи прикметники. Визнач їхній відмінок.

3. Намалюйте в групах клас майбутнього. Опишіть його.

6 Випиши з улюбленої книжки 10 словосполучень іменників із прикметниками. Визнач число, рід, відмінок прикметників.

Розвиток мовлення. Порівнюємо предмети

- Напиши текст, який містив би порівняння двох предметів, рослин чи тварин.

1 Підготовка

1. Обери два предмети для зіставлення.
2. Порівняй їх, використавши діаграму Венна.

2 Написання

Напиши текст одним із двох способів.

Назви те, що будеш порівнювати. Наприклад, тварин.

На чернетці запиши ознаки, за якими будеш порівнювати тварин. Наприклад: де живуть, до якої групи тварин належать, яку мають будову та розмір тіла, колір шерсті тощо. Лисичка і вовк — хижі тварини, які мають і схожі риси (назви їх), і відмінні (назви їх).

Описуй тварин за кожною ознакою по черзі.

Колір шерсті

Лисиця має руду шубку, а вовк — сіру.

Ніс

У вовка й лисички дуже чутливі носи. Це їм потрібно для полювання.

У казках

Лисичка у казках хитра, а вовк — довірливий.

Спочатку опиши одну тварину, потім — іншу.

Спочатку опиши лисичку.

Лисичка — дика тварина. У неї гостра мордочка, маленькі чорні оченята, рудий пухнастий хвіст і хитра вдача. У казках і байках лисичку змальовують хитрою.

Потім опиши вовка.

Вовк теж хижак. Він більший за лисичку, має міцне тіло та сіру шерсть. У нього великі лапи та гострі зуби. У казках вовк сильний, але довірливий.

Наприкінці зроби загальний висновок.

3 Презентація

Прочитай текст у класі чи опублікуй у блозі.

Відмінювання прикметників у множині

Ти можеш змінювати прикметники за числами, родами й відмінками.

Н. в.
-і

Прикметники в однині

Змінюються за родами й відмінками

весела фея
(одн., ж. р., Н. в.)

Прикметники в множині

Змінюються за відмінками

веселі феї
(мн., Н. в.)

- Запиши прикметники, додаючи іменники у множині. Як зміняться прикметники?

Рум'яний, м'ятний, дерев'яний, солом'яний, олов'яний, м'ясний,

Зразок. Рум'яні щоки, м'ятні цукерки.

- Визнач закінчення прикметників.

- Провідміняй словосполучення **веселі феї** та **сині капці**. Звіряй свої записи із закінченнями в таблиці.

Відмінок	Питання	Основа на твердий приголосний	Основа на м'який приголосний
Називний	<i>Які?</i>	Веселі феї	Сині капці
Родовий	<i>Яких?</i>	Веселіх фей	Синіх капців
Давальний	<i>Яким?</i>	Веселім феям	Синім капцям
Знахідний	<i>Яких? (істота)</i> <i>Які? (неістота)</i>	Веселіх фей	Сині капці
Орудний	<i>Якими?</i>	Веселіми феями	Синіми капцями
Місцевий	<i>На яких?</i>	На веселіх феях	На синіх капцях

- У яких відмінках прикметників закінчення відрізняються? Чому?

- 3 Добери до прикметників іменники. Запиши словосполучення в таблицю, змінюючи іменники й прикметники за відмінками.

Давальний (даю яким?)	Орудний (орудую якими?)	Місцевий (на яких місцях?)
Вечірн ^{ім} зіркам, ...	Вечірн ^{іми} зірками, ...	На вечірн ^{іх} зірках, ...

Вечірні, дерев'яні, середні, пшеничні, майбутні, минулі, художні.

- 4 Спиши, розкриваючи дужки. Визнач відмінок прикметників.

1. Ми мандруємо (високі гори, широкі моря, пшеничні поля, великі міста, затишні села). -ИМИ

2. Ми малюємо на (дерев'яні дощечки, асфальтові дороги, вологі ґрунти, кам'яні стовпи, білі аркуші).

3. Ми бігаємо по (спортивні доріжки, футбольні поля, міські парки, сільські вулиці). -ИХ

Редагую. Зміни виділені словосполучення.

Я зібрав **свіжа м'ята** для м'ятного чаю. Я намастила хліб **абрикосове варення**. Я поклав горіхове печиво **густа карамель**.

- Визнач відмінок виділених іменників. Прикметник вживатиметься у тому саме відмінку, що й іменник.

- 5 Спиши речення, ставлячи іменники у множині.

1. Вечірня **зоря** сяяла з-за темної **хмари**. 2. Я спекла духмяний **пиріжок** із солодкою **вишнею**.

Завдання на вибір.

1. Провідміняй словосполучення **духмяні квіти**, **морквяні пироги**.

2. Склади завдання, подібне до завдання 4.

Читання з розумінням

1

Передбачення за заголовком. Тема й головна думка. Характеристика персонажа. Художні засоби. Читаємо монолог.

- Чи хотілося б тобі, щоб усі вважали тебе дуже розумним / розумною і талановитим / талановитою? Чому?

ГЕНІЙ НА П'ЯТЬ СЕКУНД

зачин

Альб́ерт Ейншт́ейн — мій улюблений учений. Я хочу бути, як він. Бо він — геній. Ейнштейн зробив **величезні відкриття** у фізиці. Він довів багато теорій. Я теж хотів би хоч одну теорію довести. Але як?

головна частина

Якось я робив справжній вулкан на столі. Це було так класно! **БОМ-БЕЗ-НО!** Бех! Бах! Бух!

Потім я вирощував **жовтогарячі, блакитні, смарагдові кристали!**.. На це пішов увесь **коричневий цукор**, який треба татові до щоденного чаю. Так я йому зіпсував **ранкове чаювання**.

А ще я перефарбував **білі троянди** на сині... Це так захопливо! Вау! Проте сестра не схотіла їх нести в гості. Її подруга не любить **синій колір**.

А, ну й останнє! Я підсунув учительці **секретний лист!** Написав їй, що ми хочемо **на зимові канікули**. Але вона не змогла його прочитати!

О, згадав! Ще я робив **чарівні фарби!** Ними хотіли помалювати всі в класі! Мене навіть назвали генієм... Хе, як Ейнштейна!

Але я досі не довів жодної теорії... Як же її довести? Ага!!! Знаю! Мені треба побути Ейнштейном! Беру **яскравий плакат** із генієм і ховаюся за нього. Абракадабра! Сиджу чекаю... Одна секунда... Я — Ейнштейн. Дві секунди... Я — вчений. Три секунди... Я — швидкий. Чотири секунди... Я — невидимий. П'ять секунд...

кінцівка

Міркую: мама не повірить, що я Ейнштейн. Тато — тим більше. А от Ксеня... Ксеня, можливо, повірить. Хоча б на п'ять секунд! Заради цього й варто спробувати! Адже Ксеня якось повірила, що я — плед!

За Оксаною Луцківською

Чому?

- Чому хлопчик хоче стати Ейнштейном?
- Чому він думає, що ніхто не повірить йому?
- Чому кожній людині потрібно мати друга / подругу, який / яка повірить у неї?
- Схарактеризуй персонажа, відповідаючи на запитання.

Який має вигляд?

Що та як говорить?

Як ти ставишся до персонажа?

Що робить?

Про що думає? Чому?

- Випиши виділені словосполучення. Визнач відмінок прикметників.

Пишу для себе.

1. Кожна людина талановита в чомусь.

2. Я хочу навчитись...

2

Запиши прикметники за зразком. Поясни правопис префіксів пре-, при-. Склади два речення з прикметниками на вибір.

Дуже красивий — <u>пре</u> красний	При школі — <u>при</u> шкільний
Дуже красивий, дуже добрий, дуже гарний, дуже милий	При морі, при озері, при місті, при дорозі

3

Порівняй прикметники. Склади з ними речення за зразком.

товстий

товщий

найтовщий

високий

вищий

найвищий

Зразок. Синій олівець довгий, жовтий ще довший, а червоний — найдовший.

Правопис прикметників із суфіксами -ськ-, -зьк-, -цьк-

У суфіксах -ськ-, -зьк-, -цьк- завжди пиши м'який знак.

- 1 Порівняй словосполучення. Чим вони схожі? Чим відрізняються?

пам'ятки українців
українські пам'ятки

шабля козаків
козацька шабля

- 2 Розкажи про відомі тобі природні й рукотворні чудеса України за картою та іншими джерелами.

- а Склади список власних назв за абеткою. Познач суфікси -ськ-, -зьк-, -цьк-.
- б Знайди інформацію про одну з пам'яток твоєї місцевості. Запиши два речення про неї.

- 3 Перевір, чи є подані твердження фактами. Запиши факти.

У Луцькому замку є музей дзвонів. Хотинська фортеця спочатку була дерев'яною. У давнину Острозький замок був оточений ровом із водою. Запорізька Січ була

осередком козацького війська. У Софійському соборі була перша бібліотека Русі-України.

- Знайди інформацію про одну з пам'яток архітектури на вибір.

Назву міста пиши з великої букви. Прикметник, утворений від назви міста, — із маленької.

- 4 Утвори прикметники із суфіксами **-ськ-**, **-зьк-**, **-цьк-** від географічних назв за зразком.

-ськ-	-зьк-	-цьк-
Одеса — одес ^{ськ} ий	Запоріжжя — запорі ^{зьк} ий	Луцьк — лу ^{цьк} ий
Суми, Харків, Рівне	Ріга, Паріж, Франція	Вінниця, Прилуки

- 5 Спиши речення, змінюючи виділені словосполучення за зразком.

На **набережній Одеси** продають морозиво. По **вулицях Вінниці** їздять тролейбуси. У **парках Харкова** живуть білки.

Зразок. На **одеській набережній** продають морозиво.

Редагую.

На **Київський вулицях** квітнуть каштан.

- 6 Прочитай. Виконай одне із завдань на вибір.

Місто Кропивніцький назване на честь драматурга Марка Кропивніцького. Місто Хмельніцький — на честь гетьмана Богдана Хмельніцького. Називаючи місто Івано-Франківськ, люди вшановують пам'ять письменника Івана Франка. А селище Коцюбінське назване на честь письменника Михайла Коцюбінського.

Завдання на вибір.

1. Спиши. Познач у власних назвах суфікси **-ськ-**, **-зьк-**, **-цьк-**.

2. Випиши власні назви із суфіксами **-ськ-**, **-зьк-**, **-цьк-**.

3. Знайди чи подумай назви міст, сіл, вулиць, майданів із суфіксами **-ськ-**, **-зьк-**, **-цьк-**.

- 7 Запиши словосполучення за зразком. Познач суфікси.

Квиток читача, зала для глядачів, зустрічі для батьків, кабінет директора, рецепт лікаря, парк у місті.

Зразок. Квиток читача — читацький квиток, ...

- Склади два речення зі словосполученнями на вибір.

Правопис прикметників із суфіксами -ськ-, -зьк-, -цьк-

- 1 Порівняй словосполучення й малюнок. Запиши спочатку ті словосполучення, які відповідають малюнку, а потім інші. Познач суфікси в прикметниках.

Запорізька Січ

міський
палац

козацькі
литаври

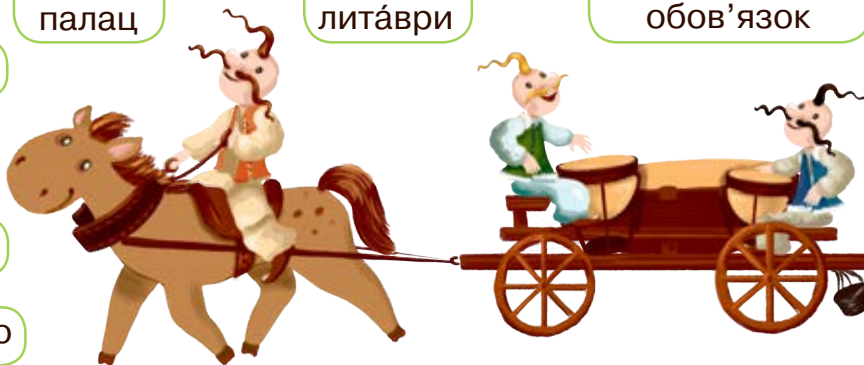
громадянський
обов'язок

українські козаки

низький курінь

сільське подвір'я

запорізьке військо

- 2 Факти й думки. Перевіряємо факти.

Литаври — козацькі барабани в Запорізькій Січі. Вони були маленькі, середні й великі. У великі литаври одночасно могли бити вісім музик. Їх возили на возі.

Ударами в литаври козаки передавали сигнали про небезпеку, різні повідомлення для козацьких загонів, скликали на раду козаків. На литаврах грали музику у військових походах.

На литаврах грав литаврист. Його називали довбиш.

На початку бою довбиш починав бити в литаври. Ці звуки означали, що бій іде нормально. Коли литаври стихали, ставало тривожно. Тому коли довбиша вбивали, той,

хто стояв поруч, хапав палиці й щосили гатив у барабани, щоб бій не припинявся й козаки перемогли.

- а) Склади запитання до тексту за схемою. Перекажи текст.

- б) Випиши речення з прикметниками із суфіксами **-ськ-**, **-зьк-**, **-цьк-**.

Пиши м'який знак перед суфіксом **-ськ-**, коли буква л позначає м'який звук [л']. Наприклад, сільський.

- 3 Утвори та запиши словосполучення. Познач суфікси в прикметниках. Визнач число й рід. Постав питання від головного слова до залежного.

Мова, район, молоток,
вулиця, магазин, стіл,
аптека, комп'ютер

Польський, подільський,
сільський, тернопільський,
учителський, ковалський

Яка?

Зразок. Польська мова (одн., ж. р.), ...

- 4 Склади список давніх українських музичних інструментів за абеткою. Бери до уваги першу букву прикметника. Познач суфікси **-ськ-**, **-зьк-**, **-цьк-**.

Гуцільська трембіта, вівчарська волінка, трипільська зозуліця, карпатський ріг, українська кобза, подільські цимбали, поліський бубон.

Завдання на вибір.

1. Склади речення з однорідними членами з трьома словосполученнями на вибір.

2. Напиши текст-опис одного музичного інструмента на вибір. Намалюй його.

3. Знайди інформацію про один з інструментів. Підготуй усну доповідь про нього.

Що я знаю / умію?

- 1 Прочитай текст. Добери заголовок. Спиши, змінюючи прикметники в дужках. Визнач число, рід, відмінок прикметників.

Я не знаю, як це сталося, але на мамин письмовий стіл впала крапля (чорна) фарби з маркера. З'явилася (великий) пляма. Що тепер робити? Може, сказати, що вона впала з її (гелева) ручки? Або її надуло із (квітковий) горщика? Чи Нюхлик замастив своєю (біленький) лапкою? Ні, так не можна. Зізнаюся. Я буду (чесна) людиною.

одн., ж. р., Н. в.

Зразок. З'явилася велика пляма.

- 2 Утвори словосполучення іменника з прикметником.

Іменники	Прикметники
Ранок, роса, небо, пахощі	Літній, осінній, весняний, синій

- Запиши словосполучення в родовому й орудному відмінках. Познач закінчення прикметників.

Зразок. Літн*ій* ранок — літнь*ого* ранку (Р. в.),
літн*ім* ранком (Ор. в.).

- 3 Уяви, що пляма на столі не чорна, а чарівна.

Додай до слова «пляма» якомога більше прикметників, які її описують за кольором, розміром, рідиною, властивостями.

Зразок. Пляма (яка?) величезна, кумедна, смішна, лимонна,

- 4 Намалюй незвичайну пляму — персонажа твоєї історії.

Напиши історію про пляму, уживаючи прикметники із завдання 3. Використай план.

Як з'явилася пляма?

Як?

Чим завершилася історія?

Куди вона вирішила рухатися?

Кого зустріла?

Розвиток мовлення. Рекламне повідомлення

- 1 Уяви, що ти — блогер, який мандрує Україною і розповідає про найдавніші пам'ятки. Розкажи друзям про Золоті ворота так, щоб їм хотілося їх побачити і зробити селфі.

Напиши цікавий заголовок

Золоті ворота без грама золота?

Напиши слоган, який легко запам'ятати

Золоті ворота —
твій портал у минуле!

Напиши три «фішки», чому твоїм друзям варто відвідати Золоті ворота.

1. Піднімися дерев'яними сходами на бойовий майданчик. Тисячу років тому тут стояли кращі дружинники князя Києва.
2. Побач герсу — масивні двері з товстих дубових брусів, які «одягнені» в залізо, та падають зверху вниз по спеціальних жолобах у стінах.
3. Почухай kota Пантелеймона за вухом. Це приносить удачу.

Напиши про умови відвідування: маршрут, час, вартість квитків тощо.

Адреса: вул. Володимирська, 40А.
Найзручніше доїхати на метро.
Станція «Золоті ворота». Час роботи
взимку: субота–неділя з 10:00
до 18:00. Ціна квитків: дорослий —
80 грн, дитячий — 30 грн.

Укажи сайт, контактний телефон.

Офіційний сайт: tickets.sofia-kyivska.ua

Напиши останню фразу, яка буде повторювати ідею заголовку і заклимати до дії.

Знайди золото історії
в Золотих воротах!

- а Чому заголовок у рекламному повідомленні дуже важливий? Чим заголовок відрізняється від слогана, короткої фрази, яка допомагає запам'ятати щось?

- б Назви факти із повідомлення. Назви думки.

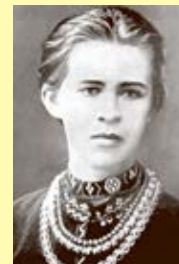
- 2 Створи рекламне повідомлення про одну з природних чи рукотворних пам'яток України.

- 1 Науково-популярний текст. Тема. Мета створення. Факти й думки. Готую усну доповідь про письменницю.

ЛЕСЯ УКРАЇНКА — ЛЕГЕНДАРНА ЗІРКА

Лариса Косач (справжнє ім'я Лесі Українки) народилася в місті Новограді-Волинському приблизно 150 років тому. Родина в дівчинки була легендарна: батько — юрист, відомий своїми благодійними справами; мама — українська письменниця, яка обрала собі псевдонім Олена Пчілка.

Найкращим другом Лариси в дитинстві був рідний брат Михайло. Дружба була такою міцною, що дорослі називали їх одним іменем — Мишолося (поєднання імен Михайло і Леся).

Діти в родині навчалися вдома — за програмою, яку склала... їхня мама.

Хто вам сказав, що я слабка, що я корюся долі?

У 10 років дівчинка захворіла на туберкульоз кісток. Із цією хворобою вона боролася все життя.

Уже в 13 років Лариса Косач перекладала твори закордонних письменників українською мовою (знала французьку, німецьку, англійську, польську, російську, італійську й інші мови). У 20 років для молодшої сестри Ольги написала підручник «Стародавня історія східних народів».

Леся багато подорожувала. Побувала в таких країнах: Польща, Болгарія, Німеччина, Австрія, Швейцарія, Італія, Єгипет, Грузія.

Писала поезії, прозу, драми... Крім того, з її голосу було записано 220 народних мелодій!

Імовірно, що саме Леся Українка збагатила мову на слова *напровесні* й *промінь*.

На честь Лесі Українки названо астероїд «2616 Леся» (2616 Lesya), який міститься в поясі астероїдів між орбітами планет Марса та Юпітера.

- Випиши з тексту три факти, які зацікавили тебе найбільше.

2 Поезія. Сонет. Заголовок. Тема й головна думка. Ритм і рима. Художні засоби. Звертання.

ФА (СОНЕТ¹)

Фантазіє²! Ти **сило чарівна**,
Що збудувала світ в **порожньому просторі**,
Вложила почуття в **байдужий промінь зорі**,
Що будиш мертвих з вічного їх сна,
Життя даєш **холодній хвилі** в морі!
Де ти, фантазіє, там **радощі й весна**.
Тебе вітаючи, **фантазіє ясна**,
Підводимо **чолó**, **похіленеє** в **горі**.
Фантазіє, **богіне легкокрила**,
Ти світ **злотістих мрій** для нас відкрила
І **землю** з ним **веселкою** з'єднала.
Ти **світове** з'єднала з **таємнім**,
Якби тебе **людська душа** не знала,
Було б **життя**, як **темна ніч**, **сумним**.

Леся Українка

¹ Сонет — вірш, який складається із 14 рядків: двох чотиривіршів та двох тривіршів.

² Фантазія — творча уява, мрія, вигадка.

- а** Запиши, як Леся Українка називає фантазію. Чому?
- б** Знайди пояснення поетки у вірші.
- в** Із чим порівнює поетка життя без фантазії? Чому? Випиши з вірша словосполучення іменників із прикметниками. Визнач число, рід, відмінок прикметників.

Завдання на вибір.

1. Спиши кілька рядків поезії на вибір із пам'яті.

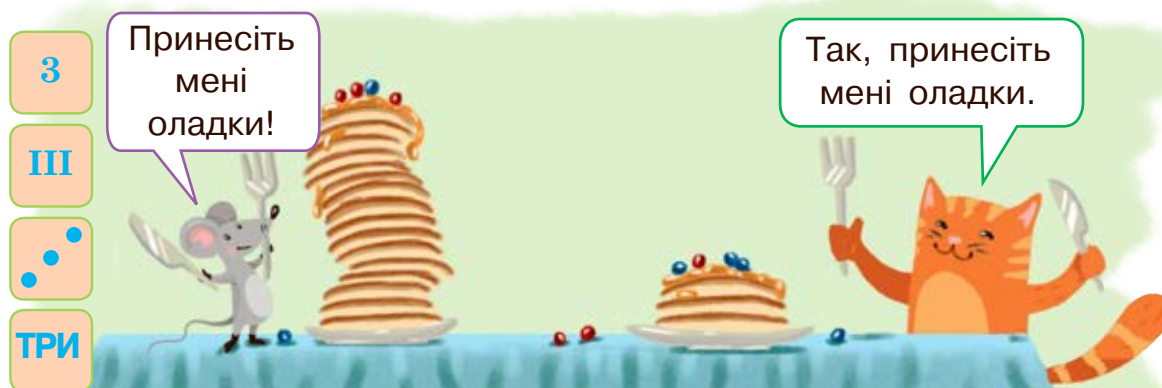
2. Уяви, що ти в країні Фантазія. Опиши її.

Числівник як самостійна частина мови

Числівник — самостійна частина мови. Числівники називають кількість предметів і відповідають на питання *скільки?* або порядок при лічбі й відповідають на питання *котрій?*

- 1 Що відбувається? Розкажи, у яких випадках тобі потрібно називати кількість предметів. Якими способами записують числа?

- а Полічи кількість оладок. Яку назву має частина мови, що називає кількість предметів?
- б Котрий оладок лежить зверху: перший, другий, третій...?

- 2 Запиши числівники в таблицю.

Кількість предметів <i>скільки?</i>	Порядок при лічбі <i>котрий? котра? котре? котрі?</i>
Один, два, сім, ...	Перший, другий, сьомий, ...

Вісім, чотири, четвертий, восьма, дев'ять, шістнадцять, шістнадцята, сімнадцята, сорок, дев'яте, дев'яносто, сороковий, дев'яностий, сімнадцять.

- а Запиши словосполучення з трьома числівниками за зразком.

одн., ж. р.

Зразок. Вісім булочок — восьма булочка,

- б У яких числівниках ти можеш визначити число і рід? Чим ці числівники відрізняються від прикметників?

- 3 Запиши словами інгредієнти для приготування оладок та їхню кількість. Обведи числівники. Дізнайся, за допомогою яких предметів і пристроїв можна виміряти потрібну кількість продуктів.

Зразок. Інгредієнти: шістнадцять грамів розпушувача для тіста, вісімдесят мілілітрів олії,

Довідка. Грамів, кілограм, мілілітрів.

Редагую.

ОГОЛОШЕННЯ

Сьогодні, шістнадцятого дня п'ятниці у липні о чотирнадцятій секундї у їдальні будемо готувати оладки. Запрошуємо всіх!

Тренерка з приготування оладок

- 4 Допиши текст, використовуючи малюнок.

У світі є свята, пов'язані зі звичними для нас предметами. Шістнадцятого липня святкують День кукурудзяних оладок. Шістнадцяте листопада — це

Про які незвичні свята знаєш ти?

Довідка. День солом'яного бриля, День батарейки, День застеляння ліжка, День гудзика, День довгих пістрявих шарфів.

- 5 Знайди й запиши дати цікавих свят.

- 1 Прочитай текст. Назви магічні числа. Склади список числівників за порядком від одного до десяти.

ЧИ Є МАГІЧНІ ЧИСЛА?

У різних країнах світу люду вірять у магічні числа, які приносять удачу.

Число **один** для індіанців Америки як перший промінь сонця — це початок усього живого та число героя, який один на один бореться за правду.

В єгиптян число **два** — символ дружби та рівноваги.

Вони носили два браслети, дві обручки.

Пригадай, скільки чисел **три** є в українських народних казках. Три брати, три голови у Змія, три велетні — помічники Котигорошка: Вернигора, Вернидуб та Крутивус. Наші предки вірили у магію числа три.

У число **чотири** вірили в Німеччині. Німці вважали, що того, хто знайде конюшину з чотирма листочками, чекає удача і щастя.

Число **п'ять** для жителів Марокко як п'ять пальців, стиснутих у кулак. П'ять — число захисту.

Для китайців число **шість** є числом вдалого шляху.

Число **сім** — найпопулярніше магічне число. Для жителів Британії — число удачі, для мешканців Японії — радості й щастя.

Число **вісім** для японців і китайців — це число росту й успіху, а число **дев'ять** — символ мудрості для жителів скандинавських країн: Данії, Норвегії, Швеції.

Італійці вірять у число **десять** як символ переможця.

Чи насправді числа магічні? Ні, віра в них — особливість нашого мозку. Якщо ти віриш, що шкарпетки з числом сім допоможуть тобі забити гол, ти стаєш упевненішим у собі і забиваєш гол. Хоч успіх не в шкарпетках, а в щоденних тренуваннях.

- Чому ми хочемо вірити в магічні числа? У кого варто вірити?

- 2 Назви числівники від одного до десяти, у яких пишеться м'який знак. Склади з ними словосполучення за зразком.

Зразок. Шість капелюхів.

Довідка. Капці, сандалі, панчохи, черевики, чоботи, туфлі.

п'ять
шість
дев'ять
десять

- 3 Назви числівники від одного до десяти, які пишуться з апострофом. Спиши, розкриваючи дужки.

На полиці лежали (5, синій, шнурівка).

У шухляді зберігали (9, білий, устілки).

- 4 Запиши числівники, доповнюючи іменниками.

Скільки?	Скількох?	Скількома?
Два, три, чотири, п'ять, шість, сім	Двох, трьох, чотирьох, п'яти, шести, семи	Двома, трьома, чотирма, п'ятьма, шістьма, сімома

Зразок. Два яблука — двох яблук — двома яблуками.

- 5 Спиши, розкриваючи дужки. Обведи порядкові числівники, які відповідають на питання *котрий?*

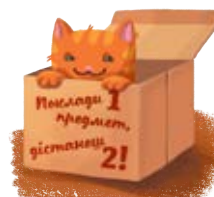
На горищі я знайшов (1) магічну коробку з-під старого взуття з кривим написом «Поклади (1) предмет, дістанеш (2)!».

Першою у коробку відправилася (1) шкарпетка, за мить з'явилися (2) шкарпетки. Другою я опустив на дно (1) панчошу. За секунду в коробці вже червоніли (2) панчохи. Третім я вирішив покласти (1) гольф, за хвилину тримав у руках (2) гольфи.

Четвертим пірнув у картон (1) старий капець, і на світ з'явилися (2) новісінькі капці.

Раптом до кімнати влетіло кошеня і заскочило в коробку, як пухнастий м'ячик. Серце завмерло: а що, якщо з ним щось трапиться? За секунду у картонці зашкребло, і з-під кришки випнувся чорний ніс. Тільки один!

Мабуть, магія на кошенят не діє.

Читання з розумінням

1

Тема і головна думка. Час і місце подій. Проблема. Характеристика персонажів. Читаємо в особах. Переказуємо.

ЧОРНА КІШКА, АБО МАГІЧНЕ ЧИСЛО «СІМ»

Оповідання

- Чи віриш ти в прикмети? А в магічні числа? Чому?

Відтоді, як у дворі з'явилася Пума — чорна кішка з третьої квартири, — Василькові Моргайлу перестало щастить. Та воно й не дивно; адже ще колись бабуся застерігала: перебіжить дорогу чорна кішка — чекай невдачі!

- Про що ти дізнався / дізналася? Чому хлопчик вирішив, що йому перестало щастити, бо з'явилася Пума? Як ти гадаєш, що буде далі?

Пума
зурочила

Збирається Василько до школи, вигляне у вікно — не видно Пуми. Ага! Моргайло за портфеля — і бігом! Та тільки-но з під'їзду вискочить, аж тут і Пума... Ніби навмисно підстерігає хлопця. Чорну шерсть найжачить, хвоста задере й перебіжить дорогу. Усе! Невдача. Погана оцінка!

— Знову ти не вивчив відмінки іменників, — каже Олена Михайлівна.

— Та вчи-ив... — тягне Василько. — Тільки мені чорна кішка дорогу перебігла... От і не пощастило.

У класі — сміх, а Васильку, звісно, не до сміху.

- Чому Василько намагався оминати кішку? Чому хлопчик отримав погану оцінку? Що буде далі?

Якось він, повертаючись додому, узяв та подзвонив у третю квартиру. Двері йому відчинила незнайома жінка — висока, сувора на вигляд, в отакézних окулярах.

— Чого тобі, хлопчику?

Василько посопів і каже:

— Тьотю, не пускайте свою чорну кішку, коли я до школи йду, бо вона мені дорогу перебігає.

Сувора жінка уважно подивилася на Моргайла:

— Не щастить, мабуть? Двійки хапаєш?

— Ага, за правила.

Жінка подумала, а тоді із сумнівом запитала:

— А ти хоч правила вчиш?

— Та вчу, вчу, — квапливо запевнив Василько. — Але ваша кішка як перебіжить мені дорогу, так я і забуваю правила. І родовий відмінок із називним плутаю.

— Твоїй біді можна зарадити.

Жінка запросила Василька до кімнати, усадовіла на стілець, а тоді запитала:

— А скільки разів ти правила повторюєш?

— Ну... ну... раз...

— Я так і знала! — сплеснула жінка руками. — Слухай мене, хлопчику, уважно. Чорна кішка й справді може наврочити, якщо правила повторювати лише один раз. Бо число «один» зовсім просте. А ось коли ти знатимеш магічне число, то хай хоч і всі чорні коти нашого міста перебіжать тобі дорогу — відмінну оцінку одержиш.

— А яке маг... магічне число? Скажіть, будь ласка.

— Тс-с-с... — Жінка приклала палець до вуст і, озирнувшись, зашепотіла: — Скажу, але тільки для тебе, ти ж — нікому анічичірк! Добре? Бо це — велика таємниця. Слухай мене уважно. Як тільки чорна кішка перебіжить дорогу, треба відразу ж тричі підстрибнути на правій нозі, потім — тричі на лівій. Запам'ятав?

— Ага, — прошепотів Василько. — Тричі на правій і тричі — на лівій. А далі?

— А далі треба швидко проказати: «Щоб чорна кішка не зурочила й голови мені не заморочила, повторюю правила разів сім — назóвсім! Тьху, тьху, тьху, щоб мені допомогло “сім” — магічне число!»

— І все? — зрадів Василько.

— Усе, хлопчику. Тільки не забудь: сім разів треба повторювати правила, адже сім — магічне число, і чорні коти перед ним безсилі.

- Із вивченням якої теми у Василька були проблеми? Чому Василько вирішив піти до незнайомої жінки?

Погана
оцінка
за правило

Магічне
число 7

Василько так і зробив. Тільки-но Пума перебігла йому дорогу (а це сталося наступного ранку), Василько відразу ж підстрибнув тричі на правій нозі, потім — тричі на лівій, швидко проказав усі слова й сім разів повторив правило.

І що б ви думали: найвищу оцінку одержав! — Молодець, Моргайле! — сказала Олена Михайлівна. — Сьогодні тобі, я бачу, не перебігала дорогу чорна кішка.

Найвища оцінка

А Василько мовчить. Таємниця ж! «От воно що! Виходить, число “сім” і справді магічне! Сім разів повторив правило, і навіть чорнюща Пума не зурочила».

За Валентином Чемерисом

Чому?

- Чому Василько отримав найвищу оцінку?
- Чому Василько повірив у магічне число 7?
- Чому число 7 допомогло хлопчику?
- Намалюй смайли відповідно до почуттів хлопчика впродовж історії.

роздратований наляканий задоволений здивований сумний

2 Причина — наслідок. Поясни причини й наслідки дій хлопчика.

причини

1. Василько обходив Пуму десятою дорогою.

2. Василько тричі підстрибнув на правій нозі, потім — тричі на лівій, проказав магічні слова й сім разів повторив правило.

3. Василько отримав найвищу оцінку.

наслідки

3 Склади план тексту, використовуючи слова в рамках біля тексту. Перекажи текст за планом.

Правопис числівників 11–20

- 1 Поясни правопис числівників. Запиши словосполучення числівників з іменниками.

Числівники	Іменники
Одинадцять — одинадцятий, дванадцять — дванадцятий, чотирнадцять — чотирнадцятий, п'ятнадцять — п'ятнадцятий	Акаунт, сайт, блог, нік, чат, бот

Зразок. Одинадцять акаунтів — одинадцятий акаунт.

- 2 Прочитай текст. Випиши числівники, записуючи їх словами. Поясни їхній правопис.

НІКНЕЙМИ

Якщо ти граєш у комп'ютерні ігри, спілкуєшся в чатах, месенджерах, ти використовуєш нік, або нікнейм. Це особисте, переважно вигадане ім'я. Як придумати нікнейм? Запиши своє ім'я навпаки: Аліна — Аніла, Тарас — Сарат. Поєднай ім'я та хобі: Настя_мандрівка чи Андрій_футбол. Використай числа: наприклад, скільки тобі років чи улюблене число: Інна10 чи Ігор11, Аліса18.

Для ігор підійдуть веселі ніки: Спритне_кошеня5, Маг_11.

Для навчання краще вибирати зрозумілі імена: НаталяТ або МаксимР. Так учителю буде легше тебе впізнати і допомогти в чомусь.

Пиши одну н
одиНадцять

Пиши без ь
шісТНадцять
сіМНадцять
вісіМНадцять

- Придумай нікнейм із числами від 11 до 20. Запиши за зразком.

Зразок. Ліля16 — Ліля_шістнадцять.

- 3 Які особисті дані не можна оприлюднювати в інтернеті? Склади список. Розкажи про це в класі.

1 Обговоріть у парі, що ви знаєте про Говерлу, і виберіть правильну відповідь.

1. Говерла — найглибша річка в Карпатах.
2. Говерла — найвища вершина українських Карпат.
3. Говерла — найрідкісніша рослина у Карпатах.

2 Прочитай текст.

ГОВЕРЛА: ЗМІНИ ПРАВИЛА ГРИ!

Підкорювачі Говерли звикли підніматися на гору з кам'янистими схилами дев'яносто хвилин чи більше. Ти не хочеш псувати свої кросівки? Чи ти знаєш, що можна не підніматися вгору, а спуститися на неї з неба? Так! На парашуті!

Замість сімдесяти, вісімдесяти чи дев'яноста (й більше) хвилин важкого підйому — лише двадцять чи тридцять хвилин польоту на параплані.

ПОПЕРЕДЖЕННЯ!

Це може бути небезпечно. Схили Говерли стрімкі. Якщо вітер знесе тебе хоча б на п'ятдесят метрів від безпечного майданчика, ти опинишся серед гострого каміння стрімких скель.

На висоті швидкість вітру може змінитися всього за шістдесят секунд. Сильний порив здатен заплутати шнурівку твого парашута. Будь обережним / обережною!

- а** Що пропонує змінити автор тексту?
- б** Чому спуск на вершину на параплані може бути небезпечним?

Дискусія.

Назви 3 аргументи «за» і 3 «проти» спуску на вершину гори з параплана.

- В Випиши з тексту числівники. У яких числівниках пишеться м'який знак, а в яких ні? Запиши їх у 2 стовпчики.

Пишу з ь	Пишу без ь
Двадцять, ...	П'ятдесят, ...

Пиши без ь

п'яТДесят шісТДесят сімДесят вісіМДесят

- 3 Прочитай числівники в різному темпі й із різною силою голосу.

п'ятдес'ят

п'ятдес'яті

п'ятдес'ятма

шіс'тдес'ят

шіс'тдес'яті

шіс'тдес'ятма

сімдес'ят

сімдес'яті

сімдес'ятма

вісімдес'ят

вісімдес'яті

вісімдес'ятма

сто

ста

ста

- Запиши 4 числівники, доповнюючи іменниками на вибір.

Зразок. П'ятдесят книжок, шістдесятма олівцями, ...

- 4 Факти й думки. Перевіряємо факти.

Синевір — найбільше й найкрасивіше озеро українських Карпат. Воно розташоване на висоті дев'ятсот вісімдесят дев'ять метрів над рівнем моря, має середню площу вісімдесят гектарів. Середня глибина озера до п'ятдесяти метрів, максимальна — двадцять чотири метри.

Озеро схоже на велике око. У народі його називають Морське Око.

Правопис числівників

- 1 Розкажи, що ти можеш робити в цей час. Склади розклад справ на сьогодні, використовуючи записи в таблиці.

О пів на восьму	О дванадцятій годині	За чверть сімнадцята
О пів на дев'яту	О тринадцятій годині	За чверть двадцята

Пам'ятай!

НЕПРАВИЛЬНО ✗

ПРАВИЛЬНО ✓

шість годин

шоста година

прийдемо в шість годин

прийдемо о шостій годині

без десяти шість

за десять шоста

- 2 Прочитай і перекажи текст. Випиши числівники, додаючи іменники.

ПІСКОВИЙ ГОДИННИК

Скільки ти бачив годинників? Один, два, п'ять, десять, п'ятнадцять? Згадаєш, якими вони були? У світі є сонячні й водні, механічні й електронні, наручні й настільні годинники. І багато інших.

Розглянь пісковий годинник. У нього немає циферблата, стрілок, коліщаток, гвинтиків. Він зроблений із двох скляних колб, які з'єднані між собою. Усередині колб зазвичай пісок. Тому й назва годинника — пісковий. Інколи люди наповнювали годинник порошком мармуру чи олова. І навіть спаленою яєчною шкаралупою.

Як вимірюють час? Із верхньої колби в нижню пісок сипався впродовж однієї, двох, п'яти, десяти хвилин. Закінчив сипатися — час минув. Переверни годинник і знову вимірй час.

- Спиши 3 речення з однорідними членами. Склади схему речень.

3 Утвори порядкові числівники.

Зразок. Сім — сьомий, сьома, сьоме.
П'ять, чотири, шість, вісім, одинадцять.

Скільки?
Котрий?
Котра?
Котре?

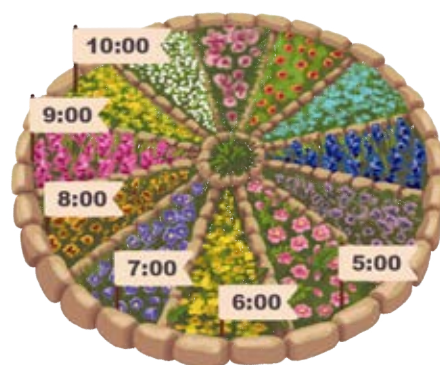
4 Прочитай і перекажи текст.

КВІТКОВИЙ ГОДИННИК

Біолог Карл Лінней створив перший квітковий годинник.

Ти також можеш «посадити годинник». Дивуєшся? Кожна квітка розкриває свої пелюстки в різний час. О п'ятій годині ранку — шипшина. О шостій — кульбабка. О сьомій годині ранку — дзвоники й латаття, а о восьмій — чорнобривці. О дев'ятій — смілка, а о десятій — мати-й-мачуха.

Посади квіти на подвір'ї й щодня дізнавайся про час.

Завдання на вибір.

1. Спиши другий абзац. Підкресли числівники.

2. Намалюй квітковий годинник. Напиши, о котрій годині розкривається кожна квітка.

Що я знаю / умію?

1 Запиши по 10 числівників, які відповідають на питання скільки і котрий.

2 Запиши під диктовку числівники із завдання 1 на с. 49 і завдання 3 на с. 51.

Займенник як самостійна частина мови. Особові займенники

Займенник — самостійна частина мови, яка вказує на предмети, їхні ознаки чи кількість, але не називає їх.

Займенники відповідають на питання

Іменника
хто? що?

я, він, вона, воно

Прикметника
який? яка? яке?

такий, така, таке

Числівника
скільки?

скільки, наскільки

- 1 Розглянь таблицю. Назви займенники. Чому їх назвали особовими?

	Однина	Множина
1-ша особа	я	ми
2-га особа	ти	ви
3-тя особа	він, вона, воно	вони

- Складіть і запишіть у парі діалог, уживаючи особові займенники. Визначте їхню особу й число.

Зразок. — Куди **ти** йдеш?

— **Я** несу книгу в бібліотеку. **Вона** попросила.

- 2 Діти написали про себе 2 факти й 1 фейк. Чи можеш ти їх розрізнити? Чому?

Я часто не дочитую книжки. **Я** не забуваю зарядити телефон. **Я** не люблю дарувати подарунки.

Бабуся спекла для **мене** пиріг. На **мені** нове вбрання. Сестра любить малювати зі **мною**.

- а Спиши 3 речення на вибір. Визнач число й особу займенників.
- б Запиши про себе 3 факти й 1 фейк. Обведи займенник **я**. Попроси друзів назвати фейк.

- 3 Прочитай. Як ти гадаєш, хто може про себе так говорити? Чому?

Я **найпопулярніший**
у класі! Зі мною всі хочуть
дружити! Я **мегакрутий**!

Я **найкрасивіша**!
У мене **найдовші** вії!
Я **суперкрута**!

- а Поясни значення виділених слів. Коли вживають ці слова?
- б Спиши, замінюючи займенник першої особи однини іншим особовим займенником. Як змінився текст? Чому?
-

- 4 Прочитай анотацію до повісті А. Аудгільд Сўльберг «Хто проти суперкрутих?». Випиши словосполучення з особовими займенниками. Обведи їх.

Дванадцятилітня **А́нне Бе́а** вважає себе потво́рою. У школі **на неї поглядають** співчутливо, а кілька суперкрутих однокласниць відверто глумля́ться і цьку́ють. **Їй доведеться** подивитися в очі власним страхам і дати відсіч суперкрутим. Протистояти булінгу **Анне** допомає **її** вірний друг **Нільс**. Дівчинка разом із «непомітними» однокласниками створює гурт «Темна конячка» й перемагає в Конкурсі талантів. Ця книга про справжню дружбу, про те, як **нам знаходити друзів**, як **їх не втрачати** і як підтримувати одне одного в різних ситуаціях. **Можливо, тобі сподобається** книга.

- 5 Напиши переказ анотації своїми словами від імені першої чи другої особи. Обведи займенники.

*Зразок. Від другої особи. Ця повість про тебе — дівчинку **Анне Беа**.*

.....

- 6 Запиши прикметники в порядку зростання якості, додаючи різні особові займенники.

Красивий, найкрасивіший, красивіший; популярний, найпопулярніший, популярніший; довший, довгий, найдовший.

Відмінювання особових займенників

Я, ми, ти, ви, він, вона, воно, вони — особові займенники. Особові займенники змінюються за відмінками.

- 1 Розглянь таблицю відмінювання займенників на ф́орзаці. Порівняй займенники. У яких відмінках форми займенників збігаються?

- 2 Діти записували займенники. Визнач, хто правильно виконав завдання. Запиши правильно.

1 особа однини: я, мене, мною, нами, мені.

1 особа множини: ми, нами, нас, нам.

2 особа однини: ти, тобі, тебе, мене.

3 особа множини: вони, ними, ним, нього, їх.

- 3 Утвори словосполучення займенників із дієсловами. Визнач особу, число, відмінок займенників.

Слухати (кого?) Відповідати (кому?) Захоплюватися (ким?) Окуляри (на кому?)

Зразок. Подарувати (кому?) мені, нам, тобі, вам, йому, їй, йому, їм.

- Склади речення з двома словосполученнями (на вибір).

Я
ми
ти
ви
він
вона
воно
вони

Початкова форма особових займенників — форма називного відмінка однини. Ти можеш визначити особу та число займенників, якщо поставиш їх у початкову форму.

- 4 Запиши займенники парами. Визнач особу й число займенників.

Мене, тобою, нами, вас, мною, вам, тебе, нас,
вами, тобі

Я, ти, ми,
ви

Зразок. Мене — я (1 ос., одн.),

- 5 Прочитай інтерв'ю з авторкою повісті «Хто проти супер-крутих?» А. Аудгільд Сўльберг. Що ти дізнався / дізналася про цю повість?

ІНТЕРВ'Ю З ПИСЬМЕННИЦЕЮ

(Уривок)

Журналіст. Чому головна героїня повісті — дівчинка з альбінізмом?

А. Аудгільд Сўльберг. **Я хотіла, щоб головна героїня чимось вирізнялася.** Може, ластовинням? (Але це здебільшого норма.) Коли я її уявила, то побачила дуже білявою. Мені здалося, **що це дівчинка з альбінізмом.** Це дуже рідкісна хвороба. У маленькому селі, де я виросла, із 600 мешканців 5 чи 6 мали альбінізм.

Журналіст. Чи існує в житті така дружба, яка є між Анне і Нільсом?

А. Аудгільд Сўльберг. Для мене Нільс — **зразок найкращого друга. Ти читаєш книгу й розумієш, що Нільс — фантастичний.** Він навіть дещо ідеальний для нас. Більшість дітей відчуває заздрощі, бо буває роздратована своїми друзями.

Журналіст. Як тобі здається, чи існує Нільс у **реальному житті?**

А. Аудгільд Сўльберг. Такий друг — мрія. Я хотіла б, щоб у кожної дитини був такий товариш.

За матеріалами сайту <https://starylev.com.ua>

- Придумайте в парі 3 запитання для інтерв'ю про вашу улюблену книжку. Розподіліть ролі журналіста / журналістки й письменника / письменниці. Змоделюйте інтерв'ю.

- 6 Спиши виділені речення. Визнач особу, число, відмінок займенників. Використовуй таблицю відмінювання на ф́орзаці.

Редагую.

Анне була розумною дівчинкою. Анне прагнула утвердитися як співачка. Анне не хотіла, щоб її цькували. З Анне дружив Нільс. Нільс підтримував Анне та допомагав Анне.

Правопис займенників

Прийменники із займенниками пиши **ОКРЕМО**.

Наприклад, до мене, для тебе, про нас, з нею, від нього, біля них.

- 1** Спиши, розкриваючи дужки. Визнач особу, число, відмінок займенників.

Розповісти (*про кого?*) (я, ми, ти, ви). Працювати (*з ким?*) (я, ми, ти, ви). Взуття (*на кому?*) (я, ми, ти, ви).

Зразок. Розповісти (*про кого?*) про мене, про нас, про тебе, про вас.

Якщо особові займенники з особи вживають із прийменниками, то вони змінюють форму. Наприклад, немає (*кого?*) його — немає (*у кого?*) у нього.

- 2** Запиши, розкриваючи дужки. Визнач особу, число, відмінок, рід займенників.

Просити (вона) — просити для (вона), подарувати (він) — подарувати за (він), садити (воно) — садити біля (воно), брати (вони) — брати до (вони).

- 3** Тема й головна думка. Проблема. Характеристика персонажів. Читаємо в особах. Проєкт.

- Чи були у твоєму житті ситуації, коли ти бачив / бачила цькування однолітків? Що ти відчував / відчувала при цьому? Що ти зробив / зробила?

Повість

ХТО ПРОТИ СУПЕРКРУТИХ (Уривок, скорочено)

— Агов, ти що, образилася?! — крикнула Те́я. — Якщо правда вуха ріже, то це твої проблеми, не наші!

Голос Теї розітнув тишу в класі. Я низько схилилася над партою. Очі за скельцями окулярів дуже пекли. Роня і Шірін зайшлися

глузливим реготом, я навіть очі не встигла зажмурити. Отакі вони завжди. Гигочуть і потішаються, що б не сказала Тея. Ненавиджу оте гиготіння. Воно — як **за́шморг на шії**.

— Не зважай на них, — сказав Нільс.

Ми завжди працюємо з ним в одній групі. Я скóса глянула на нього. Усі ж знають: якщо Тея щось каже, то це — правда. Вона найкрутіша дівчина й може дати фóру навіть старшокласникам. Хочеш із нею дружити, лукав, але в усьому з нею погоджуйся. І якщо не хочеш — теж. Як не слухатимешся, **попсу́є вона тобі крові**. Про це я знаю геть усе.

— І ще одне! — гукнула Тея. — Я попри все братиму участь у Конкурсі талантів. Можете вже починати вітати!

- Від чийого імені ведеться розповідь? Знайди рядки, які доводять твоє припущення. Про що ти дізнався / дізналася? Як ти гадаєш, що буде далі?

Я подивилася на Нільса й зітхнула. Він теж зітхнув у відповідь. Як це типово! Просто щоб ви знали, про що йдеться: Конкурс талантів однозначно є найбільшою подією осені в нашій школі.

Це змагання учнів від п'ятого до сьомого класів, відкрите для всіх, хто забажає долучитися. Можна грати на музичних інструментах, співати, танцювати, розповідати жарти чи розігрувати якісь сценки — будь-що на вибір. Журі складається з одного вчителя або вчительки, когось одного з батьків і двох учнів. Зазвичай журі дуже суворе. Торік представником від батьків була мама Бйórна Їнге,

мого однокласника, — **непробивна, мов креміль**. Зарубувала по черзі всіх, у тому числі й Тею, яка опинилася аж на п'ятому місці зі своїм танцювальним номером. Поступилася навіть Турфіннові з паралельного класу, а той, одягнений у народний стрій, просто тирлікав на губній гармонії!

Після нищівної поразки Тея вирішила бойкотувати всю ту дурню, як вона висловилося. Роня і Ширін — із нею заодно. Не можу сказати, що я дуже засмутилася. Чи Нільс, зрештою. До цьогорічного конкурсу залишалося всього два тижні, і ми вже потай почали невимовно тішитися. Цілий вечір без Теї, Роні та Ширін!

Мали б розуміти, що це занадто шикарно, щоб бути правдою.

- Розкажи, що ти дізнався / дізналася про Анне Беа та її однокласників / однокласниць. Як ти гадаєш, що буде далі?

— Угадай, з ким я братиму участь у конкурсі! — верещала Тея. — Агов, ти що, оглухла?!

Я обернулася до книжкових стелажів у самому кінці класу. Я завжди сиджу за першою партою, перед самим учительським столом, тому не можу бачити, що діється позаду. Але я знала, що то Тея. Почути, де саме вона перебуває, ніколи не було проблемою. Її голос не лише протирає стіни, але й пронизує до кісток.

— Гаразд, — несміливо кахикнула я. — То з ким ти братимеш участь у конк...

— Я співатиму з «Фьокк Йостіном»!

Я ледь не впала зі стільця. Я чула, як вона вишкірила зуби в посмішці. Небо засліпило очі, коли я примружено глянула у вікно. Як це типово! Як типово! Гурт існує лише від літа, однак він став мегапопулярним у школі.

За А. Аудгільд Сульберг

- Що ти відчуваєш? Чому?
- Випиши виділені сполучення слів. Поясни їхнє значення. Обведи фразеологізми. З якою метою вживає авторка ці сполучення слів?
- Які слова Теа свідчать про її зневагу до однокласників? Прочитай її фрази й подумай, як їх змінити, щоб не ображати інших.
- Як ти гадаєш, чи наважиться Анне Беа взяти участь у конкурсі? Наведи аргументи з тексту.
- Чому цькування однолітків — це ганебна поведінка? Що б ти сказав / сказала тим, хто ображає інших?

- 4 Знайди в тексті «Хто проти суперкрутих» 3 речення із займенниками. Спиши їх, замінюючи займенники іменниками.

Пишу для себе.

1. Чому важливо ставитися до всіх із повагою?

2. Чи можна дружити з усіма в класі?

- 5 Склади словосполучення за зразком. Визнач особу, число, відмінок займенників.

Гратися, говорити, відійти, знайти, пролітати

З, у, від, про, до, над, завдяки, біля

Я, ми, ти, ви, він, вона, воно, вони

Д. в.

Зразок. Побачити завдяки тобі,

Редагую.

У ми буде конкурс талантів. У я є хист до співів, а у моєї подруга до гітари. Ми з вона приготуємо музичний номер. Андрій і Сергій покажуть фокуси. У вони цікавий номер. З вони виступатиме кіт. У він дивна кличка Равлик.

Правопис займенників

- 1 Добери речення до малюнків. Яким реченням можна підписати всі малюнки? Чому?

Він надуває кульку. Він надуває вітрила. Він надуває колесо. Він надуває.

- а До якої частини мови належить виділене слово? У чому особливість займенника як частини мови?
- б Підкресли головні члени кожного речення. Якою частиною мови є підмет?

Називний відмінок завжди вживають без прийменників. Особовий займенник у називному відмінку в реченні є підметом. *Наприклад: Я читаю книгу. Ми малюємо картинку. Вони пишуть історію.*

- 2 Спиши. Визнач головні члени речення. Визнач особу, число, відмінок займенників.

Я низько схилилася над партою. Ми завжди працюємо з Нільсом в одній групі. Чи знаєте ви про конкурс талантів? Чи співаєш ти в музичному гурті?

- 3 Спиши, дописуючи займенники, якими можна замінити іменники. Визнач головне і залежне слова в словосполученнях. Познач відмінок за зразком.

Побачив ведмедя, милувався природою, зробив із глини, зустрів друга, гуляв із песиком, розповіла бабусі, довіряю вчительці, мрію про хом'яка, дружу з дідусем.

Зразок. Побачив ^х ^{Кого?} ведмедя ^{Зн. в.} (його).

- 4 Прочитай. Про кого йдеться в текстах? Спиши один із текстів на вибір. Замінюй займенники іменниками там, де потрібно.

ХТО ВІН, ВОНА І ВОНО?

1. Він живе в теплих річках. У нього довге тіло, вкрите міцною зеленою шкірою, і довжелезний хвіст. Ним він може бити по воді, відлякуючи ворогів. У нього довга паща з гострими зубами й великі очі, які видно над водою.

2. Вона зелена, прудка, довгохвоста. У неї маленькі лапки. Якщо її спіймати за хвіст, вона його обірве й утече.

3. Воно маленьке, жовтеньке й пухнасте. Живе з куркою та півником у курнику. У нього маленькі оченятка — як намистинки.

Редагую.

У мене живе **хом'як**. У **хом'яка** руда пухнаста шубка. **Хом'як** любить гризти моркву яблуко кукурудзу. Я граюся з **хом'яком** щодня.

.....

- 5 Прочитай речення. Чи зрозумів / зрозуміла ти зміст речень? Чому? Як відредагувати речення, щоб його зміст був зрозумілим?

До нас завітали друзі. Вони розповідали про неї.

- Назви займенники. Розкажи про них.

Нас — це займенник, питання — (до) кого? — (до) нас, початкова форма — ми, 1 особа, множина, родовий відмінок.

.....

- 6 Спиши один із текстів із завдання 4, використовуючи й займенники, й іменники.

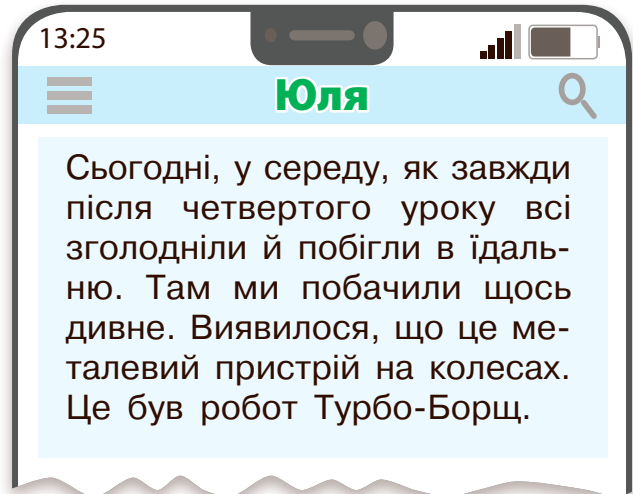
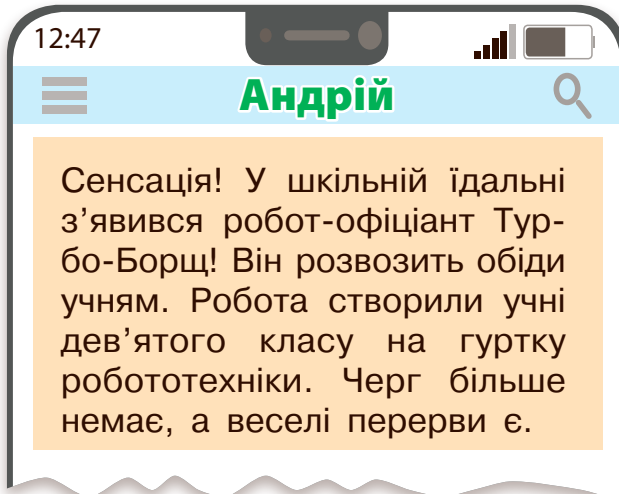
Редагую.

Лисиця вивела лисенят на полювання. Вони побачили курку. Вони були голодні. Вона була смачною. Вони полювали на неї. Але вона втекла.

Розвиток мовлення. Новина

- 1 Уяви, що ти працюєш у шкільній газеті. Тобі надіслали два повідомлення про одну подію. Порівняй їх.

- У якому повідомленні ти одразу дізнався / дізналася, що сталося? Яке повідомлення цікавіше читати? Чому?

- 2 Розглянь, з яких частин складається новина за схемою оберненої піраміди. Обговоріть це в парі.

1. Придумай яскравий заголовок

РОБОПЕС ТОФФІ — ХІТ ШКІЛЬНИХ ПЕРЕРВ

2. Напиши найважливіше: *Хто? Що? Де? Коли?*

Сьогодні в коридорі на великій перерві малюків першого класу розважав собака-робот Тоффі-Смарт.

3. Напиши подробиці: *Як? Чому?*

Тоффі-Смарт має вбудовані датчики і камери, тому вміє називати дітей по іменах і грати в ігри. Улюблена гра малечі — Робоквач.

4. Напиши про враження очевидців.

Першокласники у захваті від перерв. Директор школи пообіцяв, що Тоффі-Смарт скоро навчиться танцювати під шкільний дзвінок.

- 3 Подумай про подію, яка сталася нещодавно. Напиши повідомлення за схемою із завдання 2.

Що я знаю / умію?

1 Прочитай діалог.

— Ось ти де! — сказав Ян. — Ми вже почали хвилюватися. Тебе не було чверть години. Ти знайшла її?

— Кого? — кахикнула я. — То була не вона.

Ян зрозумів, що я йому брешу. А я зрозуміла, що він про це нікому не скаже.

За А. Аудгільд Сульберг

- а Чому дівчинка використовує займенники замість конкретних назв?
- б Прочитайте діалог у парі, замінюючи займенники іменниками. Що змінилося?
- в Випиши особові займенники. Визнач особу, число, відмінок, рід.

Зразок. Ти — (*хто?*), поч. форма — ти, 2 ос., одн., Н. в.

2 Перепиши текст, замінюючи виділені імена на відповідні займенники (*він, вона, його, її, їй, нього*).

Ян стояв перед Анною. **Ян** відчував, що **Анне** щось приховує. Анне відвела погляд, і **Анне** стало ніяково. Ян запитав про таємницю прямо, але відповідь **Яна** не задовольнила. Брехня була ніби важкий камінь, і брехня заважала друзям розмовляти щиро. Нарешті Ян сказав: «Чесність важлива для **Яна**». Тоді Анне зрозуміла: правда звільнить **Анне** від страху.

3 Запиши речення, змінюючи займенники.

Від 1 особи однини: Я ходжу до школи, бо мені подобається вчитися.

Від 2 особи однини: Ти

Від 3 особи ж. р.: Вона

4 Розгадайте загадку в парі. Що відбулося?

Він поклав її на стіл і вийшов. Коли він повернувся, її вже не було. Він запитав її, куди вона поділася, але вона промовчала, бо вона вже була в ній.

- Спиши. Обведи займенники.

Сторінка письменника. Тарас Шевченко

- 1 Прочитай. Поясни виділені слова. Запиши їх списком за алфавітом.

Ти вже знаєш, що Тарас Григорович Шевченко — видатний український поет. Але він також був **гравéром**, **живопісцем**, **прозаїком**, **драматургом**.

Поет народився понад 200 років тому в селі Моринці (зараз це Черкаська область). У родині Шевченків було семеро дітей. Тарас був третьою дитиною. Усі в сім'ї хлопчика вміли читати й писати, хоч більшість людей у той час були неписьменними.

Тарас ще в дитинстві любив малювати, згодом навчався в академії мистецтв, йому присвоїли звання академіка гравірування. Разом із талантом художника розвивався і його поетичний хист. Коли Шевченкові було 26 років, було надруковано збірку його поезій «Кобзар».

Завдяки унікальному талантові письменника й художника, а також чесності й людяності, боротьбі за свою мрію, він став одним із найвідоміших людей нашої країни. Найбільшою мрією Тараса Шевченка була щаслива Україна, у якій панує справедливість, а люди є щасливими.

- а Що ти дізнався / дізналася про Тараса Шевченка?
б Розглянь інфографіку. Склади 5 запитань і постав їх однокласникам і однокласницям.

Майже всі важливі події життя поета відбулися навесні.

1814
9 березня
народився

1838
став віль-
ним, не
кріпаком

1840
надру-
ковано
«Кобзар»

1847
потрапив
за ґрати,
заслання

1857
звістка
про волю

2

Поезія. Балада «Причинна».

Уривок. Художні засоби.

Реве та **стогне** Дніпр широкий,
Сердитий вітер **завива**,
Додолу верби **гне** високі,
Горами хвилю **підійма**.
І блідний місяць на ту пору
Із хмари де-де **виглядав**,
Неначе човен в синім морі,
То **виринав**, то **потопав**.
Ще треті півні не співали,
Ніхто нігде не гомонів,
Сичі в гаю **перекликались**,
Та ясен раз у раз **скрипів**.

Тарас Шевченко

Поети добирають слова
не лише за змістом,
а й за звучанням. Наче
пишуть звуками. Це називають **звукóписом**.

• Що ти відчуваєш? Що уявляєш?

• Прочитай тільки дієслова. Поясни їхнє значення.
Як дієслова допомагають створити настрій у читача / читачки?

- а Прочитай вірш спочатку повільно, чітко, а потім швидше. Чи вдало підібрані слова за звучанням? Чому?
- б Які слова допомагають уявити Дніпро живою істотою? Чому? Із чим автор порівнює місяць? Чому?

3

Запиши вірш реченнями за зразком. Порівняй уривок поезії і свій текст.

Зразок. Дніпро реве і стогне. Вітер завива, гне верби, підійма хвилю.

4

Знайди й прослухай кілька варіантів пісні «Реве та стогне Дніпр широкий». Порівняй вірш і пісні.

Завдання на вибір.

1. Намалюй ілюстрацію та підпиши все, що зображено, рядками вірша.

2. Вивчи уривок поезії напам'ять.

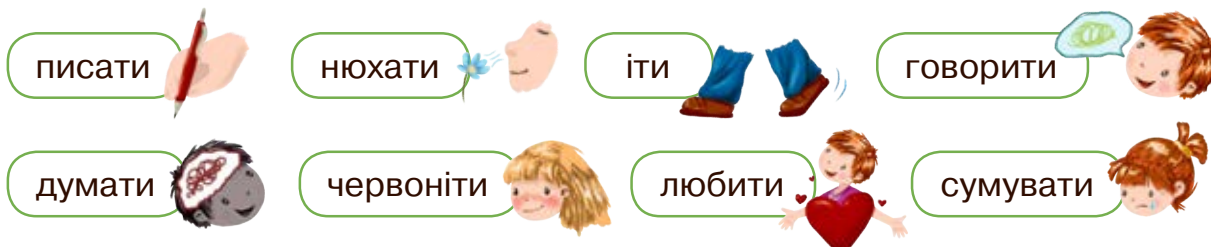
3. Напиши текст-опис / вірш про річку, озеро, море.

Дієслово як самостійна частина мови

Дієслово — самостійна частина мови, яка означає дію чи стан предмета й відповідає на питання *що робити? що зробити?*

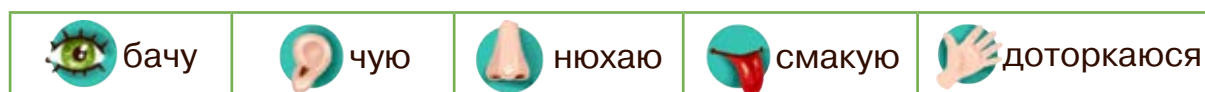
- 1 Розділи дієслова на групи: фізичні дії, процес мислення, почуття, спілкування, сприймання чогось органами чуття.

- Утвори словосполучення дієслів з іменниками.

- 2 Утвори пари дієслів-антонімів і запиши їх у таблицю. Яке дієслово залишилося без пари? Чому? Склади з ним речення.

Темніє, біліє, нявчить, мовчить, кричить, гірчить, солодить, духмяніє, смердить, чорніє, пече, світліє, холодить.

- 3 Визнач, до якої частини мови належать слова.

Біг, бігти, стрибок, стрибати, спів, співати.

- а Прочитай висловлювання учнів. З ким ти погодишся? Чому?

Слова **біг** і **спів** — дієслова, тому що позначають дію.

Слова **біг** і **спів** — іменники, тому що відповідають на питання *що?*

- б Як розрізнити дієслово й іменник, який називає дію?

- 4 Допиши до слів споріднені дієслова. Познач корінь.

Молотьба́, боротьба́, смак, вибір, сміх, червоний, синій.

Зразок. Стрибок — стрибати, червоний — червоніти,

У реченні дієслово найчастіше буває присудком.

Редагую. Заміни виділені слова дієсловами. Підкресли головні члени речення.

На перерва **сміх** Соломійка і Марічка. Назар і Тарас **червоний** від сорому. На дерева **зелений** листя. У небо **білий** місяць.

- 5 Порівняй, як діти описали ранок за допомогою іменників і дієслів.

Ранок. Сонце. Небо.

Радість. Обрій. Чай. Пиріг.

Сніданок. Турбота.

Прокидається. Сходить. Світлішає.

Сяє. Видніється. Кипить. Смакує.

Завершується. Зігріває.

- Напиши про ранок, поєднуючи за змістом іменники й дієслова на вибір. Познач головні члени речення.

- 6 Випиши з улюбленої книжки 4 речення. Обведи дієслова.

Неозначена форма дієслова

- 1 Підпиши малюнки дієсловами з довідки. Яке дієслово ти не вибрав / не вибрала? Чому?

Довідка. Буде малювати, малює, малювала, малювати.

Є дієслова, які не вказують ні на час, ні на кількість виконавців дії, ні на особу. Це **неозначена форма дієслова**. Вона не змінюється, тому її називають **незмінною**. Дієслова в неозначеній формі мають суфікси **-ти-, -ть-**.

Неозначена форма дієслова	
що робити?	що зробити?
Дарувати, пригостять	Подарувати, пригостить

Неозначена форма — це початкова форма дієслова.

2 Запиши дієслова в початковій формі.

Приніс, частували, заздритиме, сумує, попросимо, радіє.

Зразок. (Що робити? Що зробити?) Принести, -ти-

- Визнач основу дієслів у неозначеній формі. Для цього спочатку познач суфікс -ти-, решта частини слова — основа.

Говори правильно

Привести́. Привезті́. Навесті́.

3 Випиши дієслова в початковій формі. Познач суфікси -ти-, -ть- і суфікси перед ними.

ВОЛОНТЕРИ

Серед нас є люди, які прагнуть допомагати іншим, не вимагаючи винагороди. Це волонтери.

Волонтери допомагають **годувати**, **лікувати**, **захищати** безпритульних тварин і **шукати** для них нові родини. Волонтери бережуть природу. Їхні завдання — **збирати** сміття в лісах, **висаджувати** молоді дерева, **поливати** клумби та **чистити** річки. Волонтери не припиняють **підтримувати** захисників України. Можуть **плести** маскувальні сітки, **готувати** смачні обіди, **купувати** необхідні речі та **відвозити** допомогу на фронт.

що робити?
що зробити?

Ти теж можеш бути волонтером: **читати** казки першокласникам, **допомагати** стареньким сусідам **купити** хліб або **прибрати** на подвір'ї, **збирати** іграшки та книжки для дітей без батьків тощо.

Бути волонтером — це завжди діяти, допомагати та змінювати світ на краще.

Дієслова, які позначають незавершену та завершену дії

Дієслова можуть позначати незавершену (процес) та завершену (результат) дії.

- 1 На яких малюнках діти говорять: «Почекай, не відволікай, я ще працюю, я не завершив роботу»? На яких малюнках діти говорять: «Я завершив роботу! Чи гарно вийшло»?

що робити?
що зробити?

Малювати Намалювати

Будувати Побудувати

- Порівняй пари дієслів. Які дієслова позначають незавершену дію, а які — завершену? На які питання вони відповідають?

- 2 Спиши. Обведи дієслова, які позначають незавершену дію. Підкресли дієслова, які позначають завершену дію. Чим і чому вони відрізняються?

ПРИБИРАННЯ

Час навести лад у класі.

Оля мила брудне підвіконня. Дівчинка швидко його помила. Максим ніс важку коробку з іграшками зі столу й приніс до шафи. Єва лила воду в лійку. Коли вона налила воду, то напоїла квіти. Ігор чистив килимок перед входом. За десять хвилин він вичистив його від бруду.

Приємно навчатися у чистому класі.

- 3 Запиши дієслова в таблицю.

Незавершена дія (Що робити? Процес)	Завершена дія (Що зробити? Результат)

Читати, спекти, писати, зварити, прочитати, малювати, прийти, варити, намалювати, йти, пекти, написати.

Читання з розумінням

1 Тема й головна думка. Місце та час подій. Проблема. Характеристика персонажів. Читаємо в особах. Переказуємо.

- Чи бували в тебе випадки, коли ти щось просив / просила, а тобі відмовили? Що ти відчував / відчувала?

Повість

ОДИНИЦЯ З ОБМАНОМ

(Уривок, скорочено)

Частина 1

зачин

Одного разу тихому, непомітному й скромному Ярикові наснилося, що Ігор Дмитру́ха у своїй печері скарбів із багатством, яке називалося «кау-гуммі», або жувальна гумка, жувачка чи жуйка. Ігор Дмитруха приносив її у школу. Ті, кого він **частував**, щасливо поблискуючи очима, плямкали на уроках. А інші заздро позирали на щасливчиків або гордо вдавали, що це для них — тьху! — і заздрили по́тай, у глибині душі. Ярик **заздрив** по́тай. Як хотілося Ярикові поспробувати жувачки! Яка вона хоч на смак?! Коли він усе-таки наважився якось і попросив, Ігор здивовано глянув на нього й пхékнув:

— Що?! І тобі?!. Обійдеться!..

Ярика наче ошпа́рило. Більше він не просив.

- Що сталося? Чому всі заздрили друзям Ігоря Дмитрухи? Чому Ярик попросив жуйку? Що буде далі?

головна
частина

Зав'язка. Ярик дізнається, що його рідна тітка Любочка їде до Німеччини. Ярик домовляється з нею, що вона привезе жувальну гумку.

Розвиток дії. Ярик уявляв собі, як це буде здорово, коли він **прийде** в клас, плямкаючи на всю губу жвачкою, і всі пороззявляють роти від подиву, від заздрості й бажання. І Ігор Дмитруха попросить: «Дай!» А Ярик подивиться на нього зневажливо й пхékне: «Обійдеться!» І Льоні Мо́нькіну, і Валері Галу́шкинському, які з ним не ділилися, коли Ігор їм давав. Хай поковтають слину, як він ковтав! І вже зараз Ярик дивився на них переможно і зверхньо. **Бігайте-бігайте!.. Смійтеся-смійтеся!..** Ви й не знаєте, нещасні, які муки на вас чекають!..

Нарешті тьотя Любочка **приїхала** з Німеччини.

— Ну?! — запитав Ярик.

— Що? — невинно **закліпала** очима тьотя Любочка.

— Як — що? Гумка! — Ярик завмер від недоброго передчуття.

— Ой! Ти знаєш... Ти не ображайся, пташечко, ти не сердься. Я **купила**, купила, слово честі... Але... забула... в електричці...

• **Про що мріяв Ярик? Чи здійсниться його мрія?**

Ярикові зробилося так гірко, наче йому всередину накидали полину. І від тої гіркоти сльози самі собою закапали з очей. Він так чекав! Так виглядав! У-у-у!..

— Дивись, що я тобі привезла... — зашепотіла тітка.

У пакеті був конус, обклеєний лискучим кольоровим папером і порожній усередині — наче клоунський ковпак.

— Як же його жувати? Хіба я його вгризу? — здивовано звів брови Ярик.

— Гризти його не можна. Він картонний. Це — «цукертюте» — торба для цукерок. Такі «цукертюте» в Німеччині **дарують** дітям у перший день, як вони йдуть до школи. Тобі не подобається?

— Подобається, — зітхнув Ярик. — Тільки що я з ним робитиму?

— Як — що?.. Ах, я ж забула покласти цукерки. Я ж купила, — заметушилася тьотя Любочка. — Чотири кілограми... Різних...

І тьотя Любочка, нервово розриваючи кулькі, **почала** насипати цукерки в «цукертюте».

— Понесеш у школу. Друзів **почастуєш**. Диви, як гарно.

За Всеволодом Нестайком

Текст для мене

Текст для тексту

Текст для світу

Чи нагадує тобі ця історія випадок із твого життя?

Чи читав / читала ти щось про проблему, описану в повісті?

Як в інших країнах святкують початок навчального року?

2

Запиши виділені в тексті дієслова в початковій формі.

Зразок. (Що робити? Що зробити?) Приносити, ...

Змінювання дієслів за часами

Дієслова змінюються за часами. Є три часи дієслів: минулий, теперішній і майбутній.

- 1 Який із роботів одночасно виконує дію та говорить про неї? Поясни значення словосполучення **момент мовлення**.

Минулий час (до моменту мовлення)	Теперішній час (у момент мовлення)	Майбутній час (після моменту мовлення)
Я складав речі.	Я складаю речі.	Я складатиму речі.

- 2 Визнач, дієслова якого часу добирають діти. Склади свій список із 10 дієслів минулого, теперішнього або майбутнього часу.

Я називаю дії, які відбувалися **до** моменту мовлення.

Я називаю дії, які відбуваються постійно чи **в** момент мовлення.

Я називаю дії, які відбуватимуться **після** моменту мовлення.

- 3 Роботи допомагають по господарству. Перший уже завершив роботу, другий виконує її зараз, а третій почне працювати за годину. Постав дієслова в різні часові форми й допиши відповідні іменники.

Минулий час що робив? що зробив?	Теперішній час що робить?	Майбутній час що робитиме? що зробить?
Прав хустку, ...	Пере одяг, ...	Пратиме білизну, ...

Прати, прасувати, прибирати, помити, підмести, чистити.

4 Факти й думки. Перевіряємо факти.

Проектувальник роботів — одна з найпопулярніших професій у майбутньому. Уже зараз роботи виконують різну роботу, допомагають людині й на виробництві, і вдома.

Учені створили робота, який збиратиме розкидані речі в кімнаті. Він розуміє голосові команди й знаходить предмети, які кляли не на місце й забули про це.

Спочатку робот вивчить простір дому. А потім самостійно відстежуватиме, що лежить не на місці. Він поверне олівці в підставку на столі, повісить куртку в шафу, покладе книгу на полицю. Робот повідомить про закінчення прибирання. Він буде знати, де яка річ лежить.

Цікаво, чи зможуть люди, маючи такого робота вдома, самостійно прибирати речі?

- а) Спиши перший абзац. У другому реченні підкресли однорідні члени.
- б) Випиши з тексту в таблицю приклади дієслів. Чому в теперішньому часі не визначають завершену дію?

Минулий час		Теперішній час	Майбутній час	
Незавершена дія	Завершена дія		Незавершена дія	Завершена дія

.....

5

Знайди в різних джерелах інформацію про роботів-помічників по господарству. Спиши 3 речення. Обведи дієслова. Запиши 3 дієслова в початковій формі та в усіх часових формах за зразком.

н. ф.

мин. ч.

теп. ч.

майб. ч.

Зразок. Прибирати, прибирав, прибирає, прибере.

Читання з розумінням

1

Тема й головна думка. Місце та час подій. Проблема. Характеристика персонажів. Читаємо в особах. Переказуємо.

ОДИНИЦЯ З ОБМАНОМ

(Уривок, скорочено)

Частина 2

ПОВІСТЬ

головна
частина

Розвиток дії. Здоровенницьке «цукертюте», повне з верхом (мабуть, ціле відро цукерок влізло), справді мало непоганий вигляд — святковий і надзвичайний.

«А що? Може, і нічого, — подумав Ярик. — Усіх по-частую, а Ігорю Дмитрусі — дзуськи! “Обійдеться!” Жуй свою жувачку!..»

Ярик поклав три цукерки «Білочка» на самісінький спід, потім насипав у «цукертюте» решту цукерок. Вирішив — спершу почастує всіх, а собі залишить «Білочки».

У школі першим він зустрів Валеру Галущинського. Валера роззявив рота й кумедно вітріщився:

— О! Фо це таке?!

А за хвилину Ярика вже обступили з усіх боків:

— О! Що це? Що це?

— Ой! Яке гарне! А цукерок скільки! Ой-йой-ой! Ой!

— Та не штовхайтесь! Дайте глянути!

— Посунься, дай і я подивлюсь! Кому це ти приніс?

Червоніючи й збиваючись від хвилювання, Ярик хрипким голосом промовив:

— Це... вам... усім... Пригощайтесь!.. Будь ласка!..

— Ура-а! — **закричали** Спасокукоцький і Кукуєвіцький.

— Ой, спасибі! Ой, молодець!

— Спасибі... спасибі... спасибі... — завирувало, заверещало, загаласувало навколо Ярика.

— А що це? Звідки? Де ти взяв?

— З Німеччини... Тітка привезла... Називається «цукертюте»... — він затнувся, — ну коротше, спеціально для школярів... Беріть! Частуйтеся! Будь ласка!..

Зацікавлені галасом, у клас уже забігали учні з інших класів. І Ярик усіх частував, припрошуючи:

— Беріть!.. Будь ласка!.. Нате!.. Нате!.. Беріть!..

Кульмінація. І раптом Ярик побачив Ігоря Дмитруху. Ігор стояв осторонь, нахиливши брови, і напружено дивився у вікно. І, несподівано для самого себе, Ярик ступив до нього крок і сказав:

— А ти? Бери! Чого ти? Бери!

Ігор рвучко обернувся й розгублено кліпнув очима. Потім почервонів і криво усміхнувся:

— А... ну... давай... Спа... сибі!..

Розв'язка. Ярик зазирнув у «цукертюте» і побачив, що воно порожнє. Зовсім. Не було навіть тих трьох «Білочок», які він поклав наспід для себе. І тоді Ярик згадав, що сам він так і не попробував жодної цукерки. Але йому й не хотілося. «А! Обійдеться!» — із веселою легкістю подумав він.

кінцівка

Навколо нього всі шелестіли обгортками цукерок, жували й сміялись. Ярик дивився на них, і серце його сповнювалося якогось невимовно солодкого щему. Він раптом відчув, як це здорово, як це гарно, як це радісно — давати радість іншим...

За Всеволодом Нестайком

• Що ти відчуваєш: радість, тривогу, захоплення, здивування, спокій, сум тощо?

• Яким був початковий план Ярика? Прочитай. Чому Ярик передумав і пригостив Ігоря? Знайди докази в тексті. Як змінився настрій Ярика в кінці? Прочитай.

До та після. Подумай, що могло бути до подій, описаних у тексті? А що буде після описаних подій? Чому?

Змінювання дієслів теперішнього часу

1 Подумай, що не так. Запиши правильно.

Я читати. Ми читати! Ти читати? Ви читати? Вони читати.

Дієслова теперішнього часу називають дію, яка відбувається **постійно** чи **в момент** мовлення. Вони змінюються за числами й особами.

число
особа

Як визначити особу й число дієслів

Добери займенник

Ти читаєш
2 особа, однина

Постав питання

Що робиш? Читаєш
2 особа, однина

Визнач закінчення

Чита**єш**
2 особа, однина

2 Визнач, яку проблему порушено в тексті. Придумай кінцівку.

Батьки подарували Ромчику мобільник. Почав він усе знімати й викладати в соцмережі.

Ось хлопці дівчат на перерві водою (обливати). Ось Антон свій наплічник (ховати) під учительським столом. Ось ми на спір (стрибати) на одній нозі по коридору. Ось Назар жуйку (жувати) і до парти її потім (ліпити). Ось я (співати) на уроці математики. Усе йшло в кадр: і як ти (хрумкати) печивом, і як ви (гризти) яблуко, і як вони (надувати) пакет для того, щоб потім грюкнути на уроці. А одного разу...

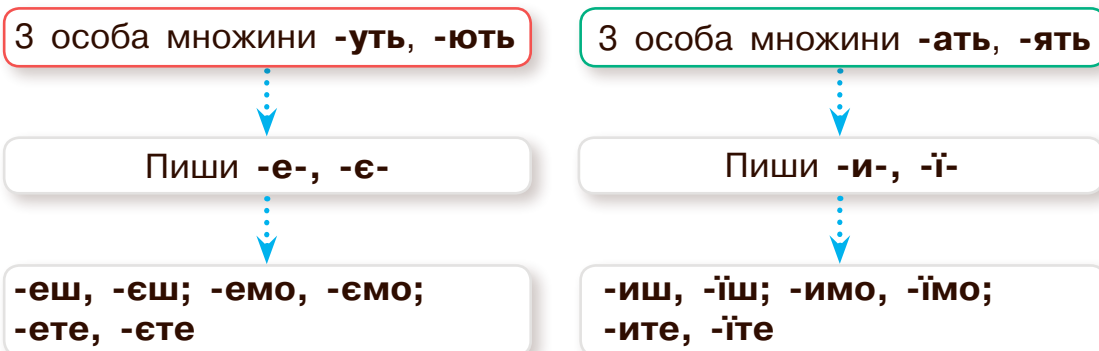
3 Розглянь таблицю відмінювання дієслів. Назви їхні закінчення.

Теперішній час			
Однина		Множина	
1 особа <i>Я</i>	пиш <u>у</u> , співа <u>ю</u> , бач <u>у</u> , клею	1 особа <i>Ми</i>	пиш <u>емо</u> , співа <u>ємо</u> , бачи <u>мо</u> , клеї <u>мо</u>
2 особа <i>Ти</i>	пиш <u>еш</u> , співа <u>єш</u> , бачи <u>ш</u> , клеї <u>ш</u>	2 особа <i>Ви</i>	пиш <u>ете</u> , співа <u>єте</u> , бачи <u>те</u> , клеї <u>те</u>
3 особа <i>Він, вона, воно</i>	пиш <u>е</u> , співа <u>є</u> , бачи <u>ть</u> , клеї <u>ть</u>	3 особа <i>Вони</i>	пиш <u>уть</u> , співа <u>ють</u> , бача <u>ть</u> , клея <u>ть</u>

- а Провідміній будь-яке дієслово на вибір. Познач закінчення.
- б До чого може призвести нестримне захоплення відеозйомкою?
- в Скороти речення з другого абзацу, записуючи тільки підмет і присудок. Розкрий дужки. Визнач число й особу дієслів.

Зразок. Хлопці (**вони, що роблять?**) обливають (3 ос. мн.).

- 4 Розглянь схему правопису закінчень дієслів. Розкажи правило.

- 5 Спиши, уставляючи букви **е/є** чи **и/ї**.

Зразок. 3 ос. мн. Пиш**уть** — 2 ос. одн. пиш**еш**, 3 ос. мн. біж**ать** — 2 ос. одн. біж**иш**.

Хоч**уть** — хоч..ш, бач**ать** — бач..ш,
 леж**ать** — леж..те, стоя**ть** — сто..мо,
 мрі**ють** — мрі..мо, біж**ать** — біж..те,
 дяку**ють** — дяку..мо, прося**ть** — прос..ш.

- 6 Спиши, уставляючи букви **е/є** чи **и/ї**.

Уранці ти прокида..шся та йд..ш до школи.
 Там чита..ш вірші й оповідання, розв'язу..ш
 задачі та відповіда..ш на запитання. На перерві
 стриба..ш на скакалці, п'..ш воду. Увечері до-
 помага..ш накрити стіл для вечері.

Змінювання дієслів майбутнього часу

Дієслова майбутнього часу позначають дії, які відбуватимуться **після** моменту мовлення. Дієслова змінюються за особами й числами.

число
особа

Ти можеш записати дієслова майбутнього часу по-різному:

З допоміжним дієсловом бути	Без допоміжного дієслова бути
Що буду робити? Буду читати.	Що робитиму? Читатиму. Що зроблю? Прочитаю.

- 1** Запиши дієслова майбутнього часу в різних формах. Які з них позначають незавершену дію, а які — завершену?

Літати, читати, писати, мандрувати.

Зразок. Я буду літати, літатиму, прилечу.

**Дієслова майбутнього часу
відповідають на питання**

Однина		
1 особа	2 особа	3 особа
Я Що буду робити? Що робитиму? Що зроблю?	Ти Що будеш робити? Що робитимеш? Що зробиш?	Він, вона, воно Що буде робити? Що робитиме? Що зробить?
Множина		
1 особа	2 особа	3 особа
Ми Що будемо робити? Що робитимемо? Що зробимо?	Ви Що будете робити? Що робитимете? Що зробите?	Вони Що будуть робити? Що робитимуть? Що зроблять?

- 2 Провідмій дієслово **читати** в майбутньому часі в різних формах. Використовуй таблиці на ф́орзаці підручника.

Особові закінчення дієслів майбутнього часу пишемо так само, як особові закінчення дієслів теперішнього часу.

- 3 Прочитай анотацію до книги. Подумай, чи хочеш ти її прочитати.

Анотація. Події науково-фантастичної повісті «Сáпієнси» сучасного українського письменника Володимира Аренєва відбуваються в майбутньому.

Чому повість названо «Сáпієнси»? З латінської мови Ното sapiens — це людина розумна. Це ти, твої друзі, твої рідні, знайомі та незнайомці — усі люди на планеті Земля.

Ти **будеш мандрувати / мандруватимеш** Києвом майбутнього. Учні київської школи Мишко Неборак і Сашко Ненарок потрапляють у Школу зореплавання. Вони **будуть розгадувати / розгадуватимуть** таємниці зорельота «Стріляний горобець». На ньому колись літали іншопланетяни. Друзі **будуть вирішувати / вирішуватимуть** проблеми, **будуть жартувати / жартуватимуть**, **будуть розв'язувати / розв'язуватимуть** задачі. Пригод **буде вистачати / вистачатиме** на всіх. Прочитай цікаву, сповнену несподіванок книгу.

- Спиши останній абзац тексту, обираючи одне з кожної пари виділених дієслів. Визнач час, число, особу дієслів. Познач закінчення.

- Випиши з анотації 5 іменників-неістот, 4 прикметники в однині, 3 дієслова майбутнього часу.

- 4 Спиши, уставляючи букви **е/є** чи **и/ї**. Познач закінчення дієслів.

Хотітимуть — хотітим..ш, **побачать** — побач..ш, **лежатимуть** — лежатим..те, **прибіжать** — прибіж..мо, **подумають** — подума..ш, **подякують** — подяку..те, **попросять** — попрос..ш, **наклеять** — накле..мо.

-уть, -ють е/є
-ать, -ять и/ї

Читання з розумінням

1

Тема й головна думка. Заголовок. Проблема. Характеристика персонажів. Переказуємо.

Сап'єнс — це назва єдиного сучасного біологічного виду людей. Суперсила людини — уміння думати та уявляти.

САП'ЄНСИ

(Уривок)

Науково-фантастична повість

Розділ перший. Питання життя і смерті

Це небезпечна справа, Фр́одо,— ступати за власний поріг.

Більбо Тóрбин

Епіграф — це коротка цитата на початку твору. Вона підказує читачеві головну думку та настрій розповіді. Цей епіграф про життя як подорож, яка може повністю змінити тебе, якщо ти не побоїшся зробити перший крок.

Ще ніколи Мишко́ Небора́к так не квапився після школи додому. Довелося навіть вибачитися й скасувати похід на виставку марсіянських¹ хижих орхідей, про який вони позавчора домовилися з Алісою Шел́дон.

На щастя, Шелдон не образилася. Аліса була справжньою подругою: однією з тих небагатьох, кому Мишко розповідав майже все — і не боявся прохопитися зайвим слівцем.

«Майже», бо лишалася-таки одна тема, яку він не міг обговорювати ані з Алісою, ані з кимось іншим: справжня робота його батьків. А сьогоднішнє скасування походу на виставку безпосередньо стосувалося саме цієї теми. Замість того щоб милуватися хижими орхідеями, Мишко мусив якнайшвидше зупинити клятого повуча — створіння, спроектованого для того, аби ніхто не міг стати між ним і його метою.

- Про кого йдеться в тексті? Куди діти збиралися піти? Чому Мишко скасував похід? Що буде далі?

¹ Марсіяни — це вигадані істоти, які живуть на планеті Марс.

Неборак **вдягнув** наплічник і побіг на дах школи, а по дорозі вкотре спробував **викликати** батька по фродіку. Мишкова модель була не з надсучасних, але **підтримувала** всі основні функції: багатоканальний мобільний зв'язок, активізація до трьох віртуальних екранів водночас, доступ до Всесвітньої Грибниці, трансляція звуку та відео...

- **Що таке фродик? А Всесвітня Грибниця?**

От тільки зараз Мишкові потрібно було одне: додзвонитися до батька. А той, звісно ж, **не відповідав**.

Зі стартового майданчика на даху він устиг побачити, як вистрибують із вікна учительської стрімкі чорно-помаранчеві силуети, схожі на суміш павука та оси. У кожного було вісім еластичних ніг і надміцний корпус із камерами.

Повучі приземлилися на подвір'ї, на мить завмерли, а потім порскнули хто куди. Кожен біг згідно з координатами², які надав їм директор. Кожен ніс свою сувору звістку відповідним адресатам.

- **Кого побачив Мишко? Куди прямували повучі? Що вони несли? Що буде далі?**

Узагалі-то Попередження-Від-Учителів **виписували** в школі нечасто. Але ж і на великій перерві народ зазвичай розважався чимось простішим, ніж глобальна руйнація тропічної оранжереї.

Мишко Неборак зітхнув, роззирнувся, чи хто, бува, не бачить, **увімкнув** двигун — і стрибнув із даху.

Реактивний наплічник після недавнього падіння чмихав і підозріло гуркотів, але часу чекати на шкільний бус у Мишка не було. Він мусив випередити свого повуча.

² Координати — це «точна адреса» будь-якої точки на мапі, у грі або навіть у космосі.

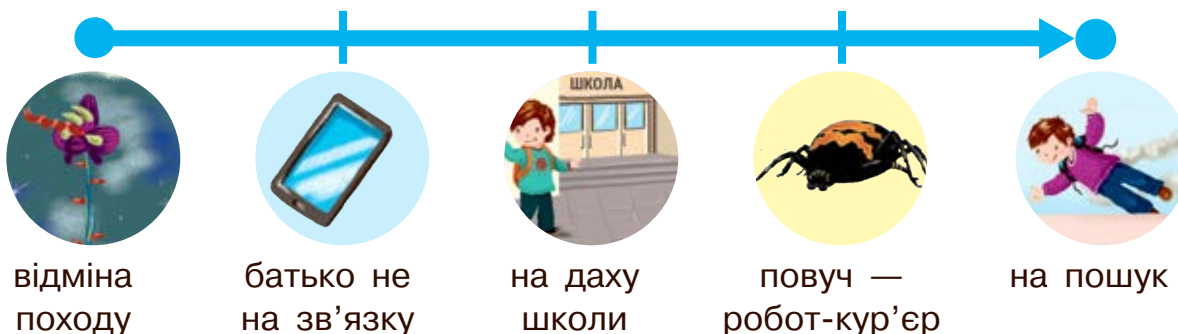
Чесно кажучи, Мишко не знав, що потім робитиме. Повучі завжди потрапляли туди, куди їх послали, — і завершували справу до кінця.

Та хіба в нього лишався вибір? Якщо повуч знайде батька, той залишиться без роботи — або взагалі загине!

Володимир Арєнєв

- а Коли відбуваються події: у минулому, теперішньому чи майбутньому? Назви слова з тексту, які підтверджують твою думку.
- б Де працювали батьки Мишка? Чому він не міг про це сказати Алісі?
- в Розкажи про повуча. Чому Мишко повинен випередити повуча і раніше знайти батька?

2 Перекажи уривок за лінією часу.

Редагую. Зміни або видали виділені слова так, щоб речення відповідали тексту.

Мишко **не спішити** додому. Він **одягнути** на плечі **повільний** наплічник і **чекати** шкільне автобус. Повучі **ніколи** не **потрапляти** туди, куди їх **відправити**.

Довідка. Спішитиме, одягне, чекатиме, потраплять, відправлять.

3 Випиши дієслова, уставивши букви **е/є** чи **и/ї**.

Увімкн..ш реактивний наплічник, вимкн..ш екран фрідика, завантаж..мо програму, спроєктуй..те повуча, полет..ш додому, побач..те марсіянські орхідеї.

- Поясни незрозумілі слова. Чому їх складно пояснити? Прочитай уривок повісті й дізнайся, що вони означають.

Змінювання дієслів минулого часу

Дієслова минулого часу називають дію, що відбулася до моменту мовлення. Вони змінюються за числами, в однині — за родами. Мають суфікси **-в**, **-л**.

число
рід

Минулий час				
	Однина			Множина
	Чоловічий рід	Жіночий рід	Середній рід	
Незавершена дія	Що робив?	Що робила?	Що робило?	Що робили?
Завершена дія	Що зробив?	Що зробила?	Що зробило?	Що зробили?

- 1 Запиши 3 дієслова на вибір у формі минулого часу, змінюючи за числами й родами. Познач суфікси **-в**, **-л**.

Він

Розв'язувати, з'єднувати,
під'їхати, з'їсти, об'єднати

Воно

Вона

Вони

Зразок. Він розв'язува^в, вона розв'язувала^л, воно розв'язувало^л, вони розв'язували^л.

- 2 Спиши, розкриваючи дужки. Познач основу дієслів. Для цього спочатку познач суфікси **-в**, **-л**. Решта частини слова без цих суфіксів — основа дієслова.

Ніс (посиніти). Щока (почервоніти). Обличчя (побіліти).
Очі (позеленіти). Щічки (порожевіти).

Зразок. Ніс посинів.

- Чому частини нашого тіла змінюють колір?

- 3 Утвори дієслова минулого часу чоловічого і жіночого родів однини з префіксом **при-**. Розбери дієслова за будовою.

Нести, везти, бігти, берегти, плисти, летіти, пекти.

Зразок. Нести — приніс, принесла, ...

Дієслова на -ся, -сь

- 1 Порівняй малюнки й дієслова. Запиши дієслово, яке означає дію, спрямовану на себе. Познач суфікс -ся.

Умиває

умиває мишеня

Умивається

умиває себе

Суфікси -ти-, -ть- у дієсловах неозначеної форми не є частиною основи слова. Суфікси -ся, -сь є частиною основи слова.

Наприклад, умивається.

- 2 Порівняй пари дієслів. Спиши дієслова на -ся. Розбери їх за будовою за зразком.

Умивати — умиватися, хвалити — хвалитися, одягати — одягатися, учити — учитися.

Зразок. Хвалитися,

- 3 Прочитай і спиши. Порівняй вимову і написання дієслів. Познач -ся. Склади 3 речення з дієсловами на вибір.

Усміхаєшся, усміхаються, смієшся, сміються, граєшся, граються, дивуєшся, дивуються.

[с':а] -ся
[ц':а] -ться

- 4 Допиши іменники у відповідному відмінку. Визнач час дієслів.

Записую (чим?) ... — записуюся (куди?)

Зустріла (кого?) ... — зустрілася (з ким?)

Лікував (кого?) ... — лікувався (чим?)

Гратиму (у що?) ... — гратимуся (чим?)

Зразок. Записую (чим?) ручкою — записуюся (куди?) до бібліотеки.

Довідка. Подругу, бабусю, з товаришем, з дідусем, кота, хворого, чаєм, ліками, футбол, волейбол, іграшкою, лялькою.

5

Тема й головна думка. Заголовок. Проблема. Рима і ритм.

Вірш

НЕ ХВАЛИСЯ, ЯК ГАРБУЗ

Похвалився гарбуз м'ячу:
— Як захочу — полечу!
І захекав, наче міх,
Та піднятися не зміг.
— Я літати ще навчусь,

А от зараз — покочусь! —
Весь надувся він і — трісь! —
На шматочки розлетівсь.
Намотай собі на вус:
Не хвалися, як гарбуз!

Ігор Січовик

Інтерв'ю в парах.

1 учень / учениця

Кому хвалився гарбуз?

Чому саме м'ячу?

Чим хвалився гарбуз?

2 учень / учениця

Чи вдалося гарбузові полетіти?

Що сталося?

Який висновок робить автор вірша?

Який фразеологізм має таке саме значення, як і **намотай собі на вус**?

зарубай собі на носі

зав'яжи вузол

як корова язиком злизала

- Прочитай, як діти пояснюють, що таке **хвалитися** і **розповідати про свої успіхи**.

Максим

Хвалитися — це казати усім: «Я найкрутіший, а ви нічого не вмієте!». Якщо я граю у нову гру і кричу, що я в ній непереможний, а ви всі — невдахи. Коли ти хочеш, щоб тобі заздрили, ти хвалишся. Це зазвичай дратує друзів.

Розповідати про успіхи — це зовсім інше! Я цілий місяць вчила складний танець, і нарешті він у мене вийшов. Я не кажу, що я краща за когось, я розповідаю про зроблене, бо радію, що моя праця дала результат. Це викликає бажання привітати, а не образитися.

Оленка

Дискусія.

Що краще: хвалитися чи розповідати про успіхи?

Правопис дієслів із НЕ

Не з дієсловами пиши окремо.

- 1 Запиши дієслова із часткою не, дописуючи іменники.

їм
п'ю
гризу
зберігаю
запасаю
ховаю

бігаємо
стрибаємо
бачимо
пролізеш
забереш
зрозумієш

Зразок. Не їм чипси, не гризу олівець, не п'ю компот,

- 2 Прочитай текст.

На уроці вчителька довго розповідала про те, як мають поводити себе хлопці та дівчата. Виявилося, що мені багато чого не можна! Наприклад, битися, мов на шаблях, на лінійках з Олегом і Костиком! Плюватися з трубочки пожованим папірцем! Не можна бігати коридорами й із розгону ковзатися на слизькій підлозі! Сидіти на підвіконні. Їсти на уроці бутерброд. І малювати в зошиті з математики цифри в спідничках і бантиках.

Дізнавшись про це, я засумувала, адже дуже кортіло мати відзнаку за поведінку, якої не мала ще ні разу. Але я старалася.

За Ірен Роздобудько

- а Про що вчителька розповідала дітям на уроці? Чи змінив / змінила б ти якесь правило?
- б Склади за текстом список дієслів, які називають те, що не можна робити. Чому? Перефразуй заборону в позитивну фразу.

Зразок. Не битися — тримати руки при собі,

Довідка. Берегти чистоту, ходити спокійно, вибирати безпечні місця для сидіння, відкласти перекус до перерви,

робити записи в зошиті охайно, малювати у блокноті, рухатися обережно слизькою підлогою.

- 3 Діти обговорювати питання «Чому їсти бутерброд на уроці — це не лише про правила школи, а й про повагу до вчителя та однокласників?» Прочитай їхні думки. З якою думкою ти погоджуєшся?

Тимур

Це відволікає. Коли ти їси на уроці, ти (не)поважаєш право друзів на тишу. Хрускіт заважає зосередитися, і я (не)можу виконувати завдання.

Олег

Той, хто їсть на уроці, (не)цінує зусилля вчителя. Якщо ти (не)слухаєш, (не)береш участі в обговоренні, (не)пишеш, (не)читаєш і (не)розв'язуєш задачі — ти демонструєш неповагу.

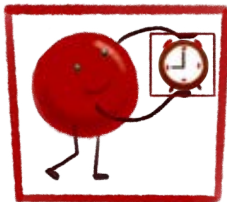
Тетяна

Це псує спільний простір. Якщо ти (не)дбаєш про чистоту свого місця, ти засмічуєш його і (не)залишаєш клас чистим.

- Спиши речення з дієсловами із **не**.

- 4 Розглянь плакат із правилами поведінки на онлайн-уроці. Запиши правила без **не**. Наприклад, «Приходь вчасно».

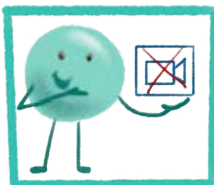

Не запізнюйся на урок

ПРАВИЛА
ОНЛАЙН-
УРОКУ

Не ходи по кімнаті

Не заходь на урок
без відео

Не вмикай звук без доз-
волу вчителя / вчительки

Не пиши в чаті
образливі слова

Читання з розумінням

Оповідання

1 Тема і головна думка. Проблема. Характеристика персонажів. Читаємо в особах. Переказуємо.

- Чи були у твоєму житті ситуації, коли тобі не хотілося виконувати домашнє завдання? Що ти робив / робила?

РЯТУВАЛЬНИК

- Хто такі рятувальники? Про що йтиметься в оповіданні?

зачин

Тимко так не хотів робити уроки з математики. Але ж куди подінешся? Що б таке зробити, аби не виконувати уроків? Хворим прикидатися — негарно, Тимко не любив обманювати.

головна частина

Зав'язка. «А, може, стати рятувальником? — подумав Тимко. — А що — врятував когось — тобі одразу медаль. Або й цілий орден, по телеку показують, на вулицях упізнають. Може, навіть безкоштовне морозиво видаватимуть за шкідливість. Та й у школі вчитися — суцільне задоволення. Приходиш, наприклад, на математику з незробленою домашкою, а тобі навіть не страшно, учителька ж не наважиться поставити двійку героєві й орденоносцеві».

Отже, треба негайно стати рятувальником. Ура! Класно придумано! «Кого б це врятувати», — далі думав Тимко. Глянув туди-сюди — так одразу нікого й не врятуєш.

- Чому Тимко вирішив стати рятувальником? Що буде далі?

Розвиток дії. Тимко зайшов до вітальні. У кріслі-гойдалці сидів дідусь і, затулившись газетою, дивився телевізор. У нього була звичка дивитися телевізор і читати газету одночасно.

— Діду, — Тимко підійшов ближче, — у тебе все-все в порядку?

— У порядку, — кинув дід.

— Ти впевнений? — перепитав Тимко.

— Не заважай, у мене купа справ. Ти зробив уроки? «Урятуєш його, аякже! — розсердився Тимко. — Сидить тут, як ріпка в землі. Ще й про уроки нагадує».

Хлопчик пішов на кухню. Мама готувала вечерю.

— Ма, у тебе тут газ не травить, ніде не пропускає?

— Боже! — злякалася мама й почала принохуватися. — А що, хіба пахне?

— Та ні.

— То чого лякаєш?! — обурилася мама. — Мене аж на кольки взяло. Ану, іди краще уроки роби! Видумує тут всякі дурниці!

Нема у світі справедливості. Виявляється, треба добряче пошукати ще, кого й від чого можна врятувати. Ох, нелегкий хліб у рятувальників. Недарма їм медалі видають. І тут Тимків погляд зупинився на вікні. На подвір'ї, на горіхові, сиділа їхня Маруська й, дивлячись униз, жалібно нявчала.

— Оце воно! — зрадів Тимко. — Зараз Маруську врятую.

- Про що ти дізнався / дізналася? Як ти гадаєш, що буде далі?

Він вибіг надвір, підставив під горіх відро, став на нього й поліз на дерево. Маруська чомусь не хотіла рятуватися. Вона почала дертися ще вище.

— Киць-киць! — покликав Тимко, але киця втікала від нього все вище.

Кульмінація. Тимко наздогнав її аж на вершечку. Гілка була така тонка, що обох — і його, і Маруську — могла не витримати. Кицька, мабуть зрозумівши це, спритно перестрибнула на сусідню гілку, з неї — на нижню, потім — ще нижче — і, перелетівши з найнижчої на відро, спокійнісінько пішла до хати. А Тимко так не міг. Він боявся навіть поворухнутися, бо гілка під ним хиталася туди-сюди.

Розв'язка. Він просидів на горісі до вечора. Вже й тато повернувся з роботи, мама поставила на стіл вечерю, а Тимка немає.

Батько вийшов надвір і погукав. У сусідів позичили високу драбину. Тимко міцно обійняв батька за шию й відпустив аж у хаті.

— Ти чого туди заліз? — спитав тато.

— Ма... Маруську хотів урятувати, — схлипнув Тимко.

— Молодець. А тепер іди вечеряти, мама чекає.

— Ні, я піду робити математику, — відповів хлопчик.

— Уже пізно, — посміхнулася мама й погладила сина, — завтра зробиш. А вчительці я все поясню: вона ж не знає, що ти в нас рятувальник¹.

Сашко Дерманський

Чому?

- Чому Тимко прагнув бути рятувальником?
- Чому ніхто не хотів бути врятованим?
- Чому хлопчик вирішив виконати домашнє завдання?

Текст для мене

Текст для тексту

Текст для світу

Пригадай випадок, коли ти когось урятував / урятувала.

У яких творах йшлося про рятувальників? Хто кого врятував?

Що роблять рятувальники, про яких розповідають у новинах?

2

Випиши з тексту по 7 дієслів у кожний стовпчик таблиці. Визнач число, особу чи рід дієслів.

Минулий час	Теперішній час	Майбутній час

¹ Рятувальник — це професія. Людина, яка має форму, спеціальну машину і отримує зарплату за те, що рятує інших.

Рятівник — це герой за вчинком. Будь-хто (ти чи я), хто вчасно допоміг комусь у біді.

Що я знаю / умію?

1 Прочитай.

РЕПОРТАЖ ІЗ ФУТБОЛЬНОГО МАТЧУ

Матч починається! Гравці вишикувалися на футбольному полі. Коментатор не припиняє вигукувати імена футболістів. Нападник перехопив м'яч, спритно обійшов захисника, прицілився і пробив точно у «дев'ятку»! Го-о-ол! Уболівальники не стримуються від радості, вони скандують гасла та плещуть у долоні.

Капітан команди намагається згуртувати захист. Він знає: якщо зараз не пропустити гол, команда здобуде кубок. Гравці боротимуться до останньої секунди. Вони тренуватимуться ще наполегливіше, щоб перемагати в майбутньому.

- а Який це матч: півфінальний, фінальний? Чому?
- б Що потрібно зробити команді, щоб виграти кубок?
-

2 Запиши дієслова з тексту завдання 1 у таблицю.

Минулий час	Теперішній час	Майбутній час
Вишикувалися — 1 ос., мн.		

- Визнач число й рід дієслів минулого часу, особу й число дієслів теперішнього і майбутнього часу. Обведи дієслова, які означають завершену дію.
-

3 Випиши з тексту завдання 1 дієслова в неозначеній формі. Запиши їх у минулому, теперішньому й майбутньому часі.

Що робити?
Що зробити?

4 Спиши, уставляючи **е/є** чи **и/ї**.

Ми пиш..мо лист. Ви чита..те казку. Ми бач..мо ліс. Ви співа..те пісню. Ми кле..мо модель. Ви малю..те квіти. Ми клич..мо друзів. Ви зна..те відповідь. Ми буду..мо замок. Ви чист..те взуття.

Прислівник як самостійна частина мови. Розрізнення прикметників і прислівників

1 Прочитай. Чим схожі і чим відрізняються ситуації?

Мелодія лунала.

Мелодія лунала **тихо**.

Мелодія лунала **голосно**.

Мелодія лунала **згори**.

Мелодія лунала **знизу**.

- Назви слова, які допомогли більш точно описати ситуацію. Яке слово вони уточнювали в реченні?

Тихо, голосно, згори, знизу — прислівники. Прислівник називає ознаку дії.

Наприклад, лунає (як?) тихо.

Чи пояснює де? коли? відбувається дія.

Наприклад, лунає (де?) вгорі, лунає (коли?) уранці.

2 Прочитай речення.

1. Тарас виконав завдання.
2. Олег швидко виконав завдання.
3. Оля старанно виконала завдання.
4. Марічка успішно виконала завдання.
5. Ігор неохоче виконав завдання.

- Хто з дітей витратив обмаль часу? Хто був уважний до деталей? Хто мав гарний результат? Хто не хотів виконувати завдання? Як ти зрозумів / зрозуміла це? Чому ми знаємо про Тараса найменше?

3 Допиши прислівники.

Зразок. Андрій прочитав оповідання так, що його всі чули. Андрій вголос прочитав оповідання.

1. Тетяна читала ледь чутно, щоб нікому не заважати. Тетяна ... прочитала оповідання.
2. Оксана читала з правильною інтонацією. Оксана ... прочитала оповідання.
3. Сергій запам'ятав усі факти в тексті. Сергій ... прочитав оповідання.

4. Дмитро прочитав його від першої до останньої сторінки. Дмитро ... прочитав оповідання.

Довідка. Уважно, повністю, виразно, пошепки.

- Яку роль виконують прислівники в реченні?

4 Порівняй речення. Які слова змінилися? До яких частин мови вони належать? Чи змінився прислівник? Чому?

Птах літає високо. Птахи літають високо.

Прислівники не змінюються, тому не мають закінчення. Частини основи прислівників, які схожі на закінчення, є суфіксами.

високо[^]
зверху[^]

- Уяви, що в мові не існує прислівників. Про що б ти не зміг / не змогла б дізнатися?

5 Про кого чи про що говориться у словосполученнях? До якої частини мови належать виділені слова?

охайний учень
старанна учениця

пише охайно
пише старанно

Який? Яка?

Як?

- *Діаграма Венна.* Порівняй прикметники й прислівники.

6 Запиши до прикметників спільнокореневі прислівники. Познач у прислівниках суфікс.

Прикметник (який?) -ий	Прислівник (як?) -о
Голосн ^{ий} , тих ^{ий} , висок ^{ий} , низьк ^{ий} , швидк ^{ий} , повільн ^{ий} , дзвінк ^{ий}	Голосно [^] , ...

- Які з прислівників є антонімами? синонімами?

Читання з розумінням

1

Тема й головна думка. Проблема. Характеристика персонажів. Читаємо в особах. Театралізуємо.

ЗЛОЧИН ЖОРИ ГОРОБЕЙКА Частина 1

Оповідання

- Чи знаєш ти, що таке злочин? Кого називають злочинцями? Про який злочин йтиметься в оповіданні?

зачин

Зав'язка. Вітя Деркач приніс незвичайну новину: Жора Горобейко бавиться ляльками! Якби це сказав не Вітя Деркач, ніхто б не повірив. Але ж Вітя ніколи в житті не брехав. Про це всі знали.

головна
частина

Розвиток дії. А діло було так. Учора Вітя пішов до Жори спитати, що задано з арифметики¹ (Вітя два дні хворів). Підходить вже майже до самого Жориного будинку і раптом чує за парканом Жорин голос. Але не в Жориному, а в сусідньому дворі. Вітя вже хотів голосно гукнути, покликати Жору, та передумав: вирішив спочатку подивитися, що він там робить. Зазирнув у шпарку між дошками і... чесне слово, краще б він не заглядав! Те, що побачив Вітя, було неймовірним.

Жора сидів на землі, охайно тримав у руках кірпату ляльку з витрішкуватими очима й одягав на неї білий фартух. «Зараз, Маню, готуватимеш обід. От-от прийдуть гості, а ще нічого немає. Ай-яй-яй, який скандал!»

Вітя на власні вуха чув, як Жора промовив ці слова. І у відповідь... залунав писклявий дівчачий сміх. Крім Жори, Вітя нікого не бачив — заважали високі кущі. Тому він точно не знає, скільки там було дівчисьок, одна чи багато. Але були, це факт!

¹ Арифметика — розділ математики, який вивчає числа та дії з ними.

Жора Горобейко, воротар футбольної команди третього «Б» класу, грався з дівчиськами в лялькі! Вітя не хотів вірити своїм очам. Та, на жаль, очі його не зраджували. Вітя хвилин десять стояв біля паркана і дивився. А потім... Ви ж розумієте, що Вітя не став відривати Жору від цього «захопливого» заняття. Він плюнув і **швидко пішов**. Яка може бути арифметика, раз такі справи!

Хлопці **похмуру мовчали**. Оце так новина! Адже навіть дівчатка з їхнього класу вже давно не граються в лялькі.

За Всеволодом Нестайком

- Що ти відчуваєш: здивування, сором, співчуття тощо? Чому?
- Постав запитання до тексту за схемою. Знайди відповіді в тексті.

Хто?

Що?

Де?

Коли?

Який?

Як?

- Чому Жора грав ляльками у чужому дворі? Чому хлопці похмуру мовчали?

2

Випиши виділені в тексті словосполучення за зразком. Постав питання від дієслова до прислівника.

Зразок. Чує (коли?) раптом.

3

Добери до прислівників фразеологізми.

Прислівники	Фразеологізми
Несподівано, неприємно, здивовано, правдиво	Як сніг на голову, не вірити своїм очам, як грім серед ясного неба, аж молоко кисне, аж всередині все обертається, очі не зраджували

- Склади 2 речення за змістом тексту, уживаючи в першому прислівник, а в другому — фразеологізм.

Зразок. Віті стало неприємно. У Віті аж всередині все перевернулося.

4

Спиши, замінюючи прикметники в дужках прислівниками.

У небі (яскравий) сяяло сонце. Було (сонячний) і (теплий). На подвір'я вибігли діти. Вони (радісний) зустрічали весну.

Уживання прислівників у мовленні

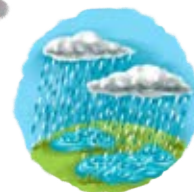

- 1 Назви прислівники. Допиши дієслова до п'яти прислівників.

Швидко, вéсело, далéко,
Мокро, сумно і нелéгко,
Гірко, високо, солóно,
Чемно, сухо і невтомно,
Жартівліво, неквапліво,
Мóвчки, пóдумки, щасліво.

Як?

Зразок. Їхати (як?) швидко, співає (як?) весело,

- Напиши «вірш навпаки». Почни так: *Повільно, сумно, близько,*

Редагую.

Надворі було голосно і тепло, виразно і сонячно, брудно і чисто.

- 2 Склади за малюнком 5 речень, уживаючи прислівники. Обведи прислівники. Познач у прислівниках суфікси *-і*, *-а*, *-у*.

Зразок. Угорі летить орел. Ззаду видно гори.

Завдання на вибір.

1. Розбери 3 прислівники за будовою.

2. Склади історію про фотополювання.

- 3 Напиши план своїх дій на день, на тиждень, на рік, уживаючи прислівники, які відповідають на запитання **коли?** Обведи прислівники.

Коли?	уранці	узимку	учора
	удень	навесні	сьогодні
	увечері	улітку	завтра
	уночі	восени	післязавтра

Зразок. Сьогодні увечері перед сном я почищу зуби.

Узимку я кататимуся на лижах.

- 4 Спиши, замінюючи прислівники **повільно** і **швидко** синонімами.

Повільно повзе равлик. Повільно чалапає дідусь. Повільно падає додолу сніг. Повільно плине час. Швидко гайнула миша від кота. Швидко йде бабуся. Швидко мчить автомобіль. Швидко промайнув час.

Довідка. Неквапливо, спокійно, мляво, поволеньки, тихо, повагом, помалу, поволі, скоро, шпарко, жваво, стрімко, стрімголов.

Читання з розумінням

- 1 Проблема. Характеристика персонажів. Читаємо в особах. Театралізуємо.

ЗЛОЧИН ЖОРИ ГОРОБЕЙКА

Частина 2

Оповідання

- Про що йшлося у частині 1 оповідання?

І тут хлопці згадали, що Жора взагалі останнім часом **поводився** якось дивно. Після школи поспішав додому, **часто пропускав** тренування, а одного разу навіть не прийшов на матч... Тепер зрозуміло! Поспішав гратися з дівчиськами в ляльки.

Проміняв футбол на ляльок. І хто б міг подумати! Ну, коли б це був, скажімо, якийсь мамин синок, тюхтій — тоді зрозуміло. А то ж справжній, нормальний хлопець. Кращий воротар в усій школі!..

— Якщо дізнається хтось із третього «А», ми пропа-ли! — сказав Митя Шульга, на прізвисько Вареник.

— Це точно! — погодилися хлопці. — Якщо дізнається третій «А», буде скандал. По всій школі **зразу піде** плітка, що хлопці з третього «Б» граються ляльками й що їм не у футбол грати, а соску смоктати.

Третій «А» **вічно змагався** з третім «Б». Він не міг погодитися з тим, що в третьому «Б» краща успішність, краща дисципліна, а найголовніше, краща футбольна команда, і від заздрості завжди розпускав про третій «Б» різні погані чутки.

І, звичайно, якщо хлопці дізнаються про випадок із Жорою, добра не чекай.

- Як хлопці відреагували на поведінку Жори? Чому вони боялися, що про Жорин вчинок дізнається третій «А»? Що буде далі?

— По-моєму, це із Жориного боку просто злочин, — із запалом сказав Вареник. — Зрештою, коли йому вже так закортіло погратися із цими дурними ляльками, замкнувся б собі десь у темній кімнаті, щоб ніхто не бачив,

і грався б хоч і цілий день. А то — у дворі, та ще й із дівчиськами. Раз Вітька побачив, значить, міг побачити й Льонька Косий із третього «А». Він якраз на Митрофанівській живе... Пропоную оголосити Жорці бойкот¹!

— Ну й що? Що це дасть? — **спокійно заперечив** Вовка Вовченко, капітан команди й найавторитетніша людина в класі. — Бойкот — дурниця! Треба зробити так, щоб він просто кинув гратися в ці... ляльки.

— А як? — спитав Вареник. — Сказати йому — не грайся? А він скаже: пішли геть, я ніколи й не грався, це Вітька все вигадав. Спробуй доведи!

— Дуже просто. Треба його спіймати на гарячому. І висміяти так, щоб він на все життя забув це діло!

— Правильно! І сьогодні ж!.. — **голосно загукали** хлопці. Розмова відбулася на великій перерві в шкільному дворі.

- **Як хлопці вирішили вчинити з Жорою? Чому? Що буде далі?**

Після уроків мало відбутися дуже відповідальне тренування футбольної команди. За тиждень — фінальна зустріч із третім «А».

Коли пролунав останній дзвоник, Жора підійшов до Вовки Вовченка:

— Тренування буде?

— На жаль, ні. Відкладається з технічних причин, — і Вовка, примружившись, **багатозначно глянув** на Жору.

Але Жора не звернув на його погляд жодної уваги. І навіть не спитав, що це за такі «технічні причини». Попрощався й швидко побіг додому.

— До ляльок побіг! Ну, зажди, будуть тобі ляльки! — прошипів йому вслід Вареник.

За Всеволодом Нестайком

- Чому?**
- Чому хлопці назвали дії Жори злочином?
 - Чому гратися в кімнаті можна, а у дворі — ні?
 - Чому хлопці скасували тренування перед важливою грою?

¹ Бойкот — це коли група людей домовляється зовсім не розмовляти з кимось і не помічати його, щоб так покарати за якийсь вчинок.

Дискусія.

Чи потрібно відмовлятися від хобі, якщо друзі проти?

3

Випиши виділені в тексті словосполучення за зразком.

Зразок. Поводився (як?) дивно,

4

Спиши, доповнюючи речення прислівниками. Познач однорідні члени речення.

Митя Шульга говорив (як?) ... і Вовка Вовченко висловився (як?) ... і Жора Горобейко відповів (як?) ... і

Довідка. Схвильовано, голосно, тихо, спокійно, напружено, дружно, мирно, увічливо, стримано, розумно.

Читання з розумінням

1

Проблема. Конфлікт. Характеристика персонажів. Читаємо в особах. Театралізуємо.

ЗЛОЧИН ЖОРИ ГОРОБЕЙКА

Частина 3

Оповідання

• Про що йшлося в частині 2 оповідання?

...Стояв місяць травень. Сонце світило майже по-літньому, сліпучо й жарко.

Обережно крадучись уздовж парканів і перебігаючи від дерева до дерева, хлопці проходили вулицею. І весь час підозріло озиралися: чи не стежить за ними хто. Але на вулиці було тихо і порожньо.

Нарешті Вітя Деркач зупинився і таємничим голосом промовив:

— Тут!

Хлопці скупчилися навколо нього. Відштовхуючи лобами один одного, вони припали до шпаріни між дошками. Почувся збуджений шепіт: «Посунься», «Не заважай!», «Не штовхайся, а то як дам!»

Хлопці замовкли й прицаїлися. Спочатку вони нічого не бачили й не чули. Тільки шелест листя та миготіння

перед очима осяяних сонячними зайчиками гілок бузку. Але ось десь **ліворуч**, за кущами, **почувся** голос дівчинки. Потім голос Жори.

Штовхаючись і наступаючи один одному на ноги, вони рушили вздовж паркана. Паркан круто **завертав праворуч** і впирався в глуху стіну якогось сараю. Між сараєм та парканом світилася велика щілина — навіть руку просунути можна.

— Сюди! Тільки тихше! — **тихо шепнув** Вовка Вовченко, що йшов попереду всіх.

І тут хлопці побачили Жору. Вони заціпеніли й навіть перестали дихати.

- **Куди прийшли хлопці? Навіщо? Що вони побачать?**

Жодних сумнівів не було: Жора грався. Він стояв навколішках перед маленьким іграшковим столиком, за яким сиділи синій плюшевий ведмедик і знайома вже Віті Деркачу блакитноока лялька Маша. Жора насипав у маленькі жерстяні тарілочки пісок і говорив:

— Зараз ми поснідаємо й вирушимо в кругосвітню подорож. Пароплав «Санта Марія» стоїть під парами. Здається, вже був другий гудок? Правда, Таню?

— Авжеж, авжеж, треба поспішати, а то запізнимось.

Хлопці чули тільки пискливий тоненький голосок. Самої дівчинки вони не бачили, вона була десь за сараєм.

— Буде тобі зараз подорож! Кругосвітня!.. «Санта Марія!» — процідив крізь зуби Вовка. — Хлопці, пішли!

- **Що робив Жора? З ким він грався? Які почуття були у Вовки? Що буде далі?**

Хлопці тільки й чекали його наказу. Вони **швидко перелізли** через паркан, скочили в сад, і за якусь мить Вовка Вовченко вже стояв, схрестивши руки на грудях і примруживши очі, перед Жорою.

— Дивіться всі! Дивіться всі! Відомий воротар грається в ляльки. Заслужений майстер спорту по ляльках середньої ваги. От не знав!..

Усе презирство, на яке тільки був здатний Вовка, він вклав у ці образливі слова. Завмерши від подиву й несподіванки, Жора все ще стояв на колінах. О, це була

разюча картина! Вовка Вовченко у гордій позі, а перед ним на колінах, з іграшковою каструлькою в руках, Жора Горобейко!..

Кульмінація. — Так хоч покажи, на кого ти нас проміняв, — Вовка обернувся, шукаючи очима дівчинку, голос якої **щойно чули** хлопці. — **Познайом нас з...**

І раптом Вовка осікся. Слова застрягли у нього в горлі. Він закліпав очима й завмер із відкритим ротом. Біля сараю під кущем квітучого бузку стояло невеличке ліжко. На ньому лежала бліда худенька дівчинка років дев'яти. Вона була дивно нерухома, немов закам'яніла. Здавалося, її закували в якийсь сліпучо-білий панцир. Було видно лише її тонкі худі руки, що лежали поверх простирадла, і маленьку біляву голівку, ледь повернуту в бік хлопців. Великі темні очі дівчинки дивилися злякано й розгублено.

У саду стало так тихо, що чути було, як десь за кущами **заклопотано й невдоволено** гуде джміль.

- **Що побачили хлопці? Якою була дівчинка? Чому стало тихо? Що буде далі?**

Спадання дії. Жора підвівся із землі, обтрусив пісок із колін і, випрямившись, хрипкуватим зривистим голосом промовив:

— Що ж, знайомтесь. Це Таня. Моя сусідка. Тільки... підійдіть, хлопці. Вона... не встає. Вона... у гіпсі лежить. Другий рік уже. У неї хвороба хребта. Тепер їй всього місяць лежати лишилось. Потім вона встане і все буде нормально. А поки що... їй, звичайно, **нудно лежати** весь час, ну і... — Жора почервонів, — я її розважаю.

Розв'язка. Хлопці мовчали. Ви знаєте, є такий вираз — «хотілося провалитись крізь землю». Дуже влучний вираз! Можливо, вперше в житті хлопці відчули, що він означає. Їм хотілося саме провалитись крізь землю від ніяковості й пекучого сорому. Та ба! Провалитися вони не могли. І сховатися було нікуди. І хлопці підійшли до білого ліжка, що стояло під кущем квітучого бузку, познайомилися з Танею і по черзі потиснули її маленьку худу руку.

А Вовка Вовченко, капітан футбольної команди, сказав, ні на кого не дивлячись:

— Узагалі, ми... **випадково** сюди **потрапили**. Ми тебе шукали, щоб сказати, що тренування сьогодні не буде... з технічних причин.

Всеволод Нестайко

Чому?

- Чому у Вовки слова застрягли в горлі?
- Чому Жора грався ляльками?
- Чому хлопці хотіли провалитися крізь землю?

- Що ти відчуваєш: здивування, розгубленість, сором, повагу, ніжність тощо?

- Спиши друге речення з тексту. Підкресли підмет, присудок, однорідні члени речення. Обведи прислівники.

- Як змінилося слово «злочин» наприкінці оповідання?

2

Напиши ланцюжок слів, який би передавав емоції хлопців із початку й до кінця історії.

Гордо, заздрісно, соромно, ніяково, гнівно, здивовано, радісно, гордовито, розгублено, обурливо.

3

Випиши виділені в тексті словосполучення за зразком.
Зразок. Озиралися (як?) підозріло,

Пишу для себе.

1. Чи є ігри тільки для дівчат і тільки для хлопців?

2. Чи можу я грати в ігри, які вважають хлоп'ячими / дівчачими?

Правопис прислівників

- 1 Поясни, як розрізнити прислівники й сполучення іменників із прийменниками.

Наприклад, спустилися (звідки?) **згорі**. Прислівник **згорі** вказує на переміщення з якого-небудь місця, розташованого вгорі; з висоти вниз, вказує на напрямок ↓.
Прислівник пиши разом — **згорі**.

Спустилися (із чого?) з гори. Іменник **гора** з прийменником називають конкретне місце, яке можна уточнити. Наприклад, спустилися **з високої гори**
Іменник із прийменником пиши окремо: **з гори**.

- 2 Спиши, розкриваючи дужки. Обведи прислівники. Між прийменником й іменником допиши прикметник.

(З)ранку було похмуро. (З) ... ранку до обіду я писав вправу. (У)день я гуляв із собакою. (У) ... день я гуляв із собакою. Я побіг східцями (на)гору. Я виліз (на) ... гору.

- 3 Запиши словосполучення в таблицю.

Словосполучення дієслів із прислівниками	Словосполучення дієслів з іменниками із прийменниками
Повернув (куди?) убік, ...	Штовхнув (у що?) у бік, ...

Вивчити (на)пам'ять, скаржитися (на)пам'ять, стемніло (на)дворі, залишити (на)дворі будинку, пливти (на)зустріч човну, прийти (на)зустріч із другом.

Зразок. Вивчити напам'ять, скаржитися на погану пам'ять, ...

- 4 Спиши речення, підкресли однорідні прислівники. Поясни правопис розділових знаків.

Попéреду, позáду, збóку, **угорі** й **унизу** лунали голо-
си. І **зранку**, і вдень, і ввечері на подвір'ї **навесні** грала
музика. Оля розповідала вірш **напам'ять весело** і радісно.
Він говорить прямо, а робить криво.

- Розбери виділені прислівники за будовою.

Завдання на вибір.

1. Допиши до дієслів по 3 прислівники. Склади 2 речення з прислівниками на вибір.

Розповідає (як?)

Літає (де?) Працює

(коли?) Їде (куди?)

2. Пошир речення прислівниками. Установи зв'язок між словами в першому реченні.

Роман розв'язав задачу.

Аліса розповіла історію.

Діти сміялися.

Довідка. Тіхо, гóлосно, ціка́во, вéсело, правильно, вира́зно, радісно, увечері, удень, сьогодні, напам'ять, угорі, вліво.

5

Прочитай. Яких правил ти дотримуєшся? Спиши 3 правила.

ПРАВИЛА СОРТУВАННЯ СМІТТЯ

1. Ретельно / старанно змивай залишки їжі з упаковки. Упаковка має бути абсолютно / повністю чистою.

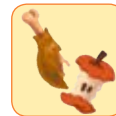
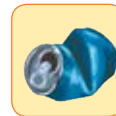
2. Сильно / міцно стискай пластикові пляшки та металеві бляшанки, щоб вони компактно / щільно лягли в бак.

3. Обережно / дбайливо клади скляні вироби у бак, щоб вони не розбилися передчасно / завчасно.

4. Уважно / пильно сортуй папір. Він має бути сухим.

5. Принось батарейки та ртутні термометри безпосередньо / прямо до пунктів збору небезпечних відходів. Не викидай їх у звичайний смітник.

6. Часто і вчасно винось харчові відходи, щоб уникнути неприємного запаху.

Інтерв'ю в парах.

1 учень / учениця

Яке правило найважливіше? Чому?

2 учень / учениця

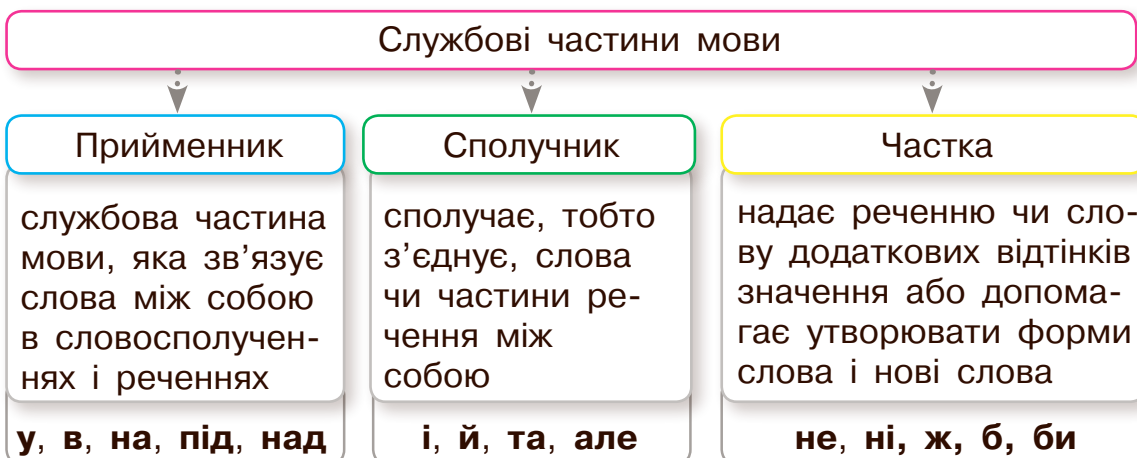

Якого правила найскладніше дотриматися? Чому?

Службові частини мови

- 1 Назви частини мови, які належать до службових.

- 2 Склади історію, як діти будували вежу з коробок.

Прийменники

у
з
в
на
над
під
від
для
біля
крізь
поруч
через
посеред

Сполучники

і
а
але
та
й
тому що

- У коробках лежать різні предмети. Які саме, ти здогадаєшся за написами на них. Склади речення з однорідними членами про те, що лежить у кожній коробці. Уживай сполучники й прийменники.

Підказка. У червону коробку ми поклали... На стіні висять і портрет, і пейзаж, і натюрморт.

- 3 Запиши речення, поєднуючи слова сполучником **і**. Уживай прийменники **й** частку **не**.

Олівець, ручка. Шкарпетки, капці. Картонний, пластиковий. Складати, будувати. Будувати, вежа.

Зразок. Не клади олівець і ручку в коробку.

- Яку пару слів ти не можеш поєднати сполучником? Чому?
-

- 4 Запиши речення, спочатку вживаючи перший сполучник із дужок, а потім другий. Поясни, як від зміни сполучника змінюється зміст речення. Правильно став розділові знаки.

Ми побудували вежу (**і, тому що**) запросили друзів гратися. Вежа була високою (**і, але**) кіт видерся на неї.

.....

- 5 Прочитай початок тексту. Напиши текст-розповідь за поданим початком. Обведи сполучники, підкресли прийменники.

Улянка й Андрійко будували велику вежу з картонних коробок. Вони дістали з першої коробки човен і корабель, трамвай і автобус, легкову і вантажну машини. Поставили коробку на підлогу і...

- 6 Напиши, що ти любиш і не любиш робити. Поєднай слова сполучником **і**.

Писати твори, малювати картини, грати в комп'ютерні ігри, конструювати робота, мити посуд, прибирати, витирати пил, розв'язувати задачу, учити вірші напам'ять.

Зразок. Я люблю писати твори і малювати картини.

Вигук

Вигук — це особлива незмінна частина мови.

1 Розглянь малюнок. Що відбувається? Прочитай слова. Це вигуки. Як їх потрібно вимовляти? Чому?

2 Устав вигуки з малюнка у завданні 1 в речення. Поясни свій вибір.

- ...! Швидше виходь, бо ми вже зачекалися!
- ...! Усі вирушаємо до динозавра.
- ...! Курчатко випадково наступило мені на лапку.
- ...! Який же добрий динозавр!
- ...! Радий бачити тебе в нашій компанії.
- ...! Як складно розбивати шкаралупу, щоб з'явитися на світ.

3 Пригадай, що означають вигуки. Запиши їх у таблицю.

Почуття	Воле- виявлення	Етикетні формули	Звуконасліду- вальні слова
Ой, ...	Агов, ...	Дякую, ...	Няв-няв, ...

- У яких ситуаціях ти можеш уживати вигуки в мовленні?

4 Розшифруй і запиши діалог у парі. Порівняй свій діалог і діалог партнера / партнерки.

- Привіт! Гей! Ой-ой.
- Здрастуй! Гайда! Ого!

- а Чи можна спілкуватися тільки вигуками?
- б Які емо́дзі ти можеш використати, щоб «зашифрувати» вигуки в листуванні онлайн? Склади список вигуків і намалюй емо́дзі.

Вигуки на письмі відокремлюють комами чи знаком оклику.

Привіт, друже!

Ого! Який величезний кавун.

- 5 Спиши, розставляючи розділові знаки.

Добрий ранок Олено Тарасівно. Привіт Улянко. Романа добрий день. Ого Який яскравий колір. Ой-ой знову помилка. Гей виправляй помилку.

- 6 Розкажи, які почуття може передавати вигук «Ах!».

Захоплення	Співчуття	Обурення
Ах, яка краса!	Ах, дуже шкода.	Ах, жохливий звук.

- Поміркуй, які почуття може передавати вигук «Ой!». Склади 3 речення, у яких цей вигук матиме різні значення.

- 7 Спиши, розставляючи розділові знаки.

Зразок. Почекай, будь ласка, своєї черги.

1. Бабусю, приготуй мені будь ласка какао.
 2. Допоможи мені будь ласка розв'язати задачу.
 3. Підкажіть будь ласка де зупинка автобуса?
 4. Позич будь ласка олівець.
 5. Пані Ірино щиро дякую за допомогу.
- Обговоріть у парі ситуації, коли можна вживати ці речення.

Розвиток мовлення. Текст-розповідь з елементами опису

- Розглянь малюнок. Уяви, що білі ведмедики побачили золоту рибку, яка виконує бажання. Що відбуватиметься?

Склади історію «Про білих ведмедів і золоту рибку».

1. Зачин

Напиши про місце і час подій, про те, чому ведмеді опинилися біля ополонки.

Використай вигуки:
Привіт! Гей! Гайда!

2. Головна частина

Розкажи, як ведмеді побачили рибку й здивувалися.

Використай вигуки:
Тссс-тссс. Ох! Ах! Ого! Хлюп-хлюп.

Опиши, який вигляд мала рибка.

Використай слова: **золотиста, блискуча, осяйна, випромінює світло.**

Напиши послідовно, про що просив кожний ведмідь і що відповідала йому рибка.

Використай вигуки:
Дякую! Будь ласка. До побачення.

3. Кінцівка

Подумай, чим закінчиться історія.

Використай вигуки:
До побачення. Ух!

Що я знаю / умію?

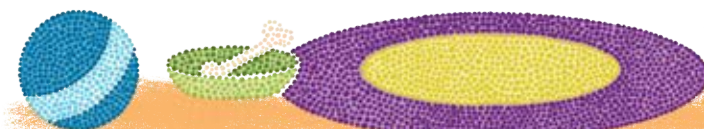
- 1 Запиши 5 словосполучень дієслів і прислівників.
Познач у словосполученнях головне слово.
Постав питання до залежного слова.

мовчки	розбірливо	виразно	часто	сором'язливо
вголос	ЧИТАЮ	ПИШУ	ГОВОРЮ	
тихо	голосно	пóшепки	охайно	
повільно	зрідка	швидко	щиро	

- 2 Запиши 5 пар споріднених прикметників і прислівників.
Зразок. Радісн**ий** — радісн^о, ...

- 3 Прочитай. Добери заголовок і спиши текст. Обведи сполучники, підкресли прийменники.

Нічого кращого у світі немає за стиглий кавун і татусеві історії про Всесвіт. Щовéчора тато розказує нам із Соломкою нову цікаву історію. Тиждень тому він розказував про те, як усе складається із частинок, як пляж із піщинок. З **м**а**л**еньких **ч**а**с**тинок складаються яблуко, мама, тато, Соломка, наш пес Жуйка, найвища гора в Україні — Говérла, і навіть наша вчителька Зоя Іванівна. З таких самих частинок складаються зорі в небі! Усе, що ми бачимо, складається з таких піщинок. А ще ці піщинки називають загадково — матéрія.

За Кирилом Безкоровайним

- Склади 2 речення за змістом, уживаючи вигуки.

Зразок. Ах! Я і Говерла складаємося з матерії?

Словосполучення і речення

Речення — це одне слово або декілька слів, пов'язаних за змістом і граматично. Речення виражає завершену думку. Слова в реченні пов'язані граматично: за допомогою закінчень, прийменників, сполучників.

- 1 Запиши одне слово, одне словосполучення й одне речення до кожного з малюнків. Порівняй їх.

- 2 Випиши словосполучення. Якщо потрібно, використовуй таблицю.

Малюю олівцем, на носі, песик і м'ячик, буду їсти, біленьке цуценя, великі очі, відбиваю м'яч, щеня і миска, на собаці, песик малює, зарубати на носі.

Не є словосполученнями				
Головні члени речення	Іменник із прийменником	Слова, з'єднані сполучниками	Складені форми дієслова	Фразеологізми
Песик злякався.	У місці	Щеня і м'яч	Буду гратися	Повісити носа

- 3 Спиши. Визнач головні та другорядні члени речення.

На столі лежав **бутерброд**. Дмитрик з'їв **бутерброд**. У небі сяє **сонце**. У вікні я бачу **сонце**.

- а Заміни виділені іменники особовими займенниками (він, воно, його). Порівняй речення і зроби висновок.
- б Визнач відмінок виділених іменників.

Діаграма Венна. Порівняй собаку і вовка. Чим вони схожі? Чим відрізняються?

- Напиши текст, порівнюючи вовка і собаку. Використай схему на с. 29.

4

Прочитай анотацію. Чи хочеш ти прочитати книгу Іана Вайброу про Малого Вовчика? Чому?

Анотація. Британський письменник Іан Вайброу написав серію книг у формі листів про Малого Вовчика. «Капосна книжка Малого Вовчика» про капості — недобрі, підступні, шкідливі вчинки. Про те, як головний герой Малий Вовчик вчиться розуміти, що капості не приносять добра. Герой пізнає світ, робить помилки — і на письмі, і в житті. Учиться їх помічати й виправляти. У повісті з гумором описано «Дев'ять Правил Поганця» і справжні правила пластуна — дитячої скаутської організації, яка існує в різних країнах світу.

- а) Прочитай виділені слова. Чи є вони словосполученнями? Чому?
- б) Випиши 7 словосполучень. Визнач у них головне і залежне слова.

Читання з розумінням

1

Серія книг. Уривок повісті. Розповідь від першої особи. Тема й головна думка. Місце і час подій. Характеристика персонажів.

ТАБІР БІЛЯ ОЗЕРА День 40

- Чи писав / писала ти коли-небудь листи? З якої нагоди?

Любі мої мамцю й татку!

Стільки всього маю вам розказати! Добре, що я люблю писати. Уявляєте, вожака пластуна зграї звати Акела, так само як мого татка! Пластуні просто дивовижні!

Я вже писав вам, що можна отримати силу-силенну значків, якщо стати пластуном. Акела каже, що якби

я залишився з ними, то міг би отримати значки Мандрівника, Дослідника, Провідника, Читача й ще багато інших. Є навіть значок для Любителя Тварин. Я кажу: о, ура, я ж великий любитель тварин! Страшенно люблю, наприклад, кролячі крученіки. Та Акéла пояснив, що значок дають не тому, хто любить їсти тварин, а тому, хто їх захищає. Отак. А шкода.

Я вже вмію добре ставити намет, гратись у шпигунів, розповідати історії біля багаття. Сьогодні я розповів усім про дядька і про Школу Погáнців, про Дев'ять Кáпосних Правил і про те, як важливо для мене отримати Значок Злого Вовка й стати справжнім Погáнцем-Сіромáнцем.

Усі стали розпитувати мене, що ж то за Дев'ять Правил Поганця, та я зізнався, що знаю тільки вісім.

— Розкажуй,— кажуть,— які знаєш.

Тож я і розповів:

1. Люту́й, шалені́й, скажені́й, наві́сній.
 2. Лайся на всі заставки.
 3. Бреши відверто, бреши невтомно, бреши **нахабно і безсоромно**.
 4. Усе, що живе, — хай в пащу пливе. Ти жалю не знай — хапай і ковтай!
 5. Їж, давися, ні з ким не ділися!
 6. Невтомно вдосконалюйся в підло́ті та паску́дстві.
 7. Будь люб'язним мордомі́ром.
 8. Не **розпатякуй** свої блискучі ідеї.
- Де й коли відбуваються події, описані в листі? Що ти думаєш про «Дев'ять Капосних Правил»?

Данько сказав:

— Це дуже цікаво, бо правила пласту́нів цілком протилежні. Ось послухай:

1. Щодня ставай трішки кращим.
2. Піклуйся про інших.
3. Будь вдячним.

— Гар-гар! Ну й насмішив ти мене, Даньку! — не повірив я.

Тоді обізвався Акéла:

— Вовчику-брату! Хто навчив тебе отих жахливих правил, чи не той старий лиходій, що хотів зруйнувати наш табір?

— Так, — зізнався я, — то мій дядько Вовчйло-Хижачйло.

— Що ж, — мовив Акéла, — прикро тобі це казати, але я гадаю, що таким, як твій дядько, не слід учителювати. Таких слід саджати в клітку. Він — люта, жорстока й підступна тварина.

— Красно дякую, Акéло! — просявав я. — Дядько був би щасливий почути від вас такі чудові компліменти!

Ваш переповнений враженнями М.

За Іаном Вáйброу

Переклад Ореста Стадника

- а) Хто і кому пише листа? З якою метою?
- б) Хто створив правила, які описано в листі? Чому вони різні? За якими правилами жити краще? Чому?
- в) Знайди в тлумачних словниках значення виділених слів. Добери антоніми.

Значення слова	Антоніми
Лютувати — виявляти безжальну жорстокість, нещадність. Знущатися з кого-небудь.	Бути добрим, спокійним і радісним.

- г) Запиши «Дев'ять Правил Поваги», змінюючи «Дев'ять Правил Поганців».

Зразок. 1. Лютуй, шаленій, скаженій, навісній. 1. Будь доброзичливим, спокійним, не ображай інших.

- 2 Намалюй 3 значки: мандрівника, дослідника і читача. Напиши на них 3 речення: розповідне, питальне і спонукальне.

Пишу для себе.

Напиши листа до рідних, друзів, Малого Вовчика, інших персонажів літературних творів, мультфільмів чи фільмів, блогерів тощо.

Однорідні члени речення

Ти вже знаєш, що в реченні може бути кілька однорідних членів, які відповідають на те саме питання, належать до того самого слова, є тим самим членом речення.

- 1 Розкажи про розділові знаки в реченнях з однорідними членами.

○, ○	○ і ○	і ○, і ○
------	-------	----------

- Склади 3 речення про тварин, використовуючи схеми.

- 2 Дай відповіді на запитання й запиши речення на вибір, уживаючи однорідні члени речення.

Хто живе в озері? Хто риє нори? Що росте в саду? Що росте в лісі? Що ти вмієш робити? Що роблять твої найкращі друзі? З ким ти дружиш?

З однорідними підметами	З однорідними присудками
У лісі живуть <u>вовк</u> , <u>лисиця</u> , <u>ведмідь</u> .	Лисиця <u>зупинилася</u> , <u>причаїлася</u> під кущем.

- Установи зв'язок між словами в першому й останньому реченнях.

Завдання на вибір. Обери слова й запиши речення на вибір, уживаючи однорідні члени.

1. Однорідні підмети: тато, мама, брат, сестра, друг, подруга.

2. Однорідні присудки: радити, сміятися, веселитися, танцювати, співати.

3. Однорідні другорядні члени: подарунку, сонцю, щасливий, радісний, голосно, радісно.

Редагую.

Я люблю пити сік і свою подруга. Я бачу світло фар і гудіння автомобіль. Я чую сміх дітей і червоний м'яч. Я смакую соковитим апельсин і запахом м'ята.

Однорідні члени речення

Однорідні члени речення можуть мати залежні слова.

- 1 Спиши. Підкресли однорідні члени речення. Визнач залежні слова, які мають при собі однорідні члени речення.

На таці лежали горіхові ^хвафлі, медові ^хпряники.

Ми налили апельсиновий ^хсік, абрикосовий ^хкомпот.

Ми приготували чай із м'яти, кисіль із вишень.

Діти голосно розповідали історії і весело сміялися.

- Склади 3 речення з однорідними членами із залежними словами. Чи є залежні слова однорідними членами речення?

- 2 Тема й головна думка. Проблема. Характеристика персонажів. Читаємо в особах. Театралізуємо.

ПЕППІ ХОДИТЬ ПО КРАМНИЦЯХ (Уривок, скорочено)

ПОВІСТЬ

Одного весняного дня Томмі й Аніка прибігли до Пеппі.

— Що ми сьогодні робитимемо? — запитав Томмі.

— А що, якби ми пішли до міста? Походили б по крамницях? — відповіла Пеппі.

У містечку було чимало крамничок. Жінки заходили з кошиками й купували каву, цукор, мило, масло. Діти купували лимонад і жувальну гумку. Але в багатьох дітей не було грошей.

Опівдні на головній вулиці містечка з'явилися Томмі, Аніка і Пеппі.

— Так, мабуть, треба вже починати купівлю, — мовила Пеппі. — Найперше я хочу купити піаніно.

— Піаніно? — здивувався Томмі. — Ти ж не вмієш на ньому грати, Пеппі!

— Не знаю, я ще не пробувала, — відповіла Пеппі. — Не мала нагоди спробувати, бо не було піаніно. А я тобі скажу, Томмі: треба дуже довго вправлятися, щоб навчитись грати на піаніно без піаніно.

Крамниці з піаніно їм не трапилося, зате вони опинились біля парфумерії. У вітрині вони побачили велику банку мазі від ластовиння, а поряд — картку з написом: «ВАС ТУРБУЄ ЛАСТОВИННЯ?»

— Ти ба! — здивувалася Пеппі. — Що ж, на чемне запитання треба чемно й відповісти. Заходьмо!

Пеппі відчинила двері й зайшла всередину. За прилавком стояла літня жінка. Пеппі підступила до неї й твердо мовила:

— Ні!

— Що ти бажаєш? — спитала жінка.

— Ні! — ще раз мовила Пеппі.

— Я не розумію, що ти маєш на думці, — сказала жінка.

— Ні, мене не турбує ластовиння.

Тепер жінка зрозуміла Пеппі, але глянула на неї й вигукнула:

— Дитино моя, та ти ж уся в ластовинні!

— Так, але воно мене не турбує. Воно подобається мені. До побачення! — Пеппі рушила до виходу, проте у дверях обернулася й гукнула: — Але якщо у вас є така мазь, від якої проступає ще більше ластовиння, то надішліть мені додому вісім банок!..

Пеппі зупинилася перед вітриною кондитерської. Там стояли дітлахи й зачаровано дивилися на ласощі, виставлені за шибою: великі банки із червоними, синіми й зеленими карамельками, довгі ряди шоколадних тістечок, цілі стоси жувальної гумки й паперові пакети із солодким лимонадом. Діти зітхали — у них не було грошей.

— Так, сюди нам треба навідатися, — мовила Пеппі. — Прощу, дайте мені вісімнадцять кілограмів карамельок.

Жінка витріщила на неї очі. Вона зроду не продавала ще нікому стільки карамельок.

— Може, вісімнадцять карамельок? — перепитала вона Пеппі.

— Дайте мені вісімнадцять кілограмів карамельок, — сказала Пеппі й поклала на прилавок свою монету.

Тоді жінка заходилася насипати цукерки у великі торбини. Найдобріші були червоні карамельки — якщо їх трохи обсмоктати, то вони мали дуже смачну серединку. Зелені були кислуваті, але непогані. Малиновий мармелад і солодцеві льодяники також були добрі.

— Мені ще треба сімдесят два пакети лимонаду й сотню шоколадних тістечок, і на сьогодні досить, — мовила Пеппі. — І, мабуть, потрібен буде візок, щоб усе це забрати.

Жінка сказала, що поряд є крамниця іграшок, де продають візки.

Тим часом перед кондитерською зібралось ще більше дітей. Вони дивилися крізь вікно, як Пеппі купувала цукерки, і мало не мліли з хвилювання й цікавості. Пеппі побігла до крамниці іграшок, купила візочок і навантажила на нього всі свої пакунки. Тоді озирнулася на дітей і гукнула:

— Хто з вас не любить цукерок, виходьте наперед! Але ніхто з дітей не вийшов.

На Головній вулиці зчинився гармідер. Потім діти розійшлися веселі й задоволені.

*За Астрід Ліндгрен
Переклад Ольги Сенюк*

• Що ти відчуваєш? Чому?

• Розкажи про Пеппі Довгопанчоку за схемою.

Діти обговорювали питання «Чи потрібно дарувати друзям подарунки?» З ким ти погодишся?

Подарунок — це увага. Ти знаєш, чим цікавиться друг, що любить. Хочеш, щоб йому було приємно.

Настя

Подарунком я кажу «дякую» за підтримку та дружбу.

Сергій

Але якщо дарувати подарунки занадто часто чи занадто дорогі, хтось почне дружити заради подарунків.

Олексій

Марічка

Для мене дружба — це довіра, а не речі. Найкращий подарунок — разом пограти.

3

Склади список предметів, які були в магазинах, що відвідала Пеппі з друзями.

Магазин парфумерії	Кондитерська	Магазин іграшок

• Склади 3 речення з однорідними членами, використовуючи списки.

Зразок. Діти їли червоні цукерки, зелені льодяники та малиновий мармелад.

4

Випиши з уривка повісті виділені речення. Обведи однорідні члени речення із залежними словами.

Поняття про складне речення

Складне речення — це речення, яке складається з двох або більше простих речень.

- 1 Розглянь малюнок. Що відбувається? Порівняй речення. Скільки граматичних основ (підмет і присудок) у кожному реченні?

Соломійка
розфарбовує
тюленя.

Сергійко
малює
верблюда.

Сергійко малює верблюда, Соломійка розфарбовує тюленя.

Між частинами складного речення потрібно ставити кому.

- 2 Із простих речень утвори й запиши складні речення. Підкресли головні члени речення.

1. Олена малює портрет. Роман пише пейзаж. 2. Хлопці створювали колаж. Дівчата придумували комікс.

Зразок. Інна читає оповідання, Анна малює ілюстрацію.

- 3 Порівняй речення і малюнки. Визнач просте речення, речення з однорідними членами і складне речення.

1. Кіт п'є молоко. 2. Кіт п'є молоко і їсть ковбасу. 3. Кіт п'є молоко, а миша гризе ковбасу.

- 4 Визнач підмет і присудок у кожному реченні. Спиши складні речення. Поясни, скільки граматичних основ у складному реченні.

Сергій дивиться на картину. Світить сонце, у небі пропливає хмарка. У полі жовтіють груші, у саду червоніють яблука. Діти збирають яблука, груші, сливи.

- Чим відрізняється складне речення та просте з однорідними членами речення?

З'єднай частини складного речення сполучниками **і, а, але, тому що та іншими.**

- 5 Допиши другу частину складного речення.

На клумбі розпускаються квіти, і Над квітами кружляють метелики, а Жабки кумкають, але Птахи в'ють гнізда, тому що

- 6 Факти й думки. Перевіряємо факти.

Марія Приймаченко — українська народна художниця. Вона малювала в жанрі «наївного мистецтва». Наївний — це простодушно-довірливий, безпосередній. Такими є її картини: добрими й щирими. Художниця писала: «Починалося все це так. Якось біля хати, над річкою, на завітчаному лузі пасла я гусей. На піску малювала всякі квіти, побачені мною. А потім помітила синюватий глей¹. Набрала його в пелену і розмалювала нашу хату...». Сусіди приходили подивитися на дивину, зроблену дитячими руками, просили і їхні хати прикрасити.

Захотів слоник бути моряком

¹ Глей — мул; пластична глина сизого, червоного й інших кольорів.

Інтерв'ю в парах.

1 учень / учениця

У якому жанрі малювала Марія Приймаченко?

2 учень / учениця

Що знайшла художниця біля річки?

Розвиток мовлення. Пояснюю явище природи

- Дізнайся про одне з явищ живої чи неживої природи, яке тебе цікавить. Напиши, спираючись на наукові факти, чому воно відбувається.

Чому
йде дощ?

Чому я бачу
блискавку?

Чому їжак згор-
тається в клубок?

1. Заголовок

Напиши заголовок
як запитання

Чому їжак
згортається в клубок?

2. Зачин

Опиши явище, яке ти пояс-
нюватимеш. Який воно має
вигляд?

Їжак — це маленька дика
тваринка, спина якої вкрита
тисячами гострих голок. Коли
їжак відчуває небезпеку, то
перетворюється на колючу
кульку, ховаючи лапки та мор-
дочку всередину.

3. Головна частина

Послідовно поясни, коли, як
і чому це відбувається.

Під шкірою звірка є спеціальні
м'язи. Коли їжак лякається, м'язи
різко скорочуються і наче стягу-
ють його тіло. Якщо хижак спро-
бує напасти на колючий клубок,
то боляче вколеться і відступить.

Уживай дієслова. Використо-
вуй наукові поняття. Пиши
слова **якщо, коли, тому що.**

4. Кінцівка

Напиши висновок. На-
магайся узгодити його
з першим реченням.

Отже, вміння згортатися — це
надійний спосіб захисту, який
допомагає їжаків вижити в лісі.

Додай малюнок або схему,
які б проілюстрували те,
що ти пояснюєш

Що я знаю / умію?

- 1 Прочитай текст. Добери заголовок.

Настала весна. Світить сонце. На лісових галявинах розпустилися ніжні проліски, тендітні підсніжники, яскрава медунка. Чи бачили ви ці квіти? Бережіть первоцвіти! Не зривайте, милуйтеся квітковою красою в лісі!

З вирію повертаються жайворонки, журавлі, солов'ї. Чуєте їхній спів звідусіль? Журавлі курличуть, солов'ї тьохкають. **На подвір'ї весело цвірінькають сірі горобці.**

Гудять джмелі, джижчать бджоли.

Природа прокинулася від зимового сну.

- 2 Запиши по одному реченню в кожний стовпчик таблиці.

Розповідне речення	Питальне речення	Спонукальне речення

- 3 Установи зв'язок між словами у виділеному в завданні 1 реченні.

- 4 Випиши 2 речення з однорідними членами із завдання 1.

- 5 Склади 2 речення з однорідними членами за схемами.

○ і ○, ○ і ○ ○, ○, ○, ○

- 6 Утвори складне речення. Підкресли головні члени речення.

Довідка. Настала весна. Дзюрчать струмки. Розпустилися первоцвіти. Вони приваблюють комах.

- 7 Спиши, розставляючи розділові знаки.

Первоцвіти розцвітають на пагорбах у лісах у садках.
Ніжні підсніжники сині проліски тендітні фіалки
прикрасили лісову галявину.

Типи текстів

- 1 Прочитай. Визнач текст-опис, текст-розповідь, текст-міркування. Поясни, чим вони відрізняються.

ОПИС

1. Морозиво ніжилося у хрусткому вафельному стаканчику як білосніжна хмарка. Зверху воно було припорошене яскравими шматочками фруктів, як веселка, та виблискувало білим розтопленим шоколадом.

Який?

РОЗПОВІДЬ

2. Морозиво тануло. Солодка крапля впала на підлогу.

«О, смачненьке!» — подумала мушка Зізі. Вона плюхнулася в пломбірну калюжу та приклеїлася. Зізі махала крильцями, але злетіти не могла. Раптом вікно відчинилося. Повітря підхопило мушку і звільнило з липкої пастки.

Що сталося?

МІРКУВАННЯ

3. Їсти морозиво щодня — не надто здорова звичка.

Одна порція десерту може містити до п'яти ложок цукру. Це майже денна норма. Твій організм не може щодня боротися із понаднормовим цукром.

Чому?

Тому найкраще обрати для морозива особливий час.

Текст-опис — це такий текст, який описує когось чи щось. Текст-опис допомагає детально уявити предмет, людину чи тварину.

Текст-розповідь — це текст, у якому послідовно повідомляється про певні події.

Текст-міркування — це текст, у якому доводиться певна думка.

Читання з розумінням

1

Тема й головна думка. Проблема. Передбачаємо за заголовком. Характеристика персонажів. Читаємо в особах. Театралізуємо. Проєкт.

- Чи була у твоєму житті ситуація, коли було ніяково, соромився / соромилася свого вчинку?

МСЬЄ ЖАК ТА КВІТНЕВА РИБА (Уривок, скорочено)

Оповідання

зачин

Усі ми знаємо, що десь-колись перед кимось точно завинили. Можливо, мимохіть чи випадково. Коли я забуваю бути до людей уважною, чемною й доброю, мені щоразу пригадується мсьє Жак.

Мсьє Жак приїхав зі школи в паризькому передмісті.

Упродовж цілого березня він замість нашого вчителя мсьє Анатолія навчав нас французької мови.

Він не був поганий чи прикрий, але сталося так, що цілий клас узяв собі за звичку постійно кепкувати з мсьє. Його домашні завдання можна було відкладати тижнями, він дозволяв під час відповіді заглядати до підручника чи в зошит.

Він ніколи не сварив нас за спізнення й ніколи не починав уроку, доки всі-всі не зберуться. Він же замість диктантів і обридливих вправ охоче розповідав нам цікаві французькі казки та вірші, учив пісеньок та ігор, що в них бавиться паризька малеча. І неодмінно на кожному уроці ставив комусь дванадцятку.

- Про кого чи про що ти дізнався / дізналася? Що може трапитися в школі з мсьє Жаком і учнями?

головна
частина

Зав'язка. Наприкінці березня мсьє Жак розповів нам про одну цікаву французьку традицію. Напередодні першого квітня всі готують квітневих риб — вирізаних із паперу, розмальованих власноруч і описаних добрими жартами. Рибу таку належить першого квітня непомітно почепити на спину тому, до кого почуваєш симпатію, кого поважаєш і маєш за друга. Виходить одночасно і жарт,

і вияв прихильності. Значно краще, ніж почепити комусь на спину табличку «Штурхни мене» абощо.

Ідея нам дуже сподобалася. Бо ми вирішили приготувати квітневу рибу для кожного з учителів.

Розвиток дії. А наступного дня було перше квітня, день дотепів і бешкетів. Усім учителям на двері ми почепили красиво розмальованих картонних риб зі щирими вітаннями від 4-А класу, і вони, учителі, були втішені й зворушені. Останнім уроком у нас була французька.

Цілий урок мсьє Жак розповідав нам французькі дражнилки та різні смішні віршики й скоромовки, і навіть не наполягав, щоб ми записали невідомі слова... Відтак поставив усім хороші оцінки, вислухав наше «оревуа-ар, мсьє-е Жа-ак», забрав свого рудого портфельчика й ви-йшов із класу. (Наступного дня він відлітав до Парижа.)

Ми й собі заходилися збирати речі.

— Та в тебе риба на спині! — крикнула Галка Ігореві.

— І в тебе! — відказав їй Мирослав.

— І в тебе, поглянь, і в тебе, — загомоніли всі.

Мсьє Жак прилаштував крихітних паперових риб до спинок стільців, а до кожної причепив двосторонній скотч. Зовсім крихітний шматок, щоб не попсувати нашого одягу. Коли ми всідалися на початку уроку, риби поприклеювалися нам до спин. Кожному він записав щось хороше, щось таке, що можна було сказати тільки про цю людину. Мабуть, він малював і вирізав їх до пізньої ночі. «Ти дуже гарна й розумна, та головне — уважна, чуйна і добра, Катрін, — написав він на моїй рибі, — залишайся такою завжди».

І тут я помітила, що ми не приготували квітневої риби лише для мсьє Жака...

- **Що відбулося? Чому? Які емоції відчували діти, коли згадали, що не привітали мсьє Жака? Подумай, що буде далі.**

Наступного дня всі принесли з дому гарно розмальованих картонних риб. Усі раптом пригадали, як цікаво було слухати оповіді мсьє Жака, як багато він нас навчив.

Текст-опис — це текст, який описує когось чи щось. Він допомагає уявити предмет, людину чи тварину.

- 1 Порівняй тексти-описи. Який більш емоційний? Який містить більше інформації?

МІЙ КОТИК

зачин

У моєму домі живе кошеня Пух.

головна частина

Кошеня білесеньке, як вершкóве морозиво. У Пуха зелені оченята, як коштовні смарагди. А ще чутливий рожевий носик, схожий на сердечко. Щось смачне одразу відчує. У нього гострі кігтики в лапках-подушечках й інколи **гострий** характер.

кінцівка

Кошеня непосидюче й грайливе. Тож після уроків я залюбки граюся з ним.

КІТ ЛІСОВИЙ

зачин

Кіт лісовий — вид хижих ссавців із родини котових.

головна частина

Лісовий кіт подібний до свійського, але більший за розміром. Довжина тіла 90 см. Забарвлення хутра однотонне, сіро-руде. Хвіст товстий, відносно короткий, з чорним кінчиком. Вуха широко поставлені.

кінцівка

Кіт лісовий — рідкісна тварина, занесена до Червоної книги України.

- 2 Порівняй тексти-описи. Заповни таблицю.

Ознаки	Текст «Мій котик»	Текст «Кіт лісовий»
Мета створення		
Особливості опису		
Уживання слів		

Довідка. Описати, створити образ, навести факти, викликати емоції, викликати цікавість, пряме значення слів, переносне значення слів, пестливі слова, числівники.

Текст-розповідь

Текст-розповідь — це текст, у якому послідовно повідомляється про певні події.

- 1** Прочитай. Який це текст: опис, розповідь чи міркування? Чому?

зачин

Я кулею залетів у стару шафу і причаївся серед одягу. Тепер мене ніхто не знайде! Під час гри у схованки завжди потрібно знати найкращі місця.

головна частина

Раптом задня стінка шафи хитнулася, і я почав падати. Ні, цього не може бути! Я в шафі! За мить я плюхнувся у сітку над вулицею. Унизу бігали мідні маленькі годиннички. Усі вони поспішали до Велетенської Пружини на ранкову підзарядку. Один за одним годиннички застрибували під золотий ключ, який заводив їхні механізми на цілий день. Підзарядившись, вони бігли на роботу — рахувати секунди, хвилини, години в нашому світі.

кінцівка

Раптом кишеньковий годинник закричав: «Дитина!» — і показав на мене. Моє серце пішло в п'яти.

«Що ж робити?» — подумав я і прокинувся у старій шафі. Таки шафа — гарна схованка!

- Назви частини тексту-розповіді. Які слова найчастіше використовуються в тексті?

- 2** Придумай незвичайний світ і напиши текст-розповідь про пригоду за схемою.

зачин

Хто? Де?
Коли?

головна частина

Зав'язка. З чого все почалося?
Розвиток дії. Що відбулося далі? Які перешкоди були? Як їх долали?
Кульмінація. Як герої впоралися з останньою перешкодою?
Розв'язка. Як усе закінчилося?

кінцівка

Що сталося з героями наприкінці?

Текст-міркування

Текст-міркування — це текст, у якому доводиться певна думка.

- 1 Розглянь схему. Поясни, з яких частин складається текст-міркування.

Теза

Доведення

Висновок

- 2 Учні брали участь у дискусії «Чи завжди слід погоджуватися з іншими людьми?» Прочитай їхні міркування.

Не варто погоджуватися

Іванна. Не тоді, коли я маю рацію, а інші — ні.

А якщо вони думають, що правда їхня?

Ігор. Тому що я маю право на власну думку.

Чи впливають на твою думку погляди інших людей?

Інна. Ми не можемо всі мати однакові думки: усі ми різні.

Хіба можуть люди не мати нічого спільного?

Можна погоджуватися

Ксенія. Так, бо суперечки нічого не дають.

Чи можна бути собою, не висловлюючи власної думки?

Кирило. Так, краще слухати інших, щоб не було конфліктів.

Чи варто зрікатися того, що ти вважаєш правильним, щоб уникнути конфлікту?

Клара. Так, тому що мене не будуть любити.

Чи потрібна тобі любов, яка складається з того, що ти весь час погоджуєшся?

За ідеями Оскара Бреніф'є

- Напиши текст-міркування щодо теми дискусії.

- 3 Прочитай вислови дітей. З ким ти погодишся?

Я люблю слухати протилежні думки, бо тоді я можу

краще обдумати питання

зрозуміти не тільки те, що лежить на поверхні, а зануритися глибше в питання

зрозуміти позицію іншої людини перед тим, як висловити незгоду

Розвиток мовлення. Текст-міркування

- Ти пишеш текст-міркування для того, щоб висловити власні погляди на питання, яке є суперечливим.

1 Обери позицію щодо питання.

Під час дискусії я висловлюю власні думки.

 Так	Ні
1.	1.
2.	2.
3.	3.

2 Запиши тезу.

Під час дискусії я завжди / часто / зрідка / ніколи висловлюю власні думки.

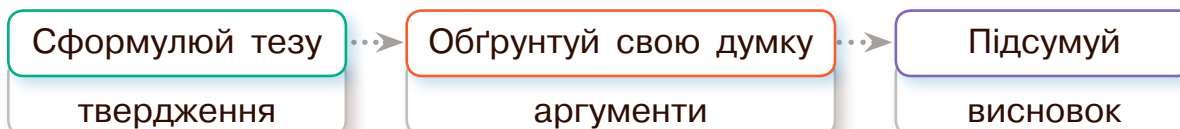
- Поясни, чому твоя позиція є правильною. Використай аргументи.

Аргументи	
Факт — дійсна, не вигадана подія, дійсне явище; те, що сталося, відбулося насправді.	Цитата — точний, дослівний уривок із якого-небудь тексту.
Приклади з власного досвіду, досвіду інших людей, про який ти знаєш. Із книг: енциклопедій, довідників, словників, художніх книжок та інтернет-джерел. Перевіряй надійність джерел інформації!	

3 Склади список аргументів на чернетці. Ти можеш записати аргумент одним словом, словосполученням, реченням. Це може бути факт чи цитата.

4 Обери серед аргументів 3 найсуттєвіші.

5 Запиши текст-міркування.

6 Відредагуй текст-міркування.

7 Запиши текст на чистовик і за бажанням оприлюдни.

Текст-міркування. Есей

Есей — це особливий текст-міркування. В есеї ти висловлюєш власне ставлення до ситуації, описуєш думки й почуття з приводу якоїсь проблеми, питання, події тощо. Ти наче обговорюєш із кимось важливі питання.

- 1** Порівняй тексти. Який із них текст-міркування, а який — есей?

ЧОМУ ВАЖЛИВО БУТИ ЧЕСНИМ?

теза

Чесність — важлива риса характеру, тому що на ній будується довіра між людьми.

дове-
дення

По-перше, якщо людина каже правду, їй вірять друзі та рідні.

По-друге, коли ти чесний, тобі не треба брехати та боятись, що тебе викриють.

По-третє, обман розкриється. Один раз збрехавши, ти можеш втратити довіру людей. А довіра важлива для дружби.

Наприклад, якщо чесно зізнатися, що розбив вазу, мене будуть сварити. Але якщо я звинувачу песика, а мама дізнається правду, вона розчарується в мені.

ВИСНОВОК

Отже, бути чесним правильно, тому що це підтримує довірливі стосунки з людьми.

ПРО ЧЕСНІСТЬ І НЕЧЕСНІСТЬ

Бути нечесним — як носити важкий наплічник, який хочеться скинути. Іноді правда здається гіркою, як ліки, а брехня солодкою, як морозиво. Але я помічаю дивну річ: коли ти кажеш неправду, всередині тебе наче починає жити манюсінський колючий їжачок. Він постійно нагадує про себе.

Я думаю, що чесність — це не просто не обманювати. Це коли те, що ти думаєш, збігається з тим, що ти кажеш. І що ти робиш.

Я хочу бути чесним. Особливо із самим собою.

а Який текст має тезу, аргументи, висновок? У якому тексті є факт і слова «по-перше», «отже»? Який це текст?

б У якому тексті розповідаються особисті думки і почуття? Який це текст?

2 *Щоденник подвійних нотаток.* Запиши цитату з тексту, яка привернула твою увагу, і свої роздуми щодо неї.

Цитата	Мої міркування

3 Напиши есей, який би починався прислів'ям. Поясни, чи поділяєш ти висловлену думку, чи ні. Поясни чому. Наведи приклад зі свого життя, що ілюструє твою позицію.

Теза. В українському прислів'ї говориться:

«Гречана каша сама себе хвалить.»

«Діло майстра величає.»

«Їв би кіт рибку, а у воду не хоче.»

1. Обери прислів'я. Подумай, про що воно.

2. Напиши прислів'я. Вислови свою думку.

3. Наведи приклад зі свого життя.

4. Підсумуй.

Зразок. В українському прислів'ї говориться: «Гречана каша сама себе хвалить». Я погоджуюся з думкою, що не варто вихвалитися своїми успіхами, адже наші справжні досягнення люди помітять і без цих слів. Так само, як смак гречаної каші, кращий за слова про неї.

Одного разу мій друг Тарас на всіх уроках і перервах хвалився малюнками робіт, гуртком малювання і був упевнений у перемозі на конкурсі. А його сестричка Оленка нічого не говорила. Увесь час вона придумувала свого робота та малювала його за допомогою звичайних предметів: зубної щітки, нитки, паличок тощо. У неї був незвичайний робот, і вона посіла перше місце.

Тож краще зробити, а не говорити.

Що я знаю / умію?

- 1 Прочитай тексти, які написали діти. Хто з них написав текст-опис, текст-розповідь, текст-міркування, есей?

ЛІТНІ КАНІКУЛИ

Улітку я відпочивав у бабусі в селі.

Сяє сонце золоте й гаряче, як гігантський золотий апельсин. Безкрає небо схоже на глибокий синій океан із рибками-хмаринками. Повітря пахне пригодами та скошеною травою. Гарячий пісок пече п'яти, наче тепла пательня. Канікули мають смак солодкої полуниці та холодного лимонаду, від якого приємно щипле язик.

Марічка

Літні канікули — це найтепліші обійми природи.

Інтерв'ю в парах.

1 учень / учениця

Якими є літні канікули?

2 учень / учениця

Які слова щось описують?

ЛИСТ ІЗ МИНУЛОГО

Улітку на канікулах я поїхав у село до бабусі. Ото були пригоди!

Одного ранку ми з друзями знайшли в саду пожовклу мапу. Ми почали шукати скарб: ганяли по околицях, пробиралися крізь колючі джунглі бур'янів, але нічого не знаходили.

Бабуся побачила нашу мапу:

— Та це ж ми малювали, як були малими. Але про схованку не пам'ятаю. Ми засмутилися.

Наприкінці літа ми допомагали бабусі копати картоплю на городі, аж раптом щось блиснуло. Це була пляшка з листом від бабусі та її друзів. Як усі зраділи! Читали і згадували літні канікули багато років тому.

Увечері на городі я зарив нову пляшку зі своїм листом. Раптом хтось і його знайде в майбутньому.

Чому?

- Чому Сергійко зацікавився мапою?
- Чому бабуся упізнала мапу?
- Чому хлопчик зробив нову схованку?

Сергійко

зачин

головна частина

кінцівка

зачин

головна частина

кінцівка

ЧОМУ ПОТРІБНІ ЛІТНІ КАНІКУЛИ?

зачин

Літні канікули потрібні всім дітям. Нам треба відпочити, щоб восени знову мати сили вчитися.

головна частина

По-перше, голова має відпочити від складних уроків.

По-друге, влітку ми багато бігаємо на сонці та їмо фрукти. Це робить нас здоровими.

По-третє, з'являється час на ігри, хобі та подорожі.

Приклад. Я люблю грати з друзями у футбол і бадмінтон. Ми цілими днями на вулиці.

кінцівка

Отже, літо робить нас щасливими. Без гарного відпочинку вчитися наступного року буде дуже важко.

Дискусія. Чи потрібно на канікулах вчити уроки?

ЩАСЛИВИЙ ЧАС

На канікулах я відчував себе по-справжньому вільним і щасливим. Я прокидався без будильника і летів на вулицю до моїх друзів. Ми й ганяли м'яча, поки не смеркалося. Ото щастя! Літо! Сонце! Друзі!

Я часто думав про те, що літо мало б тривати вічно. Мені було спокійно на душі, бо не треба було вчити складні уроки. Кожен вечір я засинав із приємною думкою про завтрашні пригоди.

Літні канікули дарували мені багато тепла та дуже хороших спогадів.

Анна

Олексій

Текст для мене

Текст для тексту

Текст для світу

Які думки Олексія тобі близькі?

Які книжки про канікули ти читав / читала?

Які події відбуваються на канікулах?

2

Вибери і напиши текст самостійно: текст-опис, текст-розповідь, текст-міркування, есей.

3

Вибери для себе і для своїх друзів одне з побажань і напиши своє.

Бажаю сонячних днів і море морозива!

Знайди цього літа багато вірних друзів.

Бажаю крутого відпочинку без жодних уроків.

СЛОВНИК ТЕРМІНІВ І ПОНЯТЬ

Вигук — незмінна частина мови, що виражає почуття, емоції, волевиявлення мовця або відтворює звуки природи / тварини, не називаючи їх.

Граматична основа речення — головний член (головні члени) речення, що передають його основну думку.

Дієслово — самостійна частина мови, яка означає дію чи стан предмета й відповідає на питання *що робити? що зробити?*

Епіграф — влучний вислів перед твором.

Займенник — самостійна частина мови, яка вказує на предмети, їхні ознаки чи кількість, але не називає їх.

Інфінітив, неозначена форма дієслова — форма дієслова, що відповідає на питання *що робити? що зробити?*

Однорідні члени речення — це такі рівноправні члени речення, що не залежать одне від одного, відповідають на те саме питання, стосуються одного члена речення і є одним членом речення.

Науковий текст — текст, у якому подають точну інформацію та пояснення.

Опис — текст, у якому описують предмет, людину, тварину або явище.

Оповідання — невеликий прозовий художній твір, що розповідає про одну чи кілька пов'язаних подій із життя персонажа чи персонажів.

Повість — прозовий твір, який має більший обсяг, ніж оповідання, і менший, ніж роман. Зазвичай у повісті змальовано низку подій із життя головного героя та детально зображено життя другорядних персонажів, які пов'язані з ним.

Прийменник — службова частина мови, яка зв'язує слова між собою в словосполученнях і реченнях.

Прикметник — самостійна частина мови, що називає ознаку предмета й відповідає на питання *який? яка? яке? які?*

Прислівник — самостійна частина мови. Називає ознаку дії або пояснює, як, де, коли відбувається дія, куди вона спрямована, і відповідає на питання *як? де? куди? коли?*

Роздум — текст, у якому автор чи авторка висловлює думку, пояснює її та робить висновок.

Розповідь — текст, у якому розповідають про події.

Складне речення — речення, яке складається з двох або більше простих речень. Прості речення в складних поєднано за змістом й інтонаційно.

Словосполучення — поєднання двох або більше слів, пов'язаних за змістом і граматично.

Сонет — вірш, який складається із 14 рядків.

Судження — індивідуальна думка про що-небудь, погляд на щось; виклад своїх думок, поглядів. Може бути істинним або хибним.

Суфікс — це частина слова, яка стоїть після кореня і допомагає утворювати нові слова або змінювати їхнє значення.

Сполучник — службова частина мови, що з'єднує слова чи частини речення між собою.

Текст — група речень, пов'язаних між собою за змістом, що становить завершену цілісність.

Факт — певним чином зафіксована подія, що насправді відбулася; її істинність можна перевірити, тому її не піддають сумніву.

Фантастика — це різновид літератури, дія якої відбувається у вигаданому світі, де дива є реальністю.

Фейк — подання фактів у спотвореному вигляді або подання свідомо неправдивої інформації.

Художній текст — текст, у якому автор чи авторка створює образи та передає почуття.

Частка — службова частина мови, що надає реченню чи слову додаткових відтінків значення або допомагає утворювати форми слова і нові слова.

Числівник — самостійна частина мови, що називає кількість предметів і відповідає на питання *скільки?* або називає порядок при лічбі й відповідає на питання *котрий?*

ЗМІСТ

Передмова	3
---------------------	---

Розділ 5. СЛОВО. ЧАСТИНИ МОВИ (продовження)

Прикметник як самостійна частина мови	4
Змінювання прикметників за числами та родами	6
Читання з розумінням	8
Відмінювання прикметників в однині	11
Читання з розумінням	13
Початкова форма прикметників	16
Читання з розумінням	17
Відмінювання прикметників чоловічого роду	20
Відмінювання прикметників середнього роду	24
Відмінювання прикметників жіночого роду	26
Відмінювання прикметників у множині	30
Читання з розумінням	32
Правопис прикметників із суфіксами <i>-ськ-, -зьк-, -цьк-</i>	34
Правопис прикметників із суфіксами <i>-ськ-, -зьк-, -цьк-</i>	36
Що я знаю / умію?	38
Розвиток мовлення.	
Рекламне повідомлення.	39
Сторінка письменниці. Леся Українка	40
Числівник як самостійна частина мови.	42
Правопис числівників 1–10	44
Читання з розумінням	46
Правопис числівників 11–20	49
Правопис числівників 40–90, 100	50
Правопис числівників.	52
Що я знаю / умію?	53
Займенник як самостійна частина мови.	
Особові займенники	54
Відмінювання особових займенників.	56
Правопис займенників	58
Правопис займенників	62
Розвиток мовлення. Новина	64
Що я знаю / умію?	65
Сторінка письменника. Тарас Шевченко	66
Дієслово як самостійна частина мови	68
Неозначена форма дієслова	69
Дієслова, які позначають незавершену та завершену дії	71
Читання з розумінням	72

Змінювання дієслів за часами.	74
Читання з розумінням	76
Змінювання дієслів теперішнього часу	78
Змінювання дієслів майбутнього часу	80
Читання з розумінням	82
Змінювання дієслів минулого часу.	85
Дієслова на -ся, -сь	86
Правопис дієслів із не	88
Читання з розумінням	90
Що я знаю / умію?	93
Прислівник як самостійна частина мови.	
Розрізнення прикметників і прислівників	94
Читання з розумінням	96
Уживання прислівників у мовленні	98
Читання з розумінням	100
Читання з розумінням	102
Правопис прислівників.	106
Службові частини мови.	108
Вигук	110
Розвиток мовлення.	
Текст-розповідь з елементами опису.	112
Що я знаю / умію?	113

Розділ 6. СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ І РЕЧЕННЯ

Словосполучення і речення	114
Читання з розумінням	115
Однорідні члени речення.	118
Однорідні члени речення.	119
Поняття про складне речення.	124
Розвиток мовлення. Пояснюю явище природи.	126
Що я знаю / умію?	127

Розділ 7. ТЕКСТ

Типи текстів	128
Читання з розумінням	129
Текст-опис. Художній і науковий опис	132
Текст-розповідь.	133
Текст-міркування	134
Розвиток мовлення. Текст-міркування	135
Текст-міркування. Есей.	136
Що я знаю / умію?	137
Словник термінів і понять.	140

Відомості про користування підручником

№ з/п	Прізвище та ім'я учня / учениці	Навчальний рік	Стан підручника	
			на початку року	у кінці року
1				
2				
3				
4				
5				

Навчальне видання

БОЛЬШАКОВА Інна Олексіївна
ХВОРОСТЯНИЙ Ігор Григорович

«УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ»

**Підручник інтегрованого курсу
для 4 класу закладів загальної середньої освіти
(у 2-х частинах)**

Частина 2

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Видано за рахунок державних коштів.

Продаж заборонено

Підручник відповідає Державним санітарним нормам і правилам
«Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей»

Редактор **Ю. М. Миронова**

Художнє оформлення **В. І. Труфена, Т. В. Задорожної**

Комп'ютерна верстка **С. В. Яшиша**

Коректор **В. П. Нестерчук**

Підписано до друку 05.05.2026. Формат 84×108/16. Папір офсетний.
Гарнітура Шкільна. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 15,54. Обл.-вид. арк. 18,14.
Наклад 42 921 пр. Зам. № ВЕ-000874.

ТОВ Видавництво «Ранок», пр. Незалежності, буд. 5, Харків, 61022;
вул. Деревлянська, 13, Київ, 04119.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8348 від 02.06.2026.

Надруковано у друкарні ТОВ «Вісник України».
01014, Україна, м. Київ, вул. Бойчука Михайла, буд. 41-Б, оф. 2020.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8117 від 24.06.2024.

Тел.: +38 (050) 459-79-82. E-mail: sales@visnyk.com.ua

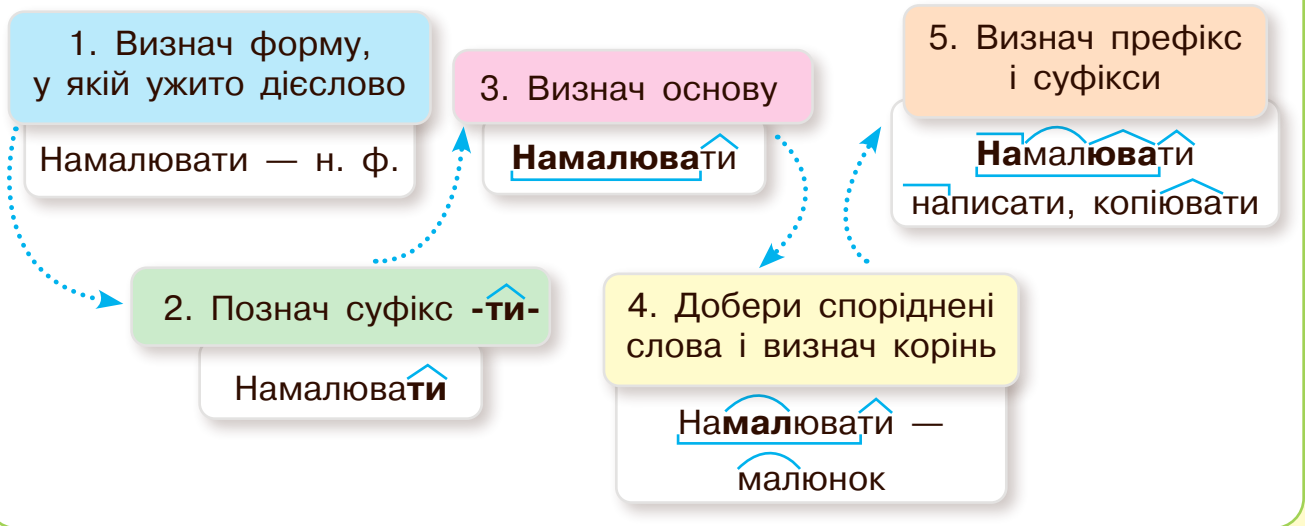

Служба підтримки:
rnk.com.ua/107946

Часи дієслів

Минулий час		Теперішній час	Майбутній час		
означають					
дію, яка відбувалася чи відбулася до моменту мовлення		дію, яка відбувається постійно чи в момент мовлення	дію, яка відбуватиметься чи відбудеться після моменту мовлення		
читав, прочитав		читає	читатиме, прочитає		
відповідають на питання					
Що робив?	Що зробив?	Що роблю?	Що буду робити?	Що робитиму?	Що зроблю?
Що робила?	Що зробила?	Що робиш?	Що будеш робити?	Що робитимеш?	Що зробиш?
Що робило?	Що зробило?	Що робить?	Що буде робити?	Що робитиме?	Що зробить?
Що робили?	Що зробили?	Що робимо?	Що будемо робити?	Що робитимемо?	Що зробимо?
		Що робите?	Що будете робити?	Що робитимете?	Що зробите?
		Що роблять?	Що будуть робити?	Що робитимуть?	Що зроблять?
змінюються					
за числами та в однині за родами		за числами й особами			
читав — одн., ч. р.		читає — 3 особа однини	буде читати, читатиме — 3 особа однини		

Як розібрати дієслово в неозначеній формі за будовою

ВИДИ РЕЧЕНЬ

За метою висловлювання

Розповідні
Я стрибаю.

Питальні
Ти стрибаєш?

Спонукальні
Стрибай вище!

За інтонацією

Окличні

Неокличні

ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ

Головні члени речення (граматична основа речення)

підмет

Пояснює, про кого або про що говориться в реченні.
Відповідає на питання **хто? що?**

присудок

Позначає, що говориться про підмет.
Відповідає на питання **що робить? що зробить? що робили? що зроблять?**

Другорядні члени речення

Пояснюють головні та другорядні члени речення

УКРАЇНЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

Підручник інтегрованого курсу для 4 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах) Частина 2

Особливості підручника:

- текстовий матеріал, поданий з урахуванням різних рівнів читацьких навичок
- ілюстративний матеріал, зорієнтований на формування читацької мотивації
- правила, візуалізовані завдяки кумедним героям
- система завдань, розроблена для розвитку критичного мислення
- вправи, націлені на формування емоційного інтелекту

Інтерактивний електронний додаток містить:

- мультимедійні завдання до кожного уроку
- тестування до кожного розділу
з автоматичною перевіркою результату
- навчальні відео, 3D-моделі
- презентації з інтерактивними аркушами
- додаткові матеріали

Інтерактивний
електронний додаток
доступний за QR-кодом
або посиланням
rnk.com.ua/111312